

t m m o b
m a k i n a
m ü h e n d i s l e r i
o d a s ı
i z m i r
ş u b e s i

30. Dönem Kadın Mühendisler Komisyonu

İsyankar Ruhların Aydınlık Yarınları İnşası

DÜŞÜNÜRLERİ VE AKTİVİSTLERİ İLE FEMİNİST HAREKET

2021
İZMİR

t m m o b
m a k i n a
m ü h e n d i s l e r i
o d a s ı
i z m i r
ş u b e s i

30. Dönem Kadın Mühendisler Komisyonu

İsyankar Ruhların
Aydınlık Yarınları İnşası

**DÜŞÜNÜRLERİ
VE
AKTİVİSTLERİ İLE
FEMİNİST
HAREKET**

2021

İZMİR

KİTAP PROJE EKİBİ

EBRU KARAKIRAN
ELİF EDA DOĞAN
FERDA YAMANLAR
YELDA YILMAZ ÇETİNER
YILDIZ SINMAZ UZGAN

PORTRE ÇİZİMLERİ

GÜLDEREN DEPAS

DERLEYEREK YAYINA HAZIRLAYAN

YILDIZ SINMAZ UZGAN

KAPAK TASARIM

ELİF EDA DOĞAN

İÇİNDEKİLER

Önsöz	10
Yıldız SINMAZ UZGAN -Mak. Müh.-MMO İzmir Şb. Kadın Müh.Kom. Sorumlu Yön. Kur. Üyesi	
Kitap Proje Ekibinden Önsöze EK	12
Elif Eda DOĞAN-Mak. Müh.-MMO İzmir Şb. Kadın Müh. Kom. Bşk	
Ebru KARAKIRAN-Mak.Müh.- MMO İzmir Şb. Kadın Müh. Kom.Üyesi	
Ferda YAMANLAR- Mak.Müh.-MMO İzmir Şb. Kadın Müh. Kom.Üyesi	
Yelda YILMAZ ÇETİNER-Mak.Müh.-MMOİzmir Şb.Yön.Kur. ve Kadın Müh. Kom.Üyesi	
1-FEMİNİZM ÖNCESİ DÖNEM	17
1-1) Mitoloji ve Mitolojik Öyküler	17
Mısır Mitolojisi	
Hitit Mitolojisi	
Sümer Mitolojisi	
Yunan Mitolojisi	
Nors Mitolojisi	
Avustralya Aborjinlerinin Mitolojisi	
Amerika Yerlilerinin Mitolojisi	
Güney ve Orta Amerika Mitolojisi	
Mayalar	
1-2) Ana Tanrıça Kültü-Kybele	27
İnanna-İsis-Kubaba-İştar	
1-3) Patriarka ve Mizojininin Tarihsel İnşası	29
1-4) Antik Çağ Kadın Filozoflar	31
Krotonlu Theano (M.Ö.530-M.Ö.480)	
Miletli Aspasia (M.Ö.470-M.Ö.400)	
Mantinealı Diotima (M.Ö.430-.....)	
Hipparkia (M.Ö.360-M.Ö. 280)	
İskenderiyeli Hypatia (D. 370 - Ö. 410)	
2- FEMİNİZM ve FEMİNİST DALGA HAREKETLERİ	42
2-1) Feminist Hareket 1.Dalga Öncesi (Dalga Sıfır)	42
2-2) Feminist 1.Dalga Öncesi Aydın Kadınlar	43
Marguerite Porete (1255 - 1310)	
Sienalı Caterina (1347 - 1380)	
Christine de Pizan (1364 - 1430)	
Marie Le Jars de Gournay (1565 - 1645)	
Margaret Lucas Cavendish (1623 - 1673)	
Mary Astell (1666 17-31)	
Olympe de Gouges (1748 - 1793)	
2-3) Feminist Hareket 1.Dalga Dönemi	61
2-4) Feminist 1.Dalga Aydın Kadınlar	62
Mary Wollstonecraft (1759 - 1797)	
Sarah Grimké (1792 - 1873)	
Angelina Grimké Weld (1805 - 1879)	
Sojourner Truth (1797 - 1883)	
Susan Brownell Anthony (1820 - 1906)	
Fatma Aliye (1862 - 1936)	
Nezihe Muhiddin (1889 - 1958)	

2-5)	Feminist Hareket 2.Dalga Dönemi.....	77
2-6)	Feminist 2.Dalga Aydın Kadınlar.....	77
	Kate Millet (1934 -2017)	
	Simon De Beauvoir (1908 -1986)	
	Feminist 2.Dalga Erken Dönem Aydın Kadınlar.....	82
	Alice Constance Austin (1862 -1930)	
	Emma Goldman (Kızıl Emma) (1869 -1940)	
	Madeleine Pelletie (1874 - 1939)	
	Feminist Mücadeleye Sosyalist Düşünür Etkisi.....	89
	Rosa Luxemburg (1871 -1919)	
	Clara Zetkin (1857 -1933)	
	Türkiye Feminist Harekete 2. Dalga Etkisi.....	97
	Türkiye’li Feminist Aydın Kadınlar.....	97
	Şirin Tekeli (1944-2017)	
	Yaprak Zihnioğlu (1948 -.....)	
	Fatmagül Berktaş (1950 -.....)	
	Gülnur Acar Savran (1951 -.....)	
	Serpil Sancar (1954 -.....)	
	Serpil Çakır (1960-.....)	
	Aksu Bora (1963 -.....)	
2-7)	Feminist Hareket 3.Dalga Dönemi.....	112
	Farklılıklar Üzerine Çalışan Feminist Teorisyenler.....	112
	Carol Gilligan (1936 - .....)	
	Catharine Alice MacKinnon (1946 - .....)	
	François d’Eaubonne (1920 -2005)	
	Maria Mies (1931 - .....)	
	Vandana Shiva (1952 - .....)	
	Audre Lorde (1934 - 1992)	
	Judit Butler (1956 - .....)	
	Rebecca Walker (1969 - .....)	
2-8)	Feminist Harket 4. Dalga Dönemi.....	130
2-9)	Dijital Alanda Feminist Mücadele.....	131
2-10)	Uluslararası Sözleşmeler Üzerinden Feminist Mücadele.....	133
	CEDAW Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Anlaşması (1979)	
	İstanbul Sözleşmesi / Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi(2011)	
	İstanbul Sözleşmesi-Türkiye’de Durum	
	Birleşmiş Milletler Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı(1995)	
3-	MMO İZMİR ŞUBE BÜLTENİNDE YAYINLANAN YAZILARDAN SEÇKİLER.....	140
3-1)	Geçmişin İzleri Üzerinden Yürüyen Kadına Yönelik Şiddet; Cadılar ve Cadı Avları	
	Yıldız Sınmaz Uzgan.....	140
3-2)	Mobbing ve Taciz	
	Nilay Abınık.....	145
3-3)	İş Yaşamında Taciz ve Mobbingin Psikolojik Yönü ve Baş Etme Yöntemleri	
	Suna Soydan Alpaslan.....	149
3-4)	Kadınların Kurtuluş Bildirgesi(1989).....	154

TEŞEKKÜR

*...Kitapta konu edilen tüm kadın düşünür ve aktivistlere, portrelerini yaparak can veren ressam sevgili **Gülderen Depas**'a ve metinleri büyük bir titizlikle gözden geçirerek yayınlanacak duruma getiren sevgili **Yeryüzü Masalcısı Asuman Memen**'e teşekkürlerimizle...*

Mart-2021
İzmir

Gülderen Depas

Gülderen Depas 1954 yılında Bergama'da doğdu. 1979 yılında Ege Üniversitesi GSF, Mimarlık Bölümünden, 2010 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi GSF, Resim Bölümünden mezun oldu. 2015 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalında Yüksek Lisans programını tamamladı. Halen çalışmalarını İzmir Urla'daki atölyesinde sürdürmektedir. Sanatçı ulusal ve uluslararası çalıştaylarda ve karma sergilerde bulunmuştur.

Mimar Nevzat Sayın, İKSV Leyla Gencer Arşivi, Tunç Soyer, İşbankası Sanat galerisi, İzmir Amerikan Kültür Derneği, Eskişehir Tepebaşı Modern Sanat Müzesi koleksiyonlarında işleri yer almaktadır. 3. dalga bağımsız sanat inisiyatifinde kurucu üyedir. Uluslararası plastik sanatlar derneği üyesidir.

Kişisel Sergiler:

- 2016 "Yenik Düşürülmüş Zaman", Gama Art Galeri, İstanbul
- 2016 "Arzunun İtici Gücü II", İş Sanat, İzmir
- 2015 "Arzunun İtici Gücü I", İzmir Mimarlık Merkezi, İzmir
- 2015 "Tarihin k Hali", The Marmara Pera, İstanbul
- 2014 "Kadın Olmadan Barış Asla", Nazım Hikmet Kültür Merkezi NHKM, İstanbul
- 2013 " Bir Yıkım Güzel Olabilir mi?" Gama Art Galeri, İstanbul

Seçilmiş Karma Sergiler:

- 2020 "Çöp" Karikatür Müzesi, İzmir
- 2020 "Small Art11", Galeri Mamma
- 2019 "Hiçliğin Varlığı", Adnan Saygun Sanat Merkezi, İzmir
- 2018 "Anadolu'nun İşçi Hayatı ve Endüstrileşmesi" Solingen Müzesi, Almanya
- 2016 "Anadolu'nun İşçi Hayatı ve Endüstrileşmesi" Selb Müzesi, Almanya
- 2014 "Otoportre veya Yalnızlık" UPSD Sergi Salonu, İstanbul
- 2013 "13. Şefik Bursalı Yarışması Sergisi", Resim Heykel Müzesi, Ankara
- 2012 "Küçük Şeyler" Terakki Vakfı Sanat Galerisi, İstanbul
- "Küçük Şeyler" Galeri Soyut, Ankara
- 2011 "Geçmişten Günümüze, 30. Günümüz Sanatçıları" Akbank Sanat, İst.
- 2010 "29. Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergisi" Akbank Sanat, İstanbul
- "10. Şefik Bursalı Yarışması Sergisi" Cer Modern, Ankara

Sanatı Hakkında:

Sanatçının son üç yılına bakıldığında üretiminin ana konularının; yıkım, kaos, terör ve savaşın yanı sıra, tarihte onu etkileyen mücadelecilik, tutkulu iz bırakan sanatçı, politikacı ve bilim kadınları olduğu görülüyor. Sanatçı, yıkım estetiğini, insan-tahrip edilmiş doğa ikileminde ortaya koyarak, çoğu zaman görünmeyenine bakıyor.

İletişim Bilgileri

www.gulderendepas.com

gulderendepas@hotmail.com

Yeryüzü Masalcısı Asuman Memen

asumanmemen@gmail.com

Yeryüzü Masalcısı Asuman Memen, Konya'nın Ereğli ilçesinde, Ereğli Sümerbank Fabrikasında iplik işçisi olarak çalışan bir anne ve garson bir babanın beş çocuğundan en büyüğü olarak 1964 yılında dünyaya geldi.

E.Ü. Basın Yayın Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulundan 1985 yılında mezun oldu. Öğrencilik yıllarında başladığı çalışma yaşamında çeşitli gazetelerde 6 yıl muhabirlik ve editörlük yaptıktan sonra halkla ilişkiler alanına geçti. Market, reklam ve kargo sektörlerinde halkla ilişkiler ve basın danışmanlığı çalışmalarının ardından 1993 yılında Makina Mühendisleri Odası İzmir Şubesinde

Basın ve Halkla İlişkiler Sorumlusu olarak göreve başladı. Bu süre içinde kadın platformlarında çalışmalar yaptı. TMMOB İzmir İKK Kadın Çalışma Grubunun kuruluşunda ve sekreteryasında görev aldı. Makina Mühendisleri Odasındaki görevinden 2011 yılında kendi isteği ile emekli oldu.

E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün, Masal Anlatıcısı Judiht Malika Liberman eğitimliğinde 2014 yılı Kasım ayında düzenlediği "Zaman Zaman İçinde Masal Anlatıcılığı Kursuna" katılarak 6 ay boyunca masal anlatıcılığı eğitimi aldı. Nisan 2015'te kursu ve ilkokullarda anlatıcılık stajını tamamlayarak Enstitüden Masal Anlatıcısı Sertifikasını aldı. Bu kursta "Yeryüzü Masalcısı" ön adını alarak, kurs sonrası masal anlatıcısı arkadaşları ile kafelerde ve kitap evlerinde pek çok masal anlatımı gerçekleştirdi. Memen, çocukluğundan beri hayatı hem gerçek hem de masal gibi yaşadığını fark etmesiyle birlikte, "yeryüzü masalcısı" adının kendiliğinden geldiğini söylüyor. Ve bütün insanları aynı zamanda birer "yeryüzü masalcısı" olarak gördüğünü ifade ediyor. Çünkü Memen'e göre, "Farkında olsa da olmasa da her insan aynı zamanda kendi inanılmaz masalını yaşamakta ve anlatmaktadır."

2015 yılı sonunda TRT İzmir Radyosuna sunduğu "Bir Varmış, Bir Yokmuş" adlı masal programı öneri dosyası kabul edildi ve 2016- 2017 yıllarında TRT Radyo 1'de "Bir Varmış Bir Yokmuş" adıyla iki yıl boyunca, haftada bir kez program yaptı. Bu programlarda 100'ü aşkın masal araştırmacısını, masal yazarını ve masal anlatıcısını konuk etti. Büyük - küçük tüm dinleyicilere 100'den fazla masalın TRT Radyo 1 mikrofonlarından ulaşmasını sağladı.

Karaburun İncik Köyündeki Zeytin Okulu'nda, ilk kez 21-22 Aralık 2017 tarihinde gerçekleştirilen "Zeytinin bi'bildiği var" isimli masal buluşmasının düzenlenmesine katkıda bulundu. Etkinlik 2018 yılında "Kalpten Masallar", 2019 yılı baharında "Doğaya Dokunan Masallar" ve 2019 yılı Aralık ayında "Kuş Masalları" adıyla tekrarlandı. Yeryüzü Masalcısı bu buluşmaların hepsinde düzenleme grubundaki görevini sürdürdü. Yüzlerce masal severi ve onlarca masal anlatıcısını bir araya getiren Zeytin Okulu Masal Buluşmaları alanında önemli bir etkinlik olarak adından söz ettirmiştir. Etkinlik, 2020 yılında pandemi nedeniyle Zeytin Okulu tarafından online olarak "Kavuşmak" adıyla gerçekleştirildi.

Yeryüzü Masalcısı Asuman Memen halen masal serüvenine, masal anlatıcılığı, yazma araştırmaları ve eğitimlik çalışmalarıyla devam etmektedir.

ÖNSÖZ

Antikçağ'dan bugüne kadınlarla ilgili her alanda somut ve ayrıntılı bilgi yok denecek kadar azdır, buna karşılık kadınlar hakkındaki söylemler, yargılar ve benzetmeler bir o kadar çoktur. Kadınların temsil etme eylemine konu olmaları, onların hikâyelerinin anlatılmasından, ya da tasvir edilmelerinden hatta kendilerini anlatmalarından çok daha sık şekilde tanık olunmuş bir durumdur. Örneğin, Olympos çok sayıda Tanrıçaya tanıklık etmiştir ancak Yunan şehir-devletlerinde yurttaş olarak kadına rastlanmaz. Meryem, kutsal alanda en yüksek mertebede yerini bulmuş ve bugünlere kadar mertebesinden kayba uğramamıştır. Tanrıça kültü, insanlığın, hayvan ve bitkilerin, yeryüzü ve gökyüzünün yaratıcısı ve anası olarak kabul edilmiş, ışığa-karanlığa, barışa-savaşa, yeniden doğuşa-ölüme tek hakim güç olarak mitolojideki yerini almıştır. Özetle kadına, daha çok imgesel ve fantezi anlamda değer atfedilmiş ancak asıl yaşamın gerçekleştiği kamusal alanda hüküm süren erk sistemin belirlemiş olduğu kalıpların dışına çıkmaları engellenmiştir. Nüfus sayımlarında görmezden gelinen kadınlardan kimileri bir şekilde bu baskı ve görünmezlik çemberini aralayıp tarihe adlarını yazdırabilmiş olsalar da, varlıkları ancak ilerleyen zamanlarda gün yüzüne çıkmıştır. Tarih yazarı erkek, kadınlara dair bilgileri açık bir şekilde kayıt altına almaktan imtina etmiştir.

Düşünürler, sosyal teorisyenler, yazarlar ve geçmiş çağların anlatıcılarının kadınları tartışma biçimlerinin ortak yönü, onların tanımlama ve uygun davranışlarının tarif edilmesinden ibarettir. Kadınlara öncelikle atfedilen sosyal konumları ve görevleri, "eş olarak erkekleri memnun etmek, anne olarak onları korumak, büyütme, hayatı onlar için hoş ve yaşanır kılmak" çerçevesinde bir kısır döngü üzerine inşa olmuştur. Felsefecilerin birçoğunun kadınlara dair görüşleri erkeklerin geneli ile aynıdır ve bu görüşler din ve ahlak alanının birbirini güçlendiren talepleriyle kuvvetlenerek, sosyal yaşamda kadınları kapalı bir alanda, sınırlı bir yaşama doğru itmiştir. Hıristiyan ya da İslami kültürde genç kadınların bakire kalmasında ısrar edilmesi; gösterişsiz ve iffetli bir yaşamın kutsanması talebi, kadınların vahşi, disiplinsiz, kırılğan ve kısıtlanmadıkları durumda bir bela olacakları varsayımı üzerine inşa edilmiştir.

Kadınların tarihi, bir bakıma kendilerini ifade etme, geçmişteki kendilerinden bir ses bulma ya da bastırılmış hatta yok edilmiş gerçekliklerini ortaya çıkarmanın anlatısıdır. Tarihte kadınlar, resimde, romanda, şiirde, müzikte ya da tiyatro oyununda daha çok erkekler tarafından anlatılmış ve onların yapıtları aracılığıyla "ses" vermişlerdir. Duyulan kadın sesi altına gizlenmiş erkek anlayışı, erk bakış açısı ve dayatması, kadınların da zihninde kendilerine dair bir imaj hatta ötesinde bir gerçeklik oluşturmuştur. Bu noktada dilin önemi açığa çıkar. Helen Cixous, kadının toplumsal ve kültürel anlamda konumlandırılışını analiz eder ve ataerkil yapıdaki ikiliklerin (erkek / kadın, zihin / beden, efendi / köle, kamusal / özel, özne / nesne vb.) oluşturduğu baskı biçimlerini aşmada, kadının kendi dilini oluşturmasının önemini vurgular. Cixous'un "Dişil Yazı" kavramı, temel, yerleşik kategorilerin altını oyan metinlerin, "çokseslilik, durağansızlık, belirsizlik, çizgisel olmayan zamansallık" gibi öğeleri içererek üretilmesi ve sese benzemesi olarak ifade edilebilir. "Dişil Yazı" doğal kabul edilmiş ataerkil söylemlerin deşifre edilmesi, öznellik kavramının aşındırılıp bozmaya yönelik metinlerin üretilmesi ve kadınların örtük tarihinin açığa çıkmasında önemli bir alan oluşturacaktır. Özellikle mitolojik hikâyelerin analiz edilmesi, yeniden dişil dil ile yazılması, ataerkil yapının kuruluş edimine açıklık getirecek ve bu yapının oluşturduğu baskı biçimlerini ters

yüz edecektir. Antik dünyanın kadınlarından bize yazılmış günlükler bırakılmamış olduğundan, dönemin kadına yönelik yargıları ve bakış açısı mitolojideki tanrıça temsillerinin irdelenmesi yoluyla, sonraki zamanlarda birçok erkek düşünür tarafından kadınlara dair yazılanlardan ve düzenlenmiş yasalarda kadınlara dair kuralların yorumlanması şeklinde açığa çıkarılabilmektedir.

Kadına dair ciltlere sığan birçok kitap çeşitli erkek yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Bu kitaplarda kadının, iffetliliği, nasıl giyinmesi gerektiği, uygun görülen davranış şekillerine, önerilen yaşam biçimlerine, görevlerine, evlilik ve aile yaşamına dair ve kadının bakireliğinin ve itaatkârlığının kutsanması üzerine konular işlenmiştir. Açıkça görülmektedir ki kadının yaşamı üzerinde kendilerinden çok erkekler söz sahibi olmuş ve bu durum aynı zamanda daha az beceri ve yetenek gerektiren birçok faaliyetin kadınlara atfedilmesi ve onların çok sınırlı bir alana hapsedilmesi sonucunu da getirmiştir. Bütün bu kısıtlamalar, yönlendirmeler, baskı ve dayatma arasından, kadın düşünür ve sanatçılar bir şekilde büyük zorluklara karşı durarak bilim ve sanat alanında değerli çalışmalar yapmış ve örtülü de kalsa tarihe isimlerini yazdırmayı başarmışlardır.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle hazırladığımız bu derleme kitap, bir damla da olsa kadınların üzeri örtülmüş tarihinin sayfalarını aralamayı ve feminist mücadelenin yeniden yükselişe geçtiği şu günlerde, bu mücadelenin temel harcını oluşturmuş kadınların tanıtılması, hak ettikleri değerin teslim edilmesi ve geleceğin insansal eşitliğinin sağlandığı bir dünyanın inşa edilmesine katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Kuşkusuz yeryüzünde kitaba alamadığımız isimli-isimsiz kadın aydınlar ve aktivistler var ve olmaya devam edecek. Biz burada hepsini saygıyla anıyor, yeni geleceklere de geçmişten bir selam gönderiyoruz.

Yıldız Sınmaz Uzgan

Mak. Müh.

MMO İzmir Şubesi Yön. Kur.

Kadın Müh. Komisyon Sorumlu Üyesi

KİTAP PROJE EKİBİNDEN ÖNSÖZE EK

Derleme kitabımızın içerdiği yazılar, MMO, İzmir Şubesi Kadın Mühendisler Komisyon'unuzun projesi olarak 8 Mart 2020 tarihinde "8 Mart Dünya Kadınlar Günü"nde İzmir Şube Bülten'imizde yayımlanmaya başlamış ve aylık olarak devam etmiştir. Yıl sonunda ise tüm yazılar proje ekibimizce düzenlenerek, ilavelerle birlikte bir Derleme Kitap haline getirilmiş ve yine "8 Mart Dünya Kadınlar Günü"ne ithafen basıma hazırlanmıştır.

Komisyon Vizyonumuz;

"Toplumsal Cinsiyet Eşitliği'nin sağlandığı bir dünyada kadın erkek yan yana."

Komisyon Misyonumuz;

"Kadın mühendislerin meslek odalarındaki kadın örgütlenmesinde, oda çalışmalarına, organlarına ve karar mekanizmalarına katılımlarının etkinliğini, nitelik ve nicelik olarak arttırmak", "Kadın mühendislerin, çalışma yaşamının sorunlarına yönelik çözümler üreterek, sanayi, teknoloji, mesleki ve sosyal yaşama etkisini arttırmak", "Kadın mühendislerin mesleki, sosyal ve kültürel dayanışmasını sağlamak".

Komisyon vizyon ve misyonumuzdan hareketle yapmış olduğumuz çalışmalar ve paylaşımlar ile edindiğimiz farkındalık, bizi bu derleme kitap projesine yöneltmiştir. Günümüzü daha iyi analiz edebilmenin ve kuruluş amacımıza yönelik daha sağlıklı adımlar atabilmenin yolu kuşkusuz ki geçmişimize bakmaktan ve onu anlamaktan geçer. Kadın hareketine ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tarihte yaşanan, kazanılan ve kaybedilenleri bu proje ile görmeye ve elimizden geldiğince göstermeye çalıştık.

Bu çalışmayı yaparken kendimizi tıpkı birer arkeolog gibi hissettiğimizi söylemeden geçemeyeceğim. Kadın hareketine dair yapılan çalışmaların gün yüzüne çıkması epeyce bir vakit almış gözüküyor. Biz de yazılarımızı hazırlarken, kazı ekibine katılıp gerekli bilgileri toplarken zorlandık ve var olan eserlerin çoğunun ancak yakın tarihte yeniden açığa çıkmış olduğunu görüp çok şaşırдық. Ayrıca üniversiteden mezun olana dek eğitim hayatımızda neden bu kaynaklarla ve aydın kadınlarla daha önce karşılaşmamış olduğumuzu sorguladık.

Tarihin kadın yüzünü görüp sevdik, iham aldık ve öncelikle siz meslektaşlarımızla bültenimizde paylaşmak istedik. Sonrasında ise bu çalışmanın ve emeğin kalıcı olmasını ve daha geniş bir kitleye yayılmasını istedik. Bu sayede hepbirlikte daha özgür, daha tam ve daha insancıl bir toplumun inşası için hareket edebilmeyi umuyoruz. Bu özgürlüğü ve adaleti, çalışma yaşamlarımızda, ailemizde ve çevremizde genişletmeyi diliyoruz.

Ancak Birlikteyse Tamız! Güçlüyüz! Özgürüz!

Elif Eda DOĞAN

Mak. Müh

MMO İzmir Şb. Kadın Müh. Kom. Bşk.

Her eylem içinde bulunduğu koşullarda ve kendi döneminde değerdendirilir. Eylemi anlamak, o dönemin dokusunu, hissini anlamaya çalışmakla mümkündür. Komisyon çalışmaları kapsamında günümüz feminist mücadelede farkındalığımızı arttırmak, bugüne nasıl geldiğimizi anlamak için kadın tarihine emek verenlere bakış bizim için çok önemliydi. Eski çağlara kısa bir bakışla beraber “Feminist Düşünürler” derlememizi içeren bu kitap feminist mücadelenin yapı taşlarını oluşturan kadınlara öncelikle saygımızı sunmak, ilham almak, paylaşmak, çoğalmak adına yapıldı.

Ebru KARAKIRAN

Mak.Müh.

MMO İzmir Şb. Kadın Müh. Kom. Üyesi

İçine doğduğumuz toplum, ilk günden itibaren bizleri o coğrafyanın, o kültürün normlarına, gelenek ve göreneklerine uygun kadınlar ve erkekler olarak şekillendirmeye başlar. Bu normlara uygun davranırsak ödüllendirilir ve kabul görürüz. Ama yıllarca bize öğretilen toplumsal cinsiyet rollerine ve geleneklere uymasına rağmen mantığımıza aykırı durumlara, başkalarının ya da kendimizin uğradığı haksızlıklara bir insan olarak karşı çıktığımızda çevremizdekiler tarafından çeşitli şekillerde ikaz edilirdir. Cesaret edip doğru bildiğimizi savunmakta ısrarlı olursak önce en hafifinden alaya alınır sonra toplumdan dışlanır hatta cezalandırılabiliriz.

Bizler deneyimlerimizle hayatı sorgulayan ve bu bilinçle evrimleşen varlıklarız. Hayatın günlük koşuşturmacasından bir an için kendimizi sıyrıp o ana kadar sorgulamadan kabullenip yüklendiğimiz sorumlulukları düşününce, dayatılmış toplumsal cinsiyet rolleriyle ne kadar da kısırılmış olduğumuzun farkına varabiliriz.

Gelecek nesiller için daha yaşanılabilir ve özgür bir dünya, ancak eşit haklara sahip bireylerin birlikte yol almasıyla mümkündür. Bu nedenle hedefimiz, önce kadınların, sadece kadın oldukları için uğradığı haksızlıkları telafi etmek, eşitliği sağlamak sonra birlikte daha iyiye ulaşmak. Biz yüzyıllardır bu amaçla sürmekte olan feminist mücadeleyi önemsiyor, emek verenlere saygı duyuyor ve farkındalık yaratmak istiyoruz.

Ferda YAMANLAR

Mak.Müh.

MMO İzmir Şb. Kadın Müh. Kom.Üyesi

Tarih sahnesinde, özellikle ataerkil toplumlara baktığımızda daha çok arka planda kalan kadınlar, ne zaman tarihin gidişatını değiştirecek olaylara neden oldular, ancak o zaman tarihte kendilerinden söz ettirebildiler. Ortaçağdaki “cadı” suçlamaları ile öldürülen kadınları örnek verebiliriz. Feminizm, kadının erkeğe karşı üstünlüğünü değil, kadın ve erkeğin siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda, eşit hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunmuştur ve varoluşu ile beraber dalga hareketleriyle, farklı alanlarda ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliğine çözümler sunmuştur.

Feminist yaklaşımlardan biri olan ekofeminizm de, süre gelen kadın ve çevre sorunlarının asıl kaynağının toplum zihniyetinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Eşit, adil ve baskının olmadığı yaşanılır bir dünyanın ancak çevre sorunlarının feminist bir yaklaşımla ele alınıp çözümlenmesi ile mümkün olacağını savunmaktadır.

Sizinle paylaştığımız bu çalışmada, feminist düşünür ve teorisyenlerin yanı sıra ekofeminist teorisyenlerden de bahsettik. Ekofeminizmin ortaya çıkması ve gelişim süreci ile aşamalarını anlamaya çalıştık. Bizim için heyecan verici ve ufuk açıcı olan bu çalışma umuyorum ki ilgisine de ışık tutar. Cinsiyet rollerinin olmadığı, adil ve özgür bir dünyada yaşayabilmek için mücadelemize gerek ev içinde gerekse kamusal alanda devam edeceğiz.

Çalışmada emeği geçen ekip arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yelda YILMAZ ÇETİNER

Mak.Müh.

MMO İzmir Şubesi Yön. Kur.

ve Kadın Müh. Kom.Üyesi

GİRİŞ

21. yüzyılı sürdürdüğümüz bu günlerde de, kadınların kendi tarihlerini öğrenip, yeni kuşaklara aktarması son derece önem taşımaktadır. Kadınların, yüzyıllardır geliştirilmiş olan ve günümüzde de hızla gelişmesini sürdüren feminist kuramın bilgisine sahip olması, kölelik anlayışının örüntülerinin tuzağına düşmelerini önlemenin başat yoludur. Bu yol cahilliğin yolunu kapatacağı gibi, içinde yaşanan topluma ve dünyaya ilişkin eleştirel bilginin ve özgürlüklerin güçlenmesinin de yolunu açar. İspanyol asıllı Amerikalı filozof, yazar George Santayana, kendi tarihlerini bilmeyen kuşakların o tarihleri tekrar etmeye mahkum olduklarını söylemiştir. Özellikle kadınların bu tekrardan kaçınmaları ve tarihsel ikincilikten kurtulmanın savaşımını sürdürmek için, feminist tarihi öğrenmek ve öğretmek gibi bir yükümlülüğü vardır.

19. yüzyılda kölelik en önemli ahlaki tehditken, 20. yüzyılda, yerini totaliter rejimlerin yükselişine bıraktı. Görünen o ki, içinde bulunduğumuz yüzyılda oluşan en büyük tehdit, dünyanın her yerindeki kız çocukları ve kadınlar için acımasızlığın, şiddetin ve baskının had safhaya gelişi ile cinsiyete ve cinsel yönelimlere dayalı ayrımcılığın yükselmesidir. Cinsiyetler arası eşitliğe yönelik verilen mücadele ne yazık ki henüz istenen sonuca ulaşmış durumda değildir.

Kitabın birinci bölümünde, feminizm öncesi dönem, "Mitoloji ve Mitolojik Öyküler"de yer alan kadın ve erkek karakterlerin temsil biçimleri ve bu temsil modellerinin kadın ve erkeğin ileriki dönem toplumlardaki konumlanış biçimlerine etkisi ve izleri üzerinden irdelenmiştir. Anadolu'dan Mezopotamya'ya, Fenike ve Mısır'dan Çin'e, Yunanistan'dan Güney ve Orta Amerika'ya, oradan da Avustralya'ya uzanan, dünyanın tüm coğrafyalarında hüküm sürmüş uygarlıkların yarattığı mitler ve tapındığı tanrıların toplumlara yansımalarından örnekler yer almıştır. Toplamların hemen hepsinde etkin olmuş "Tanrıça Kültü" farklı temsil biçim ve adlarıyla yansıtılmış ve Antik Çağ kadın filozoflardan bazılarının yaşam öyküsü ve mücadelelerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde "Feminizm ve Feminist Dalgalar", her dönemde etkin olmuş ve feminist hareketin oluşması ve ivme kazanmasına katkıda bulunmuş olan düşünür, aktivist ve feminist yazarların yaşam öykülerinin yanı sıra düşüncelerine yer verilirken, anlatım sırası daha çok öncüllerden ardıllara şeklinde, feminist dalgaların teorik alt yapısının izlekleri göz önüne alınarak sıralanmıştır. Birinci dalga feminist hareket öncesi ve birinci dalga feminist hareket, birbirini izleyen şekilde düşünür ve aktivistleriyle aktarılmış olup ikinci dalga feminist hareketin dünyada ve Türkiye'de gelişim seyri feminist yazar ve teorisyenlerin görüşleri üzerinden yer almıştır. Feminizmin üçüncü dalgası irdelenmiş olup, dördüncü dalga feminist hareket ve dijital feminizme yer verilerek, bugün içinde yaşadığımız dönemde feminist hareketin geldiği nokta ile ilgili ipuçları da bu bölümde aktarılmıştır. Uluslararası anlaşma metinleri ile Türkiye'nin imza koyduğu anlaşmalar ve bu anlaşmaların yayınlandıkları tarihten bugüne etkileri, eksikleri ve uygulamaya konma düzeylerinin incelenmesi de gene aynı bölümde yapılmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde, MMO İzmir Şube Bülteninde 2020 yılında yayınlanmış ve kitabın içeriğine zenginlik katacağı düşünülen yazılara yer verilmiştir. Özetle, kitabın içeriği, feminist düşünürler, yazarlar ve feminizm mücadelesinde yer almış aktivistler üzerinden, hareketin tarihsel gelişimi ve bugünü konusunda bir fikir oluşturması ve feminist mücadele için geçmiş izleklerin de öncül konumda olabileceği yeni mücadele alanları açılmasına katkı sağlaması hedefi ile oluşturulmuştur.

1- FEMİNİZM ÖNCESİ DÖNEM

1-1) Mitoloji ve Mitolojik Öyküler

İnsanlık tarihi, hüküm süren birçok yüksek medeniyetin yanı sıra çok sayıda yerel toplulukların yaşamlarına tanıklık etmiştir. Hemen her toplum ve topluluk bir dizi doğa üstü varlıklar ve mitler yaratmış, bu mitlerle kökenlerini, yaratılış hikayelerini, zaferlerini ve yenilgilerini, hırs ve korkularını, aşk ve intikam duygularını destansı bir şekilde sonraki kuşaklara aktarmışlardır.

Türkçe karşılığı *söylencebilim* olan Mitoloji, mitlerin tarihi ve onları yorumlayan bir bilim dalıdır. Mit sözcüğü uydurulmuş söz anlamına gelen *mythos* deyiminden türetilmiştir. *Ölçülü* söz anlamındaki epos ve gerçeği dile getiren söz anlamındaki *logos*'a karşı mit ya da mitos, olağanüstü kahramanlıkları ve olağanüstü güçleri anlatan hayal ürünü sözdür. Bilgi öncesi ve dışıdır, pratikle denetlenemez, inanç alanının kapsamı içindedir. Bilgisiz insanlığın dünyayı açıklama gereksiniminden doğmuştur (Hançerlioğlu, 1996).

Azra Erhat, "*Mitoloji Sözlüğü*" eserinde, Mythologia kavramının, masal anlatmak ve sözlü gelenekle dilden dile aktarılan efsanelerin ozanlarca sürdürülmesini ifade etmesinin yanı sıra ilkçağ derleyicilerinin masal ve efsaneleri topladıkları kitabı ifade etmek için de kullanıldığını belirtir. Çok tanrılı dinlerin tanrıları üzerine anlatılan efsanelerin toplandığı bu kitap ilk çağ döneminin din kitabı olabilir miydi sorusuna şu yanıtı verir ;

"Mythologia, ilkçağın din kitabı olmalıydı, oysa değildir ve hiçbir zaman olmamıştır. Çünkü bu efsaneler tek tanrılı dinlerde söz konusu edilen inanç düzeyine yükselmemiştir. Sözlü ya da yazılı yazın ve sanat kollarının hepsinde durmadan konu edinilip işlenen ve işlendikçe değişen mythos'lar, ne kadar ozan, yazar, sanatçı varsa, o kadar biçim almış, bu nedenle hiçbir zaman belli bir dinin tek kitabı halinde toplanamamıştır. Böyle bir çeşitlilik, böylesine öğreti ve yöntem yokluğu, bu tür başıboşluk, özgürlük ve özerklik başka hiçbir din ve efsanelerinde görülmemiştir. İlkçağ mythos'u laiktir, din adamının değil, sanatçının uğraşdır, onun anlamı, yön ve biçimi din alanında verilmez, sanat alanında verilir. Asıl yaratıcısı da sözdür ve söz ustasıdır (Erhat, Mitoloji Sözlüğü, 1996).

Mitolojik öykülerde, gök gürlemeleri, şimşeklerin çakması, yıldırımların düşmesi insanlığın tanrılar tarafından cezalandırılması ile açıklanmıştır. Tanrılar arasındaki güç ve iktidar mücadelesi, savaşlar, tecavüzler, cezalandırmalar, insan görünümlü tanrı ya da canavarların entrikaları üzerinden anlatılmış ve bu büyük karmaşa ve gerilim içinde tanrıçalar ya tecavüze uğrayan mağdur konumunda veya mağduriyetleri sonucu dönüşüp, kötülükleriyle dünyayı karıştıran kimlikle temsil edilmişlerdir. Azra Erhat'ın, Mitolojik öykülere dair yaptığı "çeşitlilik, öğreti ve yöntem yokluğu, başıboşluk, özgürlük ve özerklik" saptaması, görülen o ki çoğu erkek olan destan yazarlarının, erkeklik gücü ve kadınlık güçsüzlüğü ya da erkeklik iyiliği ve kadınlık kötülüğü ikilikleri üzerinden aktardıkları destansı öyküleri etkilemiştir. Bu aktarımlar ise dönemin kadına ve erkeğe bakış açısının, ilkçağdan bugüne pek farklılık göstermediğinin de bir kanıtı olmuştur.

Mitoloji kavramı ilk anda Yunan-Roma mitolojisini çağırıştırır. Bu kavrayış, sözü edilen efsanelerin Yunanistan ve Roma uyruklu yazarların kalemıyla Yunanca ve Latince olarak yazılmış olmasından ileri gelir. Oysa bu efsanelerin çıkış yeri ne Yunanistan'dır, ne de İtalya'dır. Anadolu'dur, Girit'tir, Mezopotamya'dır, Fenike, Mısır'dır ya da bütün bu yerlerdeki sözlü geleneklerin karışımından ortaya çıkmış bir bütündür (Erhat, Mitoloji Sözlüğü, 1996). Çin, Avustralya, Güney ve Orta Amerika'yı da bu dizilime eklemek gerekir.

Mısır Mitolojisi

Mısır uygarlığı, MÖ.4000 sonlarında oluşmaya başlamış ve MÖ.3000'lerde olgunluğa ulaşmıştır. Bu yıllarda, Yukarı Mısır ve Aşağı Mısır birleşmiş, Aşağı Nil Vadisi ile Delta'yı tek bir otorite altında birleştiren güçlü bir krallık rejimi içinde şekillenmiştir.

Mısır mitolojisi, diğer ulusların mitolojilerinden belirgin çizgilerle ayrılmaktadır. Burada, her şey sembollerle ifade edilmiştir. Mısır mitolojisi pek çok zengin ve şaşırtıcı tasvire sahiptir ve temelini olaylar değil, olayların arkasına saklanmış felsefi düşünceler oluşturmaktadır.

Eski Mısırlılar, büyüye ve büyücülere çok inanırlardı. Bazen büyücüleri Tanrılarla bir tuttukları da olurdu. Mısır mitleri, etkisini günümüzde hala devam ettirmektedir. Mısır Piramitleri ve içindeki gizem hala insanların ilgisini çekmektedir. Mısır mitolojisinde en önemli Tanrı, güneşin ulu tanrısı Ra ve yarı insan yarı tanrı olan Osiris'tir (Leblebitozu, 2020).

Her kültürde farklı içerikli yaratılış efsaneleri dile getirilmiştir. Çünkü kültürü oluşturan her bölge kendi yerel tanrılarını ve etiyolojik efsanelerini kadim hikayelerine yerleştirmek istemiştir. Mısır'da da çok sayıda yaratılış hikayesi söz konusu olmuştur ancak Mısırlılar, daha sonra evreni yaratmakta pek çok farklı tanrıya iş düştüğü, bunların da tesadüf eseri evreni aynı gün yaratmaya koyulduğu bilgisini vererek bu uyuşmazlıkları ortadan kaldırmıştır (Daniels, 2014, s. 52).

“Başlangıçta hiçliğin bulutsu kaosundan başka hiçbir şey yoktu, bu kaos da tanrı Nun ile kişileştiriliyordu. Bu boşluktan Ben-Ben adı verilen piramidimsi bir tepecik çıktı, bu tepecikteki bir nilüfer çiçeğinden yaratıcı Atum doğdu ve beraberinde ışığı getirdi. Atum spermlerini boşluğa savurup ortaya hava tanrısı Shu ile yağmur ve nem tanrısı Tefnut'u çıkararak tanrılarının ilk neslini yaratmış oldu. (Daniels, s. 53).”

Görüldüğü gibi, yaratılan efsane tek cinsiyetin gücüyle varoluşun tamamlanacağı yönünde kurgulanmıştır. İnanış, tanrı Atum'un kendi gücüyle, bir kadının varlığına ihtiyaç duymadan savurduğu spermleriyle, daha sonra tanrılarının neslini sürdürüp çoğalmalarını sağlayacak ilk kadın-erkek tanrıyı, toprak tanrısı Geb'i ve gökyüzü tanrısı Nut'u yarattığı yönünde olmuştur. Ve gene inanişe göre Atum, dünyanın, gökyüzünün ve aralarındaki havanın yaratılmasından sonra Mısır evreninin ilk firavunu olmuştur.

Sümer Mitolojisi

Sümer, MÖ 3500-2000 yılları arasında Güney Irak'ta (Mezopotamya) yerleşik olan, medeniyetin beşiği olarak bilinen coğrafi bölge ve medeniyettir. Mezopotamya'da yaşayan birçok farklı kavimden ilk öne çıkan ve daha sonraki medeni oluşumların temelini atan Sümerlerdir. Gerek yazı, dil, tıp, astronomi, matematik, gerekse din, fal, büyü ve mitoloji gibi alanlarda ilk öne çıkan ve bilinen toplumdur.

Sümerlerin mitolojisi, tanrılar, tanrıçalar, yaratılış, ölümler diyarı ve tufan mitlerinin yazılı tarihteki ilk örneğini gözler önüne serer. Tek tanrılı dinlerle çok tanrılı dinler arasında ortak paydalar olduğunu görürüz. İnsanın yaratılışı, kadın-erkek ayrımı, yer, gök ve ölüm tanrıları, insanlığın bir tufanla cezalandırılışı. Sümerler insanlığın gizli tarihinin kahramanlarıdır (Leblebitozu, 2020).

Sümer efsanesine göre Tanrılar, tüm varlıkların uyum içinde yaşadığı cennet gibi bir yer olan Dilmun diyarında otururlar. Tanrıça Nintu ve Enki'nin hikayesi, tipik bir erk anlayışın çelişkileri de içinde barındıran temsili gibidir.

"Tanrıça Nintu, Sümer tanrılarının en önemlilerinden olan Enki'den yağmur yaratmasını ister. Su tanrısı olarak Enki bu ricayı kabul eder ve doymak bilmez bir cinsel iştaha sahip olduğu için Nintu'yu da baştan çıkarmaya uğraşır. Evliliğe kutsal önem atfeden bu Sümer hikâyesinde Nintu, Enki onu namuslu bir kadın yapana dek tutkularına teslim olmaz. Nintu dokuz günlük hamileyken Ninsar'ı (bitkilerin tanrısı) doğurur. Babası Ninsar'ı da hamile bırakır. Yalnızca dokuz günlük bir hamilelikten sonra Ninsar, Ninkurra'yı (dağların tanrısı) doğurur. Enki, geleneği bozmayarak Ninkurra'yı da hamile bırakır, o da Uttu'yu doğurur. Enki, Uttu'yu da elde etmeyi başarır, böylece aynı durum dördüncü kuşakta da tekrarlanmış olur (Daniels, s. 45).

Evliliğe kutsallık atfedilip, bir kadının ancak evlilik çerçevesinde namuslu kadın kriterini yerine getireceği öngörüsünün yanına, bir erkeğin sınır tanımaz şekilde cinselliğini kendi çocukları dahil istediği kadın üzerinde kullanmayı hak bulması anlayışı bir aradadır.

Hitit Mitolojisi

Hititler, MÖ.2000 yılında Kuzey Karadeniz üzerinden Anadolu'ya gelerek Kızılırmak çevresinde yerleşmişlerdir. Hititler, birçok doğa olayını Tanrılara bağlamakta, ancak onları insan şekilli (antropomorfik) olarak düşünmekteydiler. Buna göre bir Tanrı canı isterse çekip gidebiliyordu, ancak Tanrı'nın gitmesiyle ona bağlı olan doğa olayları da etkileniyordu. Onların da insanlar gibi tutkulu ve zayıf yönleri vardı. Hitit mitolojisinin odağında Teşup (fırtına tanrısı) bulunmaktaydı (Leblebitozu, 2020).

Kaybolan tanrı efsaneleri Hitit mitolojisinde önemli bir yer tutar. Hitit ülkesi, beklenmeyen aralıklarla patlak veren ve kötü niyetli doğaüstü güçlere atfedilen birçok felaketin -yakıcı kuraklık, veba, kıtlık- kurbanı olmuştur. Ancak bu güçleri denetim altına alacak araçları olmamasına karşın,

insanüstü bir güçle ilişki kurarak, yaşanan tüm olumsuzlukların sorumlusunu ona bağlama yoluna gitmişlerdir. (Çelebi, 2017, s. 57)

Mitolojide Tanrıça temsilleri seyrek de olsa güç, güzellik ve iyilik atfedilmiş biçimlerde karşımıza çıkar. Tanrıça Hannahanna saygınlığı olan, ender Tanrıçalardan birisidir.

Tarımla ilgili bir tanrı olan Telipinu, Fırtına Tanrı'sının oğludur. Efsanede, bereket Tanrısı olarak da anılan Telipinu'nun kaybolmasının ardından yeryüzünde bütün hayatın felce uğradığı, tanrının aranması ve en sonunda da bulunup eve getirilmesiyle dünyada canlanmanın yeniden başlaması anlatılır. Özellikle Eski Hitit Dönemine tarihlendirilen Kaybolan Tanrı Efsanelerinde, kaybolan tanrıların aranmasını isteyen ve "Tüm Tanrıların Annesi" ya da "Büyükanne" unvanına sahip Tanrıça Hannahanna, kâinata denge ve uyumu sağlayıcı bir rol üstlenmektedir (Çelebi, s. 57).

Hitit Mitolojisinde de, erkek tanrılara tanrıçalardan daha çok önem atfedilmiştir. Tanrıların öfkelenmeleri, aralarındaki güç mücadeleleri, iktidar için birbirleriyle kıyasıya savaşmaları, ancak tanrıçaların ise bu çelişki ve kavgaların içinde aldatici, entrikacı ve cinsel açıdan kendilerinden yararlanan erotik özneler olarak temsil edilmiş olmaları bu tespiti güçlendirir durumdadır.

Yunan Mitolojisi

Yunan medeniyetinin kendine has özelliklerine kavuşması M.Ö. 8. yüzyıla rastlar. Bu dönemde Yunan alfabesi ortaya çıkmış ve günümüzde de bilinen en ünlü mitlerin kağıda dökülebilmesine imkan sağlamıştır. Yunan şairlerinin en ünlüsü olan Homer M.Ö. 800-700 arasında bir dönemde Yunanistan'ın doğusunda yaşamıştır. Yazdığı iki epik şiir olan İlyada ve Odysseia, Batı dünyasının ilk yazılı eserleri olarak kabul edilir (Daniels, 2014, s. 127).

Yunan mitolojisi Yakın Doğu'daki diğer uygarlıkların mitolojilerinden fazlasıyla etkilenmiştir. Kendisi de daha sonraki Roma mitolojisini fazlasıyla etkilemiştir. Yunan mitolojisindeki efsanelerde, çoğu tanrı insan şeklindedir. Sphinks (sfenks) gibi bazı istisnalar da Yakın Doğu ya da Anadolu kaynaklı karakterlerdir (Leblebitozu, 2020).

Yunan tanrılarının öykülerinde intikam olgusu çok etkindir. Her tanrı ayrı bir ilgi ve etki alanına sahiptir. Görünüşleri birbirinden farklıdır ve yöresel farklılıkları da üzerlerinde taşırlar. Her şeyden haberdardır ve işlevlerini çeşitli simgelerle belli ederler. Çok güçlüdürler ve bir biçimde yaratılış hikâyeleri vardır ancak ölümsüzdürler. İnsanların tüm eylemlerini bilirler ve görünmezlik özellikleri vardır.

Olimpos Dağında yaşayan 11 tanrı ve yer altında yaşayan tanrı Hades en bilinen Yunan tanrılarıdır. Tanrıların hepsi birbiriyle didişir, kavga ederlerdi; aralarında büyük aşklar başlayıp kısa zamanda sönerdi. Yunan yazarları göklerdeki bu anlaşmazlıkları ve duygu fırtınalarını tasvir ederek savaşın, aşkın ve doğal afetlerin arkasındaki sebeplere geniş bir bağlam kazandırmaya çalışmıştır. Göklerin tanrısı Zeus tüm tanrılardan sorumludur ve onların babası olarak bilinir. Saygıdeğer konumu sayesinde hoşuna giden herkesle (ya da her şeyle) yatabilir. Aklına koyduğunu ele geçirebilmek için kılık değiştirmekte olağanüstü yeteneklidir; bir defasında, sonrasında Girit kralı Minos'u dünyaya getiren Europdy'la birlikte olabilmek için bir boğaya dönüşmüştür. Bu tür cinsel galibiyetlerinin sonucu olarak çok sayıda tanrı, yarı tanrı ve canavar Zeus'un, babaları olduğunu iddia etmiştir (Daniels, s. 129).

Görüldüğü gibi Tanrı Zeus tipik erk yapı özelliğini üzerinde taşıyan bir tanrıdır. Elde etmek istedikleri için her yolu kullanır ve iyi tarafına denk gelirse son derece edipli birisi olsa da onunla bozuşmak durumunda kendisine atfedilen güç özelliklerinin her birini sonuna kadar kullanmaktan kaçınmaz.

Artemis, Zeus'un kızı ve Apollo'nun ikiz kardeşidir. Apollo Yunan şiirinde Güneş'i temsil ederken Artemis Ay ile temsil edilirdi. Artemis avcılık ve yabanıl yaşamın, aynı zamanda doğum ve bekaretin tanrıçasıdır. Efes Artemisi, Yunan ve Latin mitolojisinde bakireliğin sembolü olmasına rağmen, Anadolu'da Efes'te, Artemis doğurganlığın ve bereketin sembolü olan bir ana tanrıçayı simgeler. Yay taşımaz, Frig Kibelesiyle özdeşleştirilmiştir.

Aşk, arzu ve güzellik tanrıçası Afrodit ateş tanrısı Hephaistos'un karısı ve savaş tanrısı Ares'in sevgilisidir. Güzelliğinin birçok Yunan mitinin merkezinde yer alan on yıllık Troya Savaşı'nı tetiklediği söylenir. Hikâyeye göre, Zeus'un düzenlediği bir ziyafet sırasında üzerinde "dünyanın en güzel kadınına" yazan altın bir elma, anlaşmazlık tanrısı Eriş tarafından törenin orta yerine bırakılır. Afrodit, Athena ve Hera ayrı ayrı, elmanın kendilerine ait olduğunu iddia eder. Elmanın sahibini belirlemek ise Troya'daki en gözde bekar olarak seçilen zavallı ölümlü Paris'e düşer. Tanrıçaların her biri soyunur ve baştan çıkarıcı hediyelerle Paris'e kur yapar. Fakat Afrodit'in, Troyalı Helen'le evlilik vaadi hediyeler arasında en cazip olandır, bu nedenle Paris altın elmayı Afrodit'e verir. Fakat ortada bir sorun vardır: Helen zaten Yunan kralı Menelaus ile evlidir. Karısının sadakatsizliklerinden bıkan Menelaus, onu geri almak için yüz binlerce Yunan askeriyile Troya'ya hücum eder (Daniels, s. 134).

Athena, Yunan mitolojisinin en sevilen sayılan tanrıçalarından biridir. Çevresindekilerin aksine, intikam peşinde hareket etmek ve hıncını ölümlülerden çıkarmak âdeti yoktur. Bilgelikten dürüstlüğe, cesareten savaştaki yırtıcılığa, Yunan kültürünün tüm soylu öğeleri onda vücut bulmuştur sanki. Bu olağanüstü özelliklerin biraraya gelişi, Athena'yı hukuk ve adaletin, bilgelik ve cesaretin tanrıçası yapmıştır. Ayrıca Yunan ve Roma edebiyatındaki temel karakterlerin koruyucu meleği olma görevini üstlenmiştir. Yunan medeniyetinin merkezi olan şehir hâlâ onun adını taşır. Bakire tanrıça olarak saflığı da şehrin silüetine egemen olan Parthenon'da anılır. (Yunancada 'parthenos', 'bakire' anlamına gelir) (Daniels, s. 136).

Gaia

Toprak tanrıçası ve her şeyin anası olan Gaia, Yunan tanrılarının anaerkil figürüdür. Tüm tanrılar onun Uranos (Gök), Ponfus (Deniz) ve Tartarus'la (Yeraltı) birleşmelerinden doğmuştur. "Toprak ana" figürünün öğelerine birçok başka inanç sisteminde de rastlanır ve Yunan mitolojisindeki varlığının önceki dönemlerden mitolojik bir kalıntı olduğu düşünülür. Gaia, üstlendiği annelik rolüne rağmen, beladan uzak durmaz. Oğlu Kronos'un Uranos'u devirmesine ve hadım etmesine yardım eden odur. Kronos'un soytarlıklarından bıkınca da torunu Zeus'u Titanları devirip tanrıların lideri olması için desteklemiştir. Yaptıkları bunlarla da kalmaz. Zeus'un Kronos'u yeraltına göndermesine öfkelenen Gaia, Gigantes'lerin ve canavar Typhoeus'un yardımını alarak Zeus'tan da kurtulmanın yolunu arar. Fakat torunu, fazla dişli bir rakiptir (Daniels, s. 142).

Persephone

Biraz hüznümlü bir karakter olan bahar tanrıçası Persephone, Zeus ve Demeter'in kızıdır ve hikâyesi mevsimlerin değişimini açıklamak için kullanılır. Demeter, kızını ona şehvetle yaklaşan tanrılardan korumaya çalışsa da, Persephone bir gün çayırdaki çiçek toplarken yeraltı tanrısı Hades ortaya çıkıp onu kaçırarak karısı yapınca, Demeter'in tüm çabaları boşa gider.

Bu tecavüz karşısında öfkeden deliye dönen Demeter, Hades'ten kızını geri getirmesini ister. Hades, er geç merhamet edecektir fakat o arada Persephone kocasının lezzetli narlarından tattığı için artık senenin yarısını, Hades' in karısı ve yeraltının kraliçesi olarak geçirmeye mahkûmdur. Onun yokluğunda ölümlü dünya kışa bürünür ve o tekrar yerin üstüne dönünceye dek, bahar ortalıkta görünmez (Daniels, s. 146).

Avustralya Aborjinlerinin Mitolojisi

Avustralya'nın İngilizler tarafından sömürgeleştirilmesi 225 yıl önceye, yerel Avustralya medeniyetinin tarihi ise 70.000 yıl ve bu kültürün mitleri ise 10.000 yıl öncesine uzanır. Hikâyeler çoğunlukla kaynaklarını, hikâyeleri anlatan kabilelerin yöresindeki coğrafi özelliklerden alır. Mitler o dönemde kaleme alınmamış olsalar da bazı hikâyelerde tasvir edilen yerel olaylar bu mitlerin hangi zaman dilimine ait olduğunun tespitini yapmakta yardımcı bir etkidir. Aynı masallar binlerce yıl süresince kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Yazılı bir kaynak olmamasına rağmen kulaktan kulağa günümüze aktarılmış olan bu efsanelere, aynı zamanda üzerinde her biri kendi özgün dili ve inanış biçimi olan ortalama 400 farklı kabilenin çeşitliliğini içinde barındıran Avustralya kıtası ev sahipliği yapmıştır (Daniels, 2014, s. 15).

Yürüyüş

Avustralya Aborjin mitolojisi üç temel şeye gönderme yapar: insan, toprak ve kutsal alan. Dünyanın yaratılışı sırasında, yani insan hayatı ortaya çıkmadan evvel, "Düşzamanı" adı verilen bir dönem yaşanmıştır. Avustralyalı Aborjinler, insanların yaratılıştan sonra aynı anda hem fiziksel dünyada hem de Düşzamanı'nda yaşadığına inanıyordu. Etraflarında olan bitenleri daha iyi anlamak ve onlar üzerinde bir etki yaratabilmek için kabileler herhangi bir insanın, hayvanın, nesnenin ya da anlama konusunda yardıma ihtiyaç duydukları herhangi bir şeyin Düşzamanı'nda ete kemiğe bürünmesi için şarkı söyleyip dua ederlerdi.

Ergenlik çağındaki erkeklerin atalarının izini sürdüğü bir yolculuk olan Yürüyüş, Aborjin medeniyetinde önemli bir yer tutar. Gençler, yol boyunca önceden belirlenmiş yerlerde molalar vererek bir dizi geleneksel tören gerçekleştirirler. Yolculuk rotası, Avustralya'yı boydan boya kateder; ayrıca sulama kuyularını, mağaraları, yön bulmaya yardımcı belli başlı yerleri ve çeşitli kabileler için büyük önem taşıyan besin kaynaklarını birbirine bağlayan bir hattı takip eder. Genç erkekler, toprakları ve atalarıyla eski ritüeller aracılığıyla ilişki kurarak aylar geçirir; toprak sayesinde hayatta kalabilmeyi, yalnızlığın huzuruna ve memnuniyetine erişmeyi öğrenirler. Genç erkeklerin bu yolculuktan yetişkin erkekler olarak geri dönmeleri umulur (Daniels, s. 17).

Güneş

Düşzamanı'nın ilk günlerinde, henüz Güneş yaratılmamışken, sırlısıklam âşık bir genç kızın sevdiği yakışıklıyla birlikte olması yasaklanır. Kız öfkeyle ormanın derinliklerine kaçar. Orada ne yemeğin ne de barınağın olmadığı çok ağır koşullarla karşılaşır. Kabilesi peşinde olduğundan, kendini daha da amansız koşulların içine atmak zorunda kalır. Genç kızın ölmek üzere olduğunu ve uyduğunu gören ataların ruhları, artık müdahale etmeleri gerektiğine karar verirler. Kızı yiyecek yemek ve ısınacak ateş bulabileceği göklere çıkarırlar. Kız uyandığında halkının üşüdüğünü ve karanlıkta olduğunu görür, ateşleri onlara gün boyu yetmemektedir. Ailesini özlese ve onlara geri dönmeye can atsa da, artık göklere ait olduğunu ve ailesine de yardım etmesi gerektiğini anlar. Ateşini olabildiğince büyütüp halkının ısınması için gün boyu sıcaklığını arttırır. Güneş'in yaratılışı ona öyle eşsiz bir mutluluk verir ki, onu her gün yeni baştan alevlendirip ailesinin hayatını kolaylaştırmaya koyulur (Daniels, s. 18).

Nors Mitolojisi

Normanlar, ya da diğer adıyla "Kuzey İnsanları", İskandinavya'nın Kuzey Avrupa ülkelerinde, Viking Çağında, sekiz ile on birinci yüzyıllar arasında yaşamıştır. Nors dünyasının denizcilikteki hünerleriyle meşhur kâşifleri olan Vikingler, sandallarına binip Avrupa ve Batı Rusya topraklarını işgal etmiş, yağmalamış ve buralara yerleşmiştir. Nordiklerin de Yunanlılar gibi çok renkli ve çok tanrılı dinleri vardır. Yunanlı emsalleri gibi, Nordik tanrıların her biri hayatın önemli bir özelliğinden sorumluydu ve yol göstermesi karşılığında her tanrıya adaklar sunulur, dua edilirdi.

Freyja ve Frigg

Deniz tanrısı Njord ve dişi dev Skadi'nin kızı, doğurganlık tanrısı Freyr'in kardeşi olan Freyja, aşk, güzellik ve cinselliğin tanrıçasıdır. Doğurganlık tanrıçası Freyja'nın azımsanamayacak cinsel arzuları vardır, hatta bu konuda nam salmıştır. Tanrıların arzu, sağlık ve kaderlerini idare etmek için kullandığı Nors büyüsü "seidr"de de ustadır. Bir gece rüyasında dünyanın en parlak, en görkemli altınına sahip olduğunu gören Freyja, ertesi sabah altını bulmak için yola koyulur. Farkında olmasa da hınzır Loki tarafından takip edildiği bu yolculuk onu cücelerin ülkesine götürür. Hedefine varan Freyja cücelerin mağarasına iner ve o güne kadar görmüş olduğu en parlak ve özenle işlenmiş altın kolyenin büyüsüne kapılır. Freyja kolye için bir servet teklif etse de bekçilik eden dört cüce daha fazla gümüş ya da altına ihtiyaç duymadıkları konusunda ısrar eder; kolyeyi vermeyi kabul etmelerinin tek yolu Freyja'nın hepsiyle birer gece geçirmesidir. Mücevherin şehvetine kapılan Freyja, cücelerin bu isteğini memnuniyetle kabul eder.

Bütün bunları izleyen Loki, olan biteni savaş, bilgelik ve şiir tanrısı Odin'e anlatmak için geri döner. Duyduklarından hoşnut kalmayan Odin, Loki'yi Freyja uyurken kolyeyi çalması için geri gönderir. Loki de Freyja'nın sarayına girebilmek için önce bir sineğe, sonraysa bir pireye dönüşüp yüzünü ısıtır, böylelikle Freyja uyurken diğer yöne dönecek ve Loki kolyenin kopçasını açabilecektir. Freyja uyandığında kolyesinin yerinde yeller estiğini görür ve bunun Odin tarafından yollanan Loki'nin işi olduğunu hemen anlar. Odin'e kolyeyi geri vermesi için yalvarır, o da sonunda

bir şartla kabul eder: Freyja, Midgard'daki ölümlülerin arasına uyuşmazlık, nefret ve ebedi savaş tohumları ekecektir; böylelikle dünya üzerindeki tüm düzensizliklerin sorumlusu açgözlük ve arzu olacaktır (Daniels, 2014, s. 200-201).

Amerika Yerlilerinin Mitolojisi

Kuzey Amerika'ya ilk insan göçünün tarihi oldukça tartışmalı bir konudur, ancak kıtada en azından M.Ö. 10.000'den, belki de çok daha öncesinden beri yaşanmaktadır. Kıtanın sakinleri zaman içinde, farklı zamanlarda gelişen medeniyetler halinde, Kuzey ve Güney Amerika'ya yayılmıştır. Bugün Amerika Yerlileri ile ilişkilendirdiğimiz bu kültürün ortaya çıkışının, kıtanın kuzeyinde M.Ö. 1000 ile M.S. 1000 arasında gerçekleştiği sanılmaktadır.

İlk varlık İnyan, kaya formunda dünyaya gelir. Enerjisini denizlerin mavi kanı biçiminde akıtır ve kendisinden dünya tanrıçası Maka'yı yaratır. Maka'yı yaratırken İnyan O'na başka özelliklerin yanında, uyumsuzluk ve olumsuzluk özelliklerini verir. Durum böyle olunca Maka şikâyet etmeye başlar. En büyük sıkıntısı İnyan'dan yaratılmış olması, kendinden menkul bir varlık olmamasıdır. Ayrıca hâlâ Han'ın karanlığında yaşıyor olmaktan ve kendi yansımasını görememekten yana dertlidir. Üçüncü tanrı, gök tanrı Skan'dır. Her şeyin yargıcı o olduğu için Maka'nın da dertlerini dinler. Skan, Maka'yı yatıştırmak için, Han'ın ikiye bölünmesine karar verir; yukarı dünyada Anp olarak varlığını ışık altında sürdürürken, aşağı dünyada Han olarak karanlıkta yaşamaya devam edecektir.

Maka yukarı dünyanın mavi okyanuslarının ne kadar görkemli olduğunu ve kendisinin ne kadar sade görüldüğünü fark edince suyun birazını alır ve süslenip güzelleşmek için gölleri ve nehirleri incik boncuk gibi takınır. Hâlâ durumundan memnun olmayan Maka yakınmaya devam eder, bu da Skan'ın dördüncü ilkel tanrı Wi'yi yaratıp dünyayı aydınlatmak üzere göğe yerleştirmesine yol açar. Wi'ye ısı vermesini ve her şeyi gölgelemesini buyurur; bu gölge bütün varlıkların ayrılmaz, bireysel ruhlarını temsil eder. Anp ile Han, göğü gündüz ile gece olarak paylaşacaktır (Daniels, s. 87-88).

Güney ve Orta Amerika Mitolojisi

Mayalar

Mayaların farklı bir medeniyet olarak ortaya çıkışı M.Ö. yaklaşık 2000 yılına dayanır. Orta Amerika'da bugün Guatemala, Belize, Meksika'nın güneyinin bir kısmı, Honduras'ın batısı ve El Salvador'un kuzeyinin bulunduğu bir bölgede yayılmışlardır. Maya uygarlığı doruk noktasına M.S. yaklaşık 250 dolaylarında erişmiş ve M.S. yaklaşık 900 dolaylarında gücünü kaybetmeye başlamıştır; fakat dillerinin, mitolojilerinin ve kültürlerinin etkisi bir zamanlar yaşamış oldukları bölgede hâlâ hissedilmektedir.

Itzmana

Yazıyı ve takvimi icat eden, yaratılışın tanrısı Itzmana yüce gönüllüydü ve biraz kötü ruhlu bulabileceğimiz Tanrıça Ixchel ile evliydi. Ixchel, sarayını dünyaya yağdıracağı suların olduğu sarnıçlarla doldurur, büyük fırtına ve seller yaratırdı. Itzmanâ tanrıların lideriydi ve onları tahtından yönetirdi. Aynı zamanda tıbbın koruyucu tanrısıydı. Maya halkına kültür, ritüeller ve bilgelik vermişti.

Mitlerden birinde, Hanab Ku'nun mutluluğa erişmeden önce dünyada farklı üç ölümlü zümre yaratmış olduğu anlatılır. İlk yarattığı olan küçük insanlardan hoşlanmayınca onları, su püskürten bir yılanın yardımıyla yok etmiştir. İkinci girişiminde Dzolib olarak bilinen bir halk yaratmıştır, ama onları da pek beğenmeyerek bir yangınla ortadan kaldırmıştır. Sonunda Mayaları yaratmış ve nihayet onlardan, neyse ki, memnun kalmıştır. Hanab Ku'nun ruhunun Itzmana'daki fiziksel tezahürü kocaman kanca burunlu, yaşlı bir adamdır. Maya halkını koruyan müşfik bir aile reisiydi, yeni bir takvim döngüsüne geçilirken genellikle bolluk ve sağlık getirmesi için onun şerefine törenler düzenlenirdi (Daniels, s. 109).

Mitolojiler Üzerine

Görüldüğü gibi, mitolojideki birçok yaradılış miti erkek merkezli olarak üretilmiş ve erkeğin yarattığı kadın, erkek aklının uygun gördüğü özelliklerle donatılmıştır. Yeryüzünün birçok zayıflıklarının, entrikalarının, doyumsuzluklarının, sonsuz cinsel isteklerin sebep ve simgesi olarak gösterilen kadın, insanlığın uğradığı birçok felaketin temel nedeni olarak konumlandırılmıştır. Kadının bir arzu nesnesi olarak görülmesinin tarihinin çok eskilere dayandığı bu hikâyelerde açıkça görülür. Bir diğer dikkat çeken nokta kadın tanrılara atfedilen olumlulukların temel mantığının tıpkı bugünümüzde olduğu gibi, doğurganlık, annelik ve ideal eş kıstaslarını yerine getirici kapsamda olmasıdır. Bilgelik özelliği de verilmiş erkek tanrılar, zekâ ve fiziksel güç içeren çok sayıdaki yetilerini, güçlerini devam ettirmek için sonuna kadar kullanmışlardır.

1-2) Ana tanrıça Kültü-Kybele

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, Kült kelimesi (Fransızca culte) yerel özellikler taşıyan dini törenler anlamına gelmektedir. Ana Tanrıça Kültü'nün temelinde, dişi bir ilahi varlığa inanç duyarak, O'na ait kutsal alanlar oluşturmak, O'nu çağrıştıran sembolleri kullanarak çeşitli nesnelere üretmek ve adaklar sunmak bulunmaktadır.

İlk insan topluluklarının anaerkil düzende bir yaşantılarının olup olmadığı 19. yüzyıldan günümüze dek hâlâ tartışılmakta olan bir konudur. Bachofen, 1861 yılında yayınladığı "Analık Hakkı" (Das Mutterrecht) adlı eserinde, insanlık tarihinin başlarında, kan bağıının yalnızca anne üzerinden kurulabildiğini ve bu sebeple de annenin bir otorite ve yasama merkezi olduğunu öne sürer. Aynı şekilde, insanların yerleşik hayata ve tarım toplumuna geçtiği Neolitik çağda, en temel görevler olan toprağı ıslah etme ve topraktan ürün alma görevlerinin, kadının görevleri arasında olması sebebiyle kadının statü ve erk sahibi olduğu ileri sürülür. Bachofen'e göre anaerkil kültün özünde, kan bağı, toprak bağı ve doğaya karşı bir teslimiyet vardır; ataerkil kùltte ise kanuna saygı, akılcılık ve doğaya egemen olma daha yaygındır.

Erich Fromm'a göre Bachofen'in incelemeleri ve çalışmaları, Zeus bağlantılı Olimpos kökenli Yunan dininden önce bir Ana Tanrıça'nın varlığını ve kadın kahramanlara dayanan bir dinin sürdürüldüğünü ispatlar niteliktedir. Bachofen'in tespitleri, Amerikalı bilim adamı Lewis H. Morgan tarafından da onanmıştır, fakat hem Bachofen'in hem de Morgan'ın kuramları birçok antropolog tarafından reddedilir ve anaerkil düzenin varlığına yönelik varsayımlara yöneltilen keskin eleştiriler günümüzde de varlığını sürdürür (Ersoy, s. 1-10).

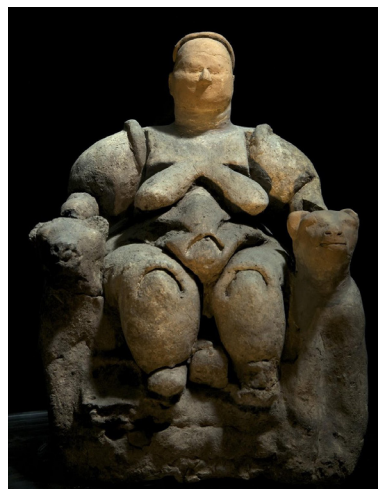
Tarihte, Akdeniz çevresinde, Asya'da ve kuzey ülkelerinde birçok kültür ve uygarlıkta çeşitli isimlerle anılan bir Ana Tanrıça kültü ile karşılaşmak mümkündür. Anadolu'da yapılan kazılar, ana tanrıça figürünün MÖ 6500 - 7000'lere kadar dayandığını ortaya çıkartmıştır. Analığı, üremeyi, dişiliği, hayatın sürmesini ve dolayısıyla bereketi simgeleyen tanrıça, ayakta, oturmuş ya da uzanmış olarak betimlenir.

Hacilar, Anatolia - (modern Turkey)
8,500 - 5,500 B.C.

Kültepe tabletlerinde adına Kubaba olarak rastlanır ve Lydia'da adı Kybebe, Phrygia'da Kybele olarak geçer, Hitit kaynaklarında Hepat diye adlandırılır. Komana Pontika (Tokat bölgesinde Gümenek) ve Kayseri yöresindeki Komana Kappadokika (Kemer) kentlerinde adı çok eski bir Anadolu adı olan Mâ'dır. Sümer'de Marienna, Hitit'te Arinna, Mısır'da İsis, Syria'da Lat, Girit'te Rhea, Efes'te Artemis, italya'da Nemi gölü bölgesinde Venüs, Ana Tanrıçanın aldığı değişik adlardır (Erhat, Mitoloji Sözlüğü, 1996, s. 588)

Ana Tanrıça'ya, Yunanistan ve Roma'ya ait şiirlerde, övgülerde ve dinsel anıtlarda rastlanmasına rağmen onun asıl yurdunun Anadolu olduğu ifade edilir ve hem ismine hem de tasvirlerine ilk olarak Anadolu'nun merkezinde yer alan Frigya'da rastlanır. Heykellerin bir bölümünde doğum yaparken görülür. Otururken ya da doğum anındaki bazı heykellerde yanında iki leopar veya aslan bulunur. Ana tanrıçanın kutsal hayvanı olan leopar, hayvanların kraliçesi olduğunu ve doğa üzerindeki sınırsız egemenliğini simgeler. Bazen kollarında, çeşitli efsanelere göre tanrıçanın hem çocuğu, hem de sevgilisi olan Attis'i taşır (Ersoy).

Kıbele-Attis Miti

“Tanrıça Kıbele, Attis (ya da Attes) adlı bir delikanlıya tutkundur, onu Pessinus kralının (kimi kaynaklarda kral Midas’ın) kızıyla evlenmek üzereyken düğün yerinde birden karşısına dikilerek çıldırtır ve kendi kendini hadım etmesini sağlar. Attis, kendi kestiği hayalarından akan kanla toprağı sular, bitkilerin fıskırmasına yol açar ve bir çam ağacına dönüşür. (.....) Attis efsanesinde simgelendiğı gibi, akan kan ve yitirilen erkeklik gücü daha evrensel bir nitelik kazanarak bereket ve canlılığın daha geniş bir alana, yani bütün doğaya geçmesini sağlamaktadır” (Erhat, Mitoloji Sözlüğü, 1996, s. 593).

Kıbele-Attis miti, tanrıçaya atfedilmiş doğurganlık, analık, üretkenlik ve bereket olgularının, Attis’e aktarılmasının bir anlatısı gibidir. Yitirilmiş erkeklik gücünün, berekete ve doğanın canlanması eylemine dönüştürülmesi ve yeniden dirilişi simgelemesi, mitolojik öykülerdeki erkek gücü yanlısı eğilimi de açıkça ortaya koyar.

1-3) Patriarka ve Mizojininin Tarihsel İnşası

Patriarka (Ataerkillik) ve Mizojini’nin tarihsel gelişiminden bahsetmeden önce kelime kökenlerine bakmak faydalı olacaktır. Patriarka, kökeni Eski Roma Hukukuna dayanmaktadır. Pater; başka kimseye bağı olmayan ve bir aile, bir mülk üzerinde otorite sahibi olan erkektir. Patriarka, Yunanca ve Latince “pater” (baba) ve “archie” (erk, egemenlik) kelimelerinden türeyerek oluşmuştur. Buna göre “baba otoritesi” olarak ifade edilebilir (Özkazanç).

Mizojini, kadın düşmanlığı anlamına gelmektedir. Kadınlara karşı duyulan soğukluk, antipati veya abartılı düşmanlıktır. İngilizcedeki karşılığı olan “misogyny” Yunanca “gyne” (kadın) ve “misein” (nefret) kelimelerinden türemiştir (Holland, 2016).

Ataerkillik, patriarkanın Türkçe karşılığı olup erkek otoritesine dayanan bir tür toplumsal örgütlenme düzenini temsil eder. Bu toplumsal düzenin temeli erkeğin üstünlüğüne dayanmaktadır ve soy erkek tarafından belirlenir, hakimiyet erkeğindir. Bu düzende erkek kadına göre daha saygı değerdir (Wikipedia, 2020).

Ailenin ve akrabalık bağlarının bir toplumsal olgu olarak ilk ciddi incelemesi, 19.yy'da İsviçreli hukukçu, tarihçi ve arkeolog olan Johann Jakob Bachofen ile başlamıştır. Bachofen, o güne kadar insanlığın doğal toplumsal yapısı olarak görülen ataerkilliğin, özel bir yapı olarak ele alınması gerektiğini ortaya koyar. Bachofen'dan ilham alan Friedrich Engels, ilk çağlarda insanların cinsel ilişki ve hamilelik arasındaki bağdan ve babalık kavramından habersiz olduklarını, bu nedenle de çocukların bütün topluluğa ait olduğunu savundu. Buna göre erkekler, babalık durumunun farkına vardıklarında ilişkiye girdikleri kadınlara ve doğan çocuklara sahip çıkmaya başladılar, bu da anaerkilliğin yerini ataerkilliğe terk etmesine sebebiyet verdi. Ataerkillik ve anaerkillik, eski çağlardaki kadın hakimiyeti ve buna karşı günümüzdeki erkek hakimiyeti olarak karşıt hipotezler şeklinde algılanır oldu (Wikipedia, 2020).

Mizojini, kadına karşı duyulan nefret, düşmanlık yani "insanlığın yarısının" kendi insanlıklarının dışına itilmesinin kökeni oldukça eskiye dayanmaktadır. Batı toplumlarının dünya görüşlerini şekillendiren Eski Yunan filozoflarından başlayarak 19.yy Londra'sının karanlık sokaklarına, oradan Los Angeles'ın otoyollarında kanlı izlerini bırakan seri katillerine kadar uzanır. Bu nefret 3. yüzyılın Hıristiyan estetiğinde ya da Afganistan'daki Taliban rejiminde kadın cinsinin aşağılanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaçağ çıkışında, "Cadı Avları"nda bu nefret bir katliama dönüşmüş ve yüz binlerce (bazı tarihçilere göre milyonlarca) kadın, odun ateşinde yakılarak öldürülmüştür. Büyük sanat eserlerinde olsun, modern pornografinin bayağı resimlerinde olsun bu nefret duyulan kadın motifi karşımıza çıkmaya devam etmektedir.

Klasik antikçağın sonu ile yeniçağın başlangıcı arasında geçen bin yıl içinde birbiriyle çelişen iki süreç yaşandı; kadının ilahlaştırılması ve onun şeytanlaştırılması. Ortaçağ, kadının göklere çıkarılmasıyla başladı ve binlercesinin cehennem ateşinde yakılmasıyla son buldu. Bu çağ, insan zekâsının inanılması güç yüksek doruklara eriştiği bir dönem olmasına karşın "Cadı Avı" kisvesi altında eşi benzeri görülmemiş bir kadın katliamına tanık oldu. (Holland, 2016).

Erken modern dönemde, kadın bedensel özelliklerine göre değerlendirilmiş, bilişsel düzey olarak erkektekinden aşağı görülmüştür. Bu yaklaşımın temeli, semavi dinlerin kutsal kitaplarında kadınların ikincil sınıf vatandaş olarak görülmesi ile atılmıştır. Bu durum da kadın düşmanlığının oluşmasını hazırlayan zeminlerden biridir (Baydar, 2013).

Aydınlanmayla gelen özgürlükçü demokrasinin yaygınlaşması sürecinde kadınların siyasal ve hukuksal eşitliği için hala devam etmekte olan uzun bir savaş başlamıştır. Kazanılan haklara ve yaşanan ilerlemelere rağmen kurumsallaşmış kadın düşmanlığı sona ermemiştir. Batı dünyasında kadınların siyasal ve hukuksal eşitliğini cinsel devrim izlediğinde bu durum, köktendinci Protestanlarda ve tutucu Katoliklerde güçlü bir karşı tepkiye sebep olmuştur. Üçüncü dünya ülkelerinde ise kadın hakları mücadelesi, derinlere sinmiş dinsel inanışları ve toplumsal alışkanlıkları tetiklemiştir. Örneğin, Taliban tarafından yönetilen Afganistan'da (kadına baskıyı birincil hedef olarak benimseyen köktendinci bir devlette) doruğa ulaşmıştır (Holland, 2016).

Günümüzde mizojini, bitmiş değildir, gelişen teknoloji ve modern toplumsal yapıya rağmen varlığını en ağır şekilde sürdürmektedir. Bunu yaparken de yeni teknolojik ve toplumsal araçları kullanmaktadır. Kadınlar, mizojini sebebiyle toplumsal, ekonomik ve politik dışlanmaya karşılaşmakta ve kendi kimliklerini özgürce yaşayıp ifade edememektedirler. Bu anlamda mizojini, erkek egemen, ataerkil bir toplum pratiği olarak devam etmektedir.

Ataerkil toplumlarda, kadınları aşağılamak, cinsel obje olarak görmek, cinsiyet ayrımcılığı, şiddet, taciz ve tecavüzü meşrulaştırmak gibi mizojinik davranış ve görüşlerle sıkça karşılaşılır. Mizojini, geleneksel ve kültürel değerlerle bütünleşerek toplumsal bir soruna dönüşmüştür.

Kitle iletişim araçları ve sebep oldukları popüler kültür toplumun algısını yönlendirmekte büyük önem taşımaktadır. Bu araçlar, mizojini içeren her türlü materyali filtrelemeden topluma aktarma ve yayma potansiyeli de taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetmeksizin yapılan popüler televizyon programları, diziler, reklamlar, çizgi filmler, bilgisayar oyunları, şarkılar aracılığıyla toplumsal alanda var olan kadın düşmanlığı pekişmektedir. Popüler kültürün taşıdığı; kadını ezen, cinsel obje olarak gören, sadece ev hayatına yakıştıran, kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüzü haklı kılan ve kadının erkekle aynı sosyal, ekonomik ve siyasal eşitliği hak etmediğine dair fikirler, kadınların ikincil sınıf vatandaş muamelesi görmesine sebep olmaktadır (Baydar, 2013).

1-4) Antik Çağ Kadın Filozoflar

Krotonlu Theano	(M.Ö.530-M.Ö. 480)
Miletli Aspasia	(M.Ö.470-M.Ö.400)
Mantinealı Diotima	(M.Ö.430-.....)
Hipparkia	(M.Ö.360- M.Ö280)
İskenderiyeli Hypatia	(D. 370 - Ö.410)

Krotonlu Theano Güney İtalya-Kroton (M.Ö. 530-M.Ö. 480)

“Düşünmeyen bir kadın olmaktansa başıboş bir at olmak daha iyidir”

Krotonlu Theano, bilinen ilk kadın filozoflardan biri olarak kabul edilir. Babası bir aristokrat olan Brontinus'tur. M.Ö. 530-480 yılları arası yaşadığı tahmin edilmektedir.

Pisagorculuk olarak bilinen akımın kurucusu, kendi adıyla anılan Pisagor teoremine adını veren Pythagoras'ın (Pisagor) eşidir. Kroton Güney İtalya'da zengin liman kentlerinden biridir. Güney İtalya bu devirde bir Yunan kolonisidir ve buraya yerleşenlerce Magna Graecia (Büyük Yunanistan) adıyla anılmıştır.

Krotonlu Theano, Pythagoras'ın öğrencisi ve ilk takipçilerinden biridir. Matematik, geometri ve felsefe ile uğraşmıştır. Eşinin ölümünün ardından Pythagoras Okulu'nu yönetmiş ve kız öğrencilere ders vermiştir. Theano diğer Pythagorasçılar gibi evrenin sayılardan kurulduğunu öne sürmüş, matematik ve müziğe önem vermiş ayrıca reenkarnasyon öğretisini savunmuştur (Çakıcı, 2019).

Theano'ya göre, ruh yeniden doğacaktır, bunun için kişi erdemli bir hayat sürmelidir. Sırf madde diye bir şey yoktur, ruh ön planda olmalıdır. Matematik ve müzik önemlidir çünkü ikisinde de sayılar vardır. Öyle ki sayılar düzeni sağlayan tek unsurdur.

Theano Pisagor Okulu'nda kızlara ders vermiştir. Bu derslerinin büyük bir bölümü ahlak üzerinedir. Kendisinin dönemin ileri görüşlü isimlerinden biri olmasına karşın, derslerinde kadınların geri planda kalarak, iyi bir eş olarak yetiştirilmesini anlatması ilgi çekicidir. Bu durum büyük ölçüde o dönemin sosyal hayatının çizgisini yansıtmaktadır (Doğan, 2013).

Yazılı olarak bıraktıkları "Felsefi Bir Araştırma, Dindarlık Hakkında" adlı bir kitapla birkaç mektuptur. Şair Sapho'ya göre "Grekler içinde en ünlü kadın sayılır (Naymansoy, 2020).

Miletli Aspasia Türkiye-Milet (M.Ö.470-M.Ö.400)

Miletli Aspasia, Anadolu'nun batısında, Ege bölgesinde, Büyük Menderes Nehrinin hemen ağzına yakın deniz kıyısında bir antik kent olan Milet'te M.Ö. 470-400 yıllarında yaşayan önemli bir düşündürdür. Babasının adının Axiochus olduğu dışında ailesi hakkında fazla bir bilgi yoktur. Sahip olduğu yüksek eğitim onun zengin bir aileden olduğunu düşündürmektedir (Çakıcı, 2019). 20 yaşlarındaiken Atina'ya giderek kendinden yaklaşık 30 yaş büyük olan ve yabancılarla evlenme yasağını bizzat kendisi getirdiği halde, kendi kuralına uymayan Perikles'le evlenmiştir.

Atina'da zamanın sanatçı ve devlet adamları gibi etki sahibi erkekleri ile Anaxagoras, Archimedes, Sophokles ve Sokrates gibi filozofların devam ettiği bir salon açmış ve zamanın düşüncesini etkilemiştir. Perikles'i cinselliği ile etkilediğini ileri süren zamanın komedyacı yazarları tarafından "fahişe" olarak nitelenmiştir (Naymansoy, 2020).

Sokrates, Platon'un diyaloglarında Diotima'nın yanı sıra Miletoslu Aspasia'nın da kendisinin hocası olduğunu belirtir. Ayrıca Platon, Meneksenos diyalogunda Aspasia'ya cenaze töreninde bir konuşma yaptırır. Onun hem retorik hem de felsefede yetenekli olduğu açıktır (Çakıcı, 2019).

Mantinealı Diotima Mantinea-Yunanistan (M.Ö. 430-.....)

M.Ö. 430 yıllarında yaşadığı düşünülen Diotima, Sokrates'in hocasıdır. Ancak gerçekliği tartışmalıdır. Sokrates ve Platon'un düş gücünün eseri olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Platon'un eserlerinde yer alan symposion'daki konuşmasında erkeklerin felsefelerinin doğuşunu anlatması, felsefeyi "erkek ruhunun doğuşu" olarak betimleme çelişkisi de düşsel bir varlık olduğu kanısını güçlendirmektedir (Naymansoy, 2020).

Ingeborg Gleichauf, "Kadın Filozofları Tarihi" kitabında Platon'un yazılı metne çevirmiş olduğu, Sokrates'in "Symposion" adlı diyalogundan söz eder. Bu ünlü diyalogun konusu sevgidir ve Mantinea-Arkadialı Diotima adlı bilge bir kadının adı geçer.

"Şimdi seni bırakacağım ve Eros hakkında, bu ve diğer konularda çok bilge olan, bir zamanlar Atinalılara da vebaya karşı kurbanla hastalığın on yıl ertelenmesini sağlayan, bana da sevgi konularında ders vermiş olan Diotima adlı Mantinealı bir kadından duyduğum söylevi, yani onun verdiği söylevi size aktarmaya çalışacağım; bu çerçevede Agathon'la mutabık kaldığım husustan hareket edeceğim, ama bunun dışında elimden geldiğince yalnız kendim için .....” (Gleichauf I. , 2007)

Diotima'nın görüşüne göre "Eros", insanla Tanrı arasında, iyi ve kötü, güzel ve çirkin gibi sıfatların arasında bir şeydir. İnsanların güzele ve iyiye ulaşmaya çalışmalarını ve hakikati aramalarını sağlar. Diotima'ya göre bunu en ilginç biçimde yapanlar sanatçılar, filozoflar ve devlet adamlarıdır. Filozoflarla ilgili olarak Diotima onların ne akıllı, ne bilge olduklarını, Eros gibi ikisi arasında bir şey olduklarını söyler. Yani Eros'un etkisinin kaynağı olan unsur sevgidir ve Diotima'ya göre bu, ölümsüzlüğe ulaşmanın yoludur. Bu, gerek bedeni, gerekse ruhu ilgilendirir. Üremeye, sanat ve bilimle olur. Bireyler nesiller ürettiğinde, kendileri ölseler bile onlardan bir şey dünyada kalır.

Ancak, Diotima'da ilginç olan, bütün mükemmel becerileri neredeyse yalnızca erkeklere atfetmesidir. Platon'un Diotima'nın ifadelerini ne ölçüde kendi düşüncesine adapte ettiğini tabii ki bilmiyoruz; ne de olsa kadınlara en yüce bilgeliğe ulaşma hakkını tanıyan bir filozof değildi. Platon, yalnızca erkeklerin hakikate ulaşabilecekleri görüşündeydi. Yani burada neyin gerçekten Diotima'ya neyin Platon'a atfedilmesi gerektiği hususu belirsizdir. Her halükarda Mantinealı kadın filozof, hakikati sevmiş olan ve iyi ile güzele ulaşmaya çalışan biriydi (Gleichauf I. , 2007, s. 19-20).

Hipparkhia Yunanistan (M.Ö. 360- M.Ö. 280)

M.Ö. 360-280 yıllarında yaşadığı düşünülen Hipparkhia, Sokrates'in öğrencisi olan Antishenes'in kurduğu Kynik Okuluna bağlı bir kadın filozoftur. Kynizm, gereksinimsizlik öğretisidir ve en ünlü takipçisi kendi isteğiyle dilencilik seçmiş ve fıçıda yaşamış olan Diogenes'tir. Hiçbir gereksinimi olmayan insan, kendine özgür diyebilir inancını savunmuştur (Naymansoy, 2020).

Diogenes Laertius "Lives Some Notable Philosophers" kitabında Hipparkhia'dan söz eder. Trakya'lı zengin ve soylu bir ailenin kızıdır ve Kynik'li filozof Krates'e aşık olur ve ailesinin tüm karşı çıkışlarına rağmen evlenmekte ısrar eder. Ailesi Krates'ten, Hipparkhia'yı bu düşünceden vazgeçirmesini talep eder. Krates, Hipparkhia'yı aralarındaki sınıf farkını, kendi yaşam biçimi, alışkanlıkları ile sahip olduklarını anlatarak ikna etmeye çalışır ancak Hipparkhia onun yoksul, gezgin, ve özgür yaşam önerisi kabul ederek evlenme isteğinde ısrar eder. İki birlikte topluma, geleneklere ve her türden kurala meydan okuyarak çok mutlu bir evlilik yaşamı sürerler (Laertius).

Ancak yaşamları süresince toplumun baskısı onlar için kaçınılmaz oldu. Bunun üzerine Kynik tavır ve sözlerle meydan okumaya devam ettiler. Ve Hipparkhia şu güzel sözlerle onlara cevap verdi; "Ben Hipparkhia, kadınların alışkanlıklarını izlemedim; bunun yerine erkekçe olan cesareti ve güçlü köpekleri (kinikleri kast ediyor) takip ettim. Ne elbiselerim de ve ne de boynumda, ellerimde, ayaklarımda değerli taşlar istedim. Güzel kokularla bezenmiş başlıklarım da olmadı. Bunların yerine bir değnek, çıplak ayak ve üstümü örten şeyler ve yumuşak bir yatak yerine sert bir yerle yetindim. Böyle bir yaşam Trakyalı bir kızın yaşamına tercih edilir; çünkü avlamak bilgelik peşinden koşmak kadar değerli değildir."

Ona göre felsefenin yaşama düzen vermesi gerekir ve bu düzen de şöyledir; "Özgür insan gereksinimi olmayan insandır". Hipparkhia'nın düşüncesini en iyi anlatan cümlesi belki de budur; "Bilmek önemli ama irade, eylemek de önemlidir (Çakıcı, 2019)."

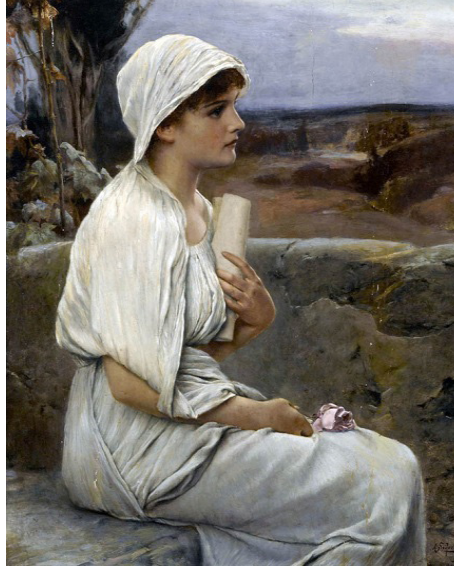

İskenderiyeli Hypatia İskenderiye-Mısır (D.370-Ö.410)

Roma'nın bir eyaleti olan İskenderiye'de 370-410 yıllarında yaşadığı düşünülen Hypatia, Filozof Theon'un kızıdır. Aynı zamanda matematikçi ve astronomdur. Eğitimini Atina'da tamamlamıştır. Bilim insanlığının yanında güzelliği ile de ünlüdür. Hypatia'nın yaşadığı dönemde, İskenderiye'nin en önemli özelliği, müzesi ve kütüphanesidir. Önemli matematikçi Euclid (M.Ö.300)'in de bu merkezde yaşadığı bilinmektedir.

Hypatia, pagandı ve Yeni platoncu felsefenin temsilcisiydi. Çağdaşı Sokrates Schlasticus'un zamanımıza ulaşan eserinde anlattığına göre son derece bilgili, kuvvetli bir karaktere sahip saygın bir kadındı. Özellikleri nedeniyle zamanın filozoflarının kıskançlığına maruz kalıyordu. Hıristiyanlığa karşı olması nedeniyle zamanın siyasi entrikaları sonucu vahşice katledilmiştir. Kent Temsilcisi Orestes ile olan yakın dostluğu nedeniyle onu etkileyip kentin piskoposu Kyrill ile iyi ilişkiler kurmasını engellediği kışkırtmasıyla galeyana gelen bir topluluk tarafından saldırıya uğramış, çırılçıplak soyulmuş ve etleri midye kabuklarıyla parçalanarak yakılmıştır (Naymansoy, 2020).

Bazı çevrelerce cebirin babası sayılan Diophan'ın eseri "Aritmetica"ya yaptığı 13 ciltlik yorum en büyük eseri olarak kabul edilmektedir. Aradan geçen uzun zaman sürecinde hakkında yazılanlar ve onunla yapılan araştırmaların sayısı gittikçe artmıştır. Üçüncü milenyumun başlarında yazılan bir biyografisinde onunla ilgili olarak yapılan tespitler aşağıdaki gibidir:

1720 yılında 'Laik İrlanda Felsefesinin Babası olarak bilinen İrlandalı filozof John Toland (d. 1670 - ö. 1722), uzun bir tarih makalesi yayınlar ve bu makalede Hypatia'dan şöyle sözeder; "Layık olmasa da herkesçe Aziz Cyril diye bilinen başrahibin gururunun, kıskançlığının ve zulmünün tatmini için İskenderiye ruhbanınca parçalanan pek güzel, pek erdemli, pek bilgili ve her alanda yetenek sahibi bir hanımefendi."

Aydınlanmanın filozoflarından Voltaire, "Dictionnaire Philosophique" adlı yapıtında yeniden değindiği Hypatia figürünü, kilise ve vahiyle gelen dine olan başkaldırısını dile getirmek için kullanmıştır.

Fransız şair Charles Leconte de Lisle, onu "Platon'un ruhu ve Afrodit'in bedeni" olarak tanımlamıştır.

ABD'li bilim insanı, filozof, hekim, tarihçi, kimyager ve fotoğrafçı John William Draper, Hypatia'yı, Avrupa tarihinin iki gücü; gerçeği madde dünyasında arayan gerçek düşünce ile kilisenin temsil ettiği batıl inancın hâkim olduğu akli boyunduruk altına alan din arasındaki sürtüşmenin kahramanlarından biri olarak görür.

Çağımız tarihçilerinden A. W. Richeson, saygın matematikçi ve düşünür olarak nitelediği Hypatia'nın ölümünden sonra ortaçağ sonuna dek kayda değer bir matematikçi çıkmadığını söyler. Kimine göre de o, Marie Curie'den önceki en saygın bilim kadınıdır (Naymansoy, 2020).

2- FEMİNİZM ve FEMİNİST DALGA HAREKETLERİ

2-1) Feminist 1.Dalga Öncesi (Dalga Sıfır)

Josephine Donovan'a göre, 18. yüzyılın sonlarında başlayıp ve 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden, Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu" (Vindication of the Rights of Women) adlı eserindeki çizmiş olduğu talepler üzerine inşa edilmiş olan I. Feminist Dalga, feminizmin ilk dalgası değildir. 1. Feminist Dalga döneminde kadınların talepleri dönemin şartlarına göre temel haklar niteliği taşımakta olup kadınların oy kullanması, eğitimde fırsat eşitliği ve kadınların mülkiyet haklarını içermektedir. Ancak Donovan, Batı Avrupa'da 15., 16. ve 17. yüzyıllarda feminist dalgalar olduğunu ve bugün feministlerin ilgilendiği konuların -tecavüz, cinsel şiddet ve kadına yönelik şiddet gibi- o zaman da ilgilenilen ve üzerine mücadele verilen konular olduğunu iddia eder:

"O zaman da kadınlar adil bir eğitim, onurlu ve rasyonel özneler olarak saygılı bir muamele taleplerini ifade ediyorlardı. Feminizmin 17. yüzyıl sonu, 18. yüzyıl başında iyice ortaya çıkan bu dalgasını, 18. yüzyılın büyük bir bölümünde, feminist taleplerin alaya alındığı ve sonuçta da bastırıldığı bir karşı devrim takip etti." (Donovan, 2016, p. 15).

Feminist hareketin temelini oluşturan, kadınların eşitlik arayışının ilk sinyallerinin hissedildiği 1. Dalga öncesi dönem için, 3. Dalga feminizm hareketine katkılarıyla bilinen aktivist-yazar-film yapımcısı Jennifer Baumgardner, "Dalga Sıfır" nitelemesini yapmıştır.

2-2) Feminist 1.Dalga Öncesi Aydın Kadınlar

Marguerite Porete	(1255 - 1310)
Sienalı Caterina	(1347 - 1380)
Christine de Pizan	(1364--1430)
Marie Le Jars de Gournay	(1565 - 1645)
Margaret Lucas Cavendish	(1623 - 1673)
Mary Astell	(1666 - 1731)
Olympe de Gouges	(1748 - 1793)

Margurite Porete - Fransa (D.1255 - Ö.1310)

*“Teologlar ve ruhban sınıfının diğer üyeleri, sizler eğer alçakgönüllülikle onunla karşılaşmazsanız ki bu şekilde Akıl evinin efendileri olan Sevgi ve İnanç sizi akla üstün kılacaktır, ne kadar parlak kavrayışınız olursa olsun bu kitabı anlamayacaksınız!”
(Yazdığı kitap “Yalın Ruhun Aynası”na dair...)*

Marguerite Porete, ünlü bir Fransız Beguine'dir ve 1255 ile 1310 yılları arasında yaşamını Fransa'da sürdürmüştür. Mistisizm akımının temsilcilerindendir.

"Beguine" hareketi 1170-1180 yıllarında Hollanda'da başlamış olup Fransa, Almanya ve Latin ülkelerine yayılmıştır. Bu hareket, kadınların manastır yemini etmeden inzivaya çekilerek çileci bir yaşam sürdürdükleri dini cemaatlerden oluşur. Alçak gönüllülük, cinsel perhiz ve dua yaşam biçimleridir, servet edinmeleri yasaktır. Beguine'ler, geçimlerini kendileri sağlamak zorunda olup genellikle öğretmen olarak çalışırlardı. Vatikan tarafından kabul görmemişlerdir (Wikipedia, 2020). Marguerite Porete, tek bir kitap yazmıştır; "Yalın Ruhun Aynası" (Le Miroir des âmes simples/ The Mirror of Simple Souls). Kitabın orijinali, eski Fransızca yazılmış olup Latinceye ve diğer dillere de tercüme edilip yayılmıştır. Eserinde, ruhun tamamen özgür olması gerektiğini savunup kiliseden ve ruhban sınıftan bağımsız olarak tanrı ile bireysel bir ilişki kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Özgürlük felsefesinin hedefi en başta, ilahi aşk bilincine dayanarak yaşamaktır (Gleichauf İ. , 2003). Böylesi bir özgürlük anlayışı, kilisenin dini kural ve normlarını terk etmek demektir. Ancak o dönemde yani ortaçağda, kadın ve erkek filozoflardan Katolik kilisesinin saf öğretisi olarak temsil ettiğinin dışına çıkmamaları beklenmekteydi. Marguerite Porete ise, yaşamı ve kitabıyla ortaçağda bağımsız düşünme ve özgün fikirler geliştirme cesaretini göstermiştir.

Nitekim, kendisine Cambrai piskoposu tarafından dava açılır ve kitaba el konulur. Dini mahkeme Porete'nin kiliseyi ve dini hiyerarşiyi küçümsediği iddiasında bulunur. Marguerite Porete, onu susturmalarına izin vermez, metnini alenen okumayı sürdürür. Bu nedenle Paris'de zindana atılır ve görüşlerinden dönmesi istenir ancak o reddeder (Gleichauf İ. , 2003).

Yazdıklarını geri almadığı için 1310' da dini sapkınlık gerekçesiyle yakılarak idam edilmiştir. Katolik kilisesi, bu idam kararını bugüne kadar düzeltmemiştir. Kitabın bulunabilen bütün kopyalarına el konulmuş ve imha edilmiştir. Ancak Fransızca aslının bir kopyası kurtarılabilmiş olup çeşitli dillere çevrilmiş ve yayılmıştır (Wikipedia, 2020).

"Pekâlâ, böyle bir ruh neden veya hangi sebeple korkabilir? Gerçekten de ne korkabilir ne de çekinebilir; buna gerek de yoktur, hatta varsayalım ruh dünyada bulunuyor ve diyelim dünyanın, şeytanın ve hırslarına kapılmış insanın, bunlara ek olarak dört ögenin, ayrıca sessiz hayvanlarla havadaki kuşların onu taciz etmeleri, parçalamaları veya yutmaları mümkün: Ruh o zaman dahi, eğer Tanrı yanındaysa, hiçbir şey kaybedemez. Çünkü Tanrı her yerdedir, her şeye kadirdir; bütünüyle bilgelik ve bütünüyle iyiliktir (Gleichauf İ. , 2003)."

Sienalı Caterina İtalya (D.1347 - Ö.1380)

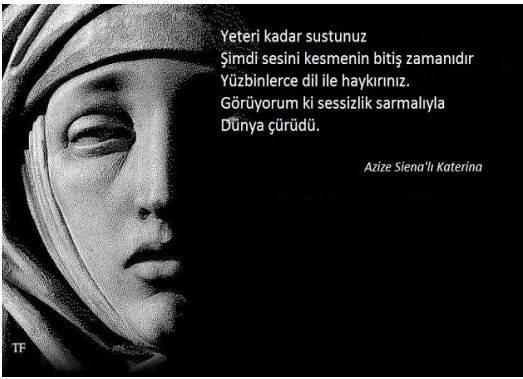
“Boş ve yüzeysel konuşmalardan kaçının. Konuşmanızda ve bütün tavırlarınızda olgun bir karakter gösterin. Kendinize karşı her türlü aşırı ihtimamdan ve uşaklara özgü her türlü korkudan kurtulun. Aziz kilisenin böyle insanlara değil, kendisine karşı sert, kendisine karşı insafli olmasını bilen insanlara ihtiyacı var.” Sienalı Caterina

Sienalı Caterina, 1347 - 1380 yılları arasında İtalya'da yaşamıştır. Orta çağda yaşayıp tarihe geçmiş önemli bir teolog, filozof ve aynı zamanda Dominikan bir rahibe ve mistiktir. Varlıklı bir ailede doğup büyümüştür. Ailesinin kendisini evlendirme arzusuna boyun eğmeyip erken yaşta kendi yolunu çizer. İçinden gelen sesi takip ederek yaşamını Tanrı'ya adama yolunu seçer. Ruhbandan olmayan Hıristiyanların kurduğu bir tarikat olan Mantellat'lara kabul edilir ve kendi isteğiyle çileci bir yaşam sürmeye başlar. Kendisine verilen görevle toplum yaşamına karışıp yardımda bulunur; bu uğurda kendini hastalara adar. Genç yaşta kendini Tanrı'ya ve insanlara adayışıyla fark edilir. Dini çevreden ve inananlardan oluşan bir grup, Sienalı Caterina'nın takipçisi olur (Wikipedia, 2020).

Daha sonra Dominikan tarikatına katılır ve kendisine verilen resmi bir misyon olan Katolikliğe çağrı görevini yerine getirmek üzere harekete geçer. Mistik düşüncelerini başyapıtı olan "Diyalog" adlı eserinde ortaya koyar. Eserin anlaşılabilirliğini arttırmak için metin, Tanrı'yla insan arasında bir diyalog olarak kurgulanmıştır; İnsan sorar, Tanrı yanıtlar.

"Tanrı'yı seven insan, ancak komşusunu da sevdiği zaman gerçekten sever."

Bu cümle Sienalı Caterina'nın felsefesini yansıtmaktadır. İnsanın özgür iradesine inanmaktadır; iyi ile kötüyü ayırt edip seçmek insanın kendi elindedir. Tanrı, insanlara özgür irade vermiştir ve kendisini ilgilendiren kararları bizzat vermek durumundadır. Temel erdem olarak sevgiyi vurgular ve bütün insanlarda etkili olması gerektiğini belirtir. Diğer Ortaçağ filozoflarında olduğu gibi onun için de kişisel "Ben" in önemi çok azdır. Bingenli Hildegard ve Magdeburglu Mechthild'de olduğu gibi felsefenin odak noktası, Tanrı'yla ve diğer insanlarla ilişkidir. Sienalı Caterina, çileci bir yaşam biçimine rağmen toplumdan uzaklaşmayıp Hıristiyanlığın etkisindeki bir toplumun beklentilerini karşılamaya çaba göstermiştir (Gleichauf İ. , 2003).

Yaşadığı dönemde Katolik kilisesine yoğun bir kriz hakimdir. Papalar, Avignon'da şaşaalı bir yaşam sürmektedir. Sienalı Caterina, bu durumu kabullenmeyip Papa XI. Gregorius'a mektuplar yazar; Roma'ya dönmesini rica eder ve Papayı bizzat ziyaret eder. Mektup amacına ulaşır ve Papa XI. Gregorius aynı yıl Roma'ya döner. Buradan da anlaşılacağı gibi Sienalı Caterina, karizma sahibi ve söylediklerine inanılan, dinlenen bir şahsiyettir. Papalık tarihi üzerindeki güçlü etkisi sebebiyle ortaçağ Hıristiyanlığının önemli figürlerinden birisi olmuştur. Papa'nın güvenini kazanarak üzerine bir çok misyon almıştır.

"Gönüllü yoksulluğun aynası olmaları ve kutsal kilisenin servetinden yoksullara dağıtılmaları gerekenlerin, nasıl ölçsüz lüks, heybet, debdebe ve dünyanın boş şeylerine kapılarak yaşadıklarına ve üstelik bunu dünyevi olsalardı yapacaklarından bin kat fazlasıyla yapmalarına seyirci kalmak ne kadar utanç verici (Gleichauf İ. , 2003)." (1376, papaya yazdığı bir mektuptan)

Sienalı Caterina, insanların beraber çalışmalarının önemine inanmıştır. Tanrı'yla ilişkisi insan üzerine olmuştur. Dinine bağlılığı nedeniyle politikayla da ilgilenmiştir. Hıristiyan dünya görüşünün eşsiz olduğu yolunda sarsılmaz bir inancı vardır. Bu sebeple Haçlı seferi fikrini destekler ve çağrısını yapar.

Fikirlerini mektupları aracılığı ile iletmiştir. "Mektuplar", anadilinde yazılmış olduğundan İtalyan edebiyatının en önemli eserleri arasında yerini alır. Birçoğu çoğaltılır ve 382'si günümüze ulaşmıştır. Dualarının çoğunu hayatının son aylarında yazmış olup 26'sı elimize geçmiştir.

Sienalı Caterina, 1380 yılında Roma'da veremden öldüğünde henüz 33 yaşındadır. 1461' de azize ilan edilir (Gleichauf İ. , 2003).

Christine de Pizan Venedik/İtalya (D.1364-Ö.1430)

“Hiçbir günah kadınıninki kadar büyük değildi diyorlar ama kadınlar öldürmezler, kentleri yakıp yıkmazlar, halkı ezmezler, toprakları yağmalamazlar, kundakçılık yapmazlar ya da sahte sözleşmeler düzenlemezler. Kadınlar şefkatli, nazik, yardımsever, alçakgönüllü, basiretli varlıklardır. Evet, Havva günah işledi ama aldatılmıştı; Adem de ondan iyi sayılmazdı.”
(C. de Pisan, Kadınlar Şehrinin Kitabı)

Christine de Pizan, yaşamı Orta Çağ sonlarında geçmiş olan kadın yazar, şair ve filozoftur. Orta çağ kültüründe yaygın olan kadın düşmanlığı ile mücadele eden çalışmaları ile tarihe geçmiştir. Yeniden keşfedilene kadar eserleri büyük ölçüde görmezden gelinmiştir ve 20. yüzyılın en önemli feministlerinden biri olan Simone De Beauvoir ile diğer bir çok tarihçiye göre ilk feministlerden biri olarak görülmektedir.

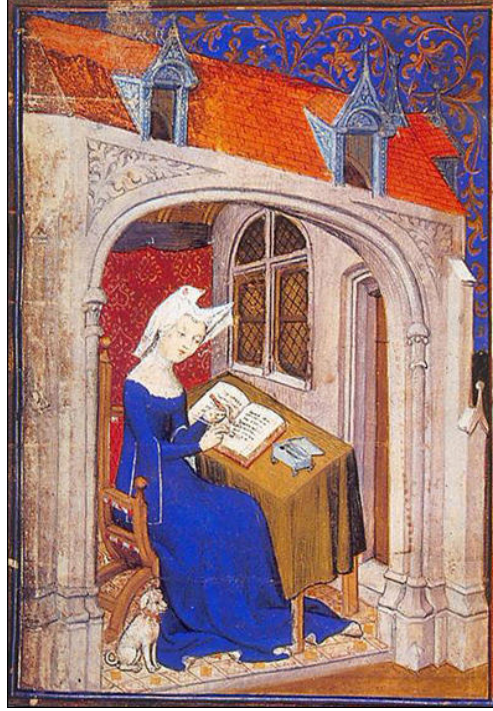
Christine de Pizan, 1364'te Pizzan, Venedik, İtalya' da doğmuştur. Babası Thomas de Pizan, V. Charles'ın sarayına astrolog olarak atanınca küçük bir çocukken Fransa'ya taşınırlar. Saraya yakın olmak Christine de Pizan'a entellektüel birikimini sağlayıp geliştirmek için olanak sağlamıştır. 15 yaşındayken kraliyet sarayı sekreteri Etienne du Castel ile evlenmiş ve üç çocuğu olmuştur. Eşinin erken yaşta vefatı nedeniyle yalnız kaldığında 24 yaşındadır. Ailesinin geçimini sağlamak amacıyla yazmaya yönelmiş, 1393 yılında konulu baladlarını yazmaya başlamıştır. Yapıtları saray ve çevresi tarafından beğeniyle karşılanmıştır. Şair, 1393 ve 1412 arasında, 300'ün üzerinde balad ve birçok kısa şiir kaleme almıştır. Aşk şiirlerinin yanı sıra dini kitaplar, eski motifler üzerine yorumlar ve 5.Charles'ın biyografisi gibi çok çeşitli eserler kaleme almıştır. 41 adet yapıt vermiş ve Avrupa'nın saygı duyulan ilk profesyonel kadın şairi olarak tarihe geçmiştir. En önemli eserlerini 1405 yılında vermiştir (Wikipedia, 2020).

“Kadınlar Şehrinin Kitabı”ında yazar, hayali olarak bir şehir düşünmekte ve bu şehirde yine hayali olan üç kadın yardımcısı bulunmaktadır. Bu hayali kadınların isimleri ise, “sağduyu”, “adalet” ve “dürüstlük”tür. Üç kadın, Christine de Pizan'a, düşüncesinde yalnızca kendine güvenmesi, kendi ayakları üzerinde durması konusunda yardım etmek isterler. İçinde anılan üç erdemın egemen olduğu bir kent kurma yolundaki zorlu göreve beraberce girişirler. Sağduyu, kentın üzerinde duracağı temeli atmaktadır. Temel en önemli unsurdur, çünkü o olmadan hiçbir şey süreklilik kazanmaz. Dürüstlük, insanların adil olmalarına, yoksullarla ilgilenmelerine ve her açıdan iyiyi desteklemelerine dikkat etmekle görevlidir. Adalet ise, hüküm vermek, uzlaştırmak ve her bir tarafın adil olarak hak ettiğine göre barışı sağlamakla yükümlüdür. Üç kadın birbirine bağımlıdır. Hiçbiri diğeri olmadan görevinin üstesinden gelemez.

Christine de Pizan, dönemine hâkim olan kadın düşmanlığının kadınlar üzerinde oluşturduğu umutsuzluğun giderilmesinde önemli bir rol oynamış, kadın sorunlarının dile getirilebilmesi için alan açmıştır. Yazınsal temelde oluşturduğu düşünsel yapı ve kadın haklarına dair temel öğeleri, kadınların toplumsal rolünü formüle etmede öncül rol oynamıştır (Wikipedia, 2020).

“Kadınlar Şehri'nin Hazineleeri” çalışmasında ise, kadınların hitabetleri ve yaptıkları işlerle toplumsal yaşam üzerinde etkili oldukları savı üzerinde durmuş ve barışın sağlanmasında kadınların söz hakkına sahip olması gerektiğini savunmuştur. Christine de Pizan, kadınların toplumsal ve bireysel konulardaki yeteneklerinin desteklenmesi gereğini vurgulamış ve böylelikle kadınların, eşler ve diğer olgular arasında arabuluculuk yapabileceğini düşünmüştür. Eserlerinde kadından -toplumsal mevkisi ne olursa olsun- “hazine” olarak bahsetmiştir. İş kollarının yaratılıp kadınların iş birliği içerisinde iş gücüne katılması gerektiğini vurgulamıştır. Son yapıtları, Fransız Katolik azizesi Jeanne d’Arc’ın bir övgüsü niteliğindeki şiirleridir. 1429’da yazdığı “Jeanne d’Arc Masalı” adlı eseri, askeri önder durumunda olan bir kadının, kendi cinsinin yüceliğini savunması temasını işlemektedir.

Christine de Pizan, “söylem yeteneğinin kadınların moral değer birikiminin bir parçası” olması gerektiğini savunmuştur. Onun söylemi, somut bir strateji takip ederek ataerkil toplum yapısının mevcut değerlerine karşı çıkmış ve kadın haklarını dile getirmiştir. Konuşma sanatı üzerinde de etkili olmuştur. Kadın düşmanlığına karşı ikna edicilik özelliğini vurgulaması ve paralelinde çağdaş konuşma biçimleri üzerinde çalışması retorik geleneğine yeni bir tarz kazandırmıştır. Bu yönüyle Simone de Beauvoir bir yazısında Pizan’dan “kadın cinselliğinin ve kadınlığın önemini savunan ilk isim” olarak söz etmiştir (Bektaş, 2020).

Marie Le Jars de Gournay Paris-Fransa (D.1565 - Ö.1645)

“ Mutlu musun, okuyucu, eğer her şeyin yasak olduğu bu cinsiyete ait değilsen.”

Aydınlanma dönemi Fransız düşünürlerinden olan Marie Le Jars de Gournay, Paris’de varlıklı bir ailenin kızı olarak dünyaya gelir. Babası Fransa Kralı 3.Henri’nin saymanıdır. Felsefe çalışmalarının yanı sıra Edebiyat, Fizik, Geometri ve Tarih ile de ilgilenmiştir. Yaptığı çalışmalar sırasında Montaigne’yi keşfeder ve şans eseri Paris’de onunla tanışarak manevi kızı olur. İlk kitabı “Le Proumenoir de Monsieur de Montaigne” i 1594 yılında yayınlar. Kendi kendine Latince öğrenmiş ve beşeri bilimler alanında kendini geliştirmiştir. Montaigne’in yakın arkadaşı, editörü ve yorumcusu olarak beraber çalışmalar yürütmesi, düşünsel dünyasında ve yaşamının akışında önemli bir etken olmuştur. Montaigne’in ölümünden sonra, dul kalan eşinin yayınlanmamış denemeleri yayınlaması için vermesi üzerine, gereken düzenlemeleri yaparak yayınlar (Wikipedia, 2020).

Düşüncelerini özgürce dile getirme olanağını Montaigne ile yaptığı çalışmalar sırasında bulmuş ve dilin önemi üzerine bir dizi yazılar yazmış, 1622 yılında “Erkeklerin ve Kadınların Eşitliği Üzerine” eserini kaleme almış ve bu eserinde erkek ve kadının ruhen eşit olduğunu savunmuştur. Cinsiyet eşitliği savunusunu, hümanist düşünceden, çeşitli dini ve İncil’de yer alan argümanlardan kümülatif bir argüman geliştirerek, eserinde yer alan ünlü cümle ile savunmuştur. “Erkeklerin erdemi ile kadınların erdemi aynı şeydir, çünkü Tanrı onlara aynı yaratılışı ve aynı şerefi verdi (Conley, 1995).”

“Erkek ve Kadın Eşitliği” eserinde, argümanını Christine de Pizan’a benzer şekilde yapılandırdı ve kadınların öğrenme yeteneğini göstermek için geçmişin büyük kadınlarının profillerini ortaya çıkardı. Kadın ve erkek eşitliğini vurgulayarak bir cinsiyetin diğerine üstünlüğü konusundaki tartışmalardan kaçınıp savunusunu basitçe, büyük kadınlar ile büyük erkeklerin birbirine benzerliğini öne çıkararak geliştirdi. Cinsiyetlerin eşitliği ve kadınları eğitim ve iş fırsatlarından uzak tutan önyargıdan dem vurarak kadınların az eğitim aldığı göz önüne alındığında; beceriksiz, cahil ve bedenlerine odaklanmış olmalarının şaşırtıcı olmadığını vurguladı (Conley, 1995).

Gournay, erkeklerle aynı fırsatlar, ayrıcalıklar ve eğitim hakkı tanındığında, kadınların başarılarının erkeklerin başarılarına eşit olabileceğini savunarak kadınların mülk sahibi olmadığından, özgürlük kullanmadıklarından veya devlet dairesine erişemediğinden şikayet etti. René Descartes gibi zihni bedenden ayırdı ve kadınların erkekler kadar yetenekli olduğunu savundu (Wikipedia, 2020).

Margaret Lucas Cavendish İngiltere (D.1623 - Ö.1673)

*“Çatlak bir beyin ve daldan dala atlayan birinin yanı sıra asil, Don Kişot gibi hayalperest ve enerjik bir kadın söz konusu. Onun sadeliği çok açık, zekâsı çok kıvrak, peri masalları ve hayvanlarıyla sempatisi çok içten ve hassas. Cin gibi tuhaflığa, insan dışı varlıklardaki sorumsuzluğa, duygusuzluğa ve albeniye sahip”.
(Virginia Wolf-The Blazing World hakkında...)*

Newcastle Düşesi, Margaret Lucas Cavendish, bir filozof, şair, bilim insanı, bilim kurgu, oyun ve deneme yazarıdır. Cavendish, çoğu kadın yazarın isimsiz olarak kitaplarını yayınladığı bir dönemde kendi adıyla eserlerini yayınladı ve felsefi yazılarında çoğunlukla metafizik ve doğal felsefe konularını irdelemesinin yanı sıra, cinsiyet, güç, ahlak, bilimsel yöntem, sosyal ve politik içerikleri de yazılarına konu etti. Ütopik romanı *The Blazing World*, bilim kurgu edebiyatının tarihteki ilk örneklerinden biri sayılır (Wikipedia, 2020).

Doğa felsefesi ve modern bilim alanındaki yayınlanan kapsamlı çalışmalarıyla döneminin en verimli filozofları arasında yer almasının yanı sıra benzersiz ve çığır açan bir kadın yazar olarak kabul edilmiş ve 1667’de Londra Kraliyet Cemiyeti’nde yapılan toplantıya katılan ilk kadın olmuştur. Toplantıya katılan filozoflar Thomas Hobbes, René Descartes ve Robert Boyle ile yan yana gelmiş ve onları eleştirmiştir. Cavendish’in ilk hayvan hakları savunucusu ve hayvanlar üzerinde yapılan deneylere ilk karşı çıkan kişi olduğu öne sürülmektedir.

Margaret Cavendish olarak adlandırdığı ve ütopik aşk romanı “*The Blazing World*” deki karakterin, kendisini yansıttığı düşünülmektedir. Daha yakın dönemlerde oyunları, performans ve edebiyat arasındaki çizgiyi bulanıklaştırıp toplumsal cinsiyet kimliklerine meydan okuduğu ve cinsiyet normlarını alt üst etmesinden ötürü Performans-Bilimin (Performance Studies) bakış açısıyla incelenmektedir.

Cavendish, 1666’da ilk olarak ve 1668’de tekrar yayınlanan bu romanında Silvia Bowerbank ve Sara Mendelson da dahil olmak üzere pek çok kişi tarafından belirtildiği gibi, bilim kurgu’nun bu öncül eserinde, bilim, cinsiyet ve güç gibi konuları ele alıp eleştirmiştir. Ayrıca hayal ile mantık ve felsefe ile kurgu arasındaki ilişkiyi inceleyen Cavendish, kurgusal yeni bir dünyayı, yalnızca yeni bir kıtada değil, tamamen ayrı bir evrende hayal etmiş ve imparatoriçesini ayrıntılarıyla anlattığı romanında aslında kendi düşlerini yazmıştır (Marshall, 1995).

Cavendish, halktan veya akranlarından gelen olası eleştirilere değinmek için okuyucularıyla iletişim kurarak (tek taraflı da olsa) metinlerinde otoriter bir varlık yarattı. Çalışmalarının tüm baskıları için çok sayıda mektup, giriş şiiri ve önsöz yazdı ve seküler bir otobiyografi yayınlayan ilk kadın oldu; “*A true Relation of my Birth, Breeding, and Life*” kitabıyla, derin yazma dürtüsünü ortaya koydu.

Cavendish, çocukluğundan beri, sohbetten ziyade tefekkür, toplumdan ziyade yalnızlık, neşeden ziyade melankoli, iğne ile çalışmak yerine kalemle yazmayı tercih ettiğini ve zararsız hayallerle vakit geçirmekten hoşlanan birisi olduğunu ifade eder. Tamara Tubb, makalesinde , zıtlıklarla ifade ettiği bu özelliklerin, Cavendish’in yazar kişiliği için gerekli olduğunu düşündüğü karakterinin öğeleri olduğunu belirtir ve ekler;

“ Onun melankolisi - erken modern dönemdeki yaratıcı dehayla ilişkilendirilen moda bir rahatsızlık - derin iç gözlemin ve kendini yazarak entelektüel olarak ifade etme arzusunun kişiliğinin ayrılmaz ve tıbbi olarak teşhis edilmiş bir parçası olduğunu gösteriyor. Ev içi alanda kalem ve iğne pozisyonları arasındaki doğrudan karşılaştırma, birine karşı yeteneği olmadığı için diğeriyle yaratmasının doğal olduğunu öne sürmenin bir ifadesidir.”

Tamara Tubb, Cavendish'in kendi kişisel otoritesini metinlerinde konumlandırarak, yayıncılığın, yazarın gücünü ve erdemini elinden alan bir ihlal eylemi olduğu fikrine de meydan okuduğunu iddia eder (Marshall, 1995).

Virginia Woolf 1925'te basılan “The Common Reader” kitabında Cavendish'in eserleriyle ilgili olarak şöyle yazar;

“Felsefe anlayışı içi boş ve oyunları katlanılmaz ve dizeleri genellikle sıkıcı olmasına rağmen, Düşes, büyük kitleleri yaktığı gerçek ateşle mayalandırmaktadır. Sayfalar birbiri ardına kıvrıla kıvrıla akıp giderken ve parıldarken onun dengesiz ve sevimli kişiliğinin cazibesine kimse kapılmadan duramaz. Çatlak bir beyin ve daldan dala atlayan birinin yanı sıra asil, Don Kişot gibi hayalperest ve enerjik bir kadın söz konusu. Onun sadeliği çok açık, zekası çok kıvrak , peri masalları ve hayvanlarıyla sempatisi çok içten ve hassas. Cin gibi tuhaflığa, insan dışı varlıklardaki sorumsuzluğa, duygusuzluğa ve albeniye sahip (Wikipedia, 2020)”

Margaret Cavendish, yüzyıllardır tuhaf yapısından dolayı pek ilgi görmemiş olmasına rağmen, 1980'lerde modern bir feminist bakış açısıyla yeniden keşfedilmesi ve analiz edilmesiyle popüler hale gelmiştir. Bir düzineden fazla özgün eserin yanı sıra gözden geçirilmiş eserler de eklendiğinde toplam yayınlanan eseri 21'dir.

Mary Astell Newcastle-İngiltere (D.1666 - Ö.1731)

“Bütün erkekler özgür doğarsa, kadınlar nasıl köle olur? Bu vefasız, keyfi ve örtülü erkek iradesinin öznesi olmalarının doğal sonucudur”.

Mary Astell, İngiliz feminist yazar ve teorisyendir. Kadınlar için eşit eğitim hakkını savunması nedeniyle "ilk İngiliz feminist" olarak anılır. Mary Astell'in hayatına dair çok az sayıda kayıt bulunmaktadır. Biyografisini araştıran Ruth Perry, zengin aristokratlara yazmış olduğu mektuplara ilaveten bazı notlarını da ortaya çıkarmıştır.

Mary Astell, kadınların da erkekler kadar akılcı olduklarını ve aynı eğitim hakkına layık oldukları fikrini savunan ilk İngiliz teorisyenlerden birisidir. "Dünyaya bir bahçedeki laleler gibi güzelliğinizi göstermek için geldiyseniz ve başka bir şeye yaramıyorsanız, nasıl mutlu olabilirsiniz?" diyerek kadınların eğitim almalarının gerekliliğine vurgu yapar. 1694'te yayınlanan "Kadınlar İçin Önemli Bir Öneri" kitabı düşünsel yaşama katılmalarını sağlamak amacıyla, kadınlar için bir üniversite planı niteliğindedir. Bu düşüncelerini geliştirerek, 1697'de önerisinin ikinci cildini yayınladı (BilgiUstam, 2020).

Astell, dönemindeki hemcinslerine annelik ve rahibeliğin ötesinde bir kariyer hedefi önerirken, kadınlar akıl yürütmede herhangi bir kusur sergiliyorsa, bu kusurun doğal olmaktan çok edinildiğini ve uygun eğitim ve meditasyonla düzeltilebileceğini savunmaktadır. Önerdiği eğitim yöntemi meditasyona, okumaya, felsefi düşünceye ve duygusal öz-kontrole odaklanan ve sonuçta kadınlara haklar ve fırsatlar doğuran toplumsal bir değişim değil bireysel olarak kadınların içsel değişimini sağlayan bir olgunun tarifidir. Astell'in yöntemini takip ederek kadın okuyucu, bireysel otonomisini kazanabilir ve değişen duygularından ve toplumsal geleneklerin boyunduruğundan kurtulabilirdi (BilgiUstam, 2020)..

Astell'e göre, hem hakikate hem de mutluluğa ulaşmak için bir kadın güvenilir düşünme kurallarına uymalıdır. Astell'in altı kuralı, Descartes'ın Metod Üzerine Söylevindeki (1637) kendi kurallarına ve ayrıca Logic veya Art of Thinking'deki (1662) takipçileri Arnauld ve Nicole'un kurallarına dikkate değer bir benzerlik taşır. Herhangi bir araştırmada, (1) konumuzla ilgili ayrı bir fikir edinmemiz ve her türlü anahtar terimi tam olarak anlamamız gerektiğini belirtir. O halde (2) gereksiz veya ilgisiz konulara saptırmaktan kaçınılmalı ve düşüncelerimizi doğal, mantıklı bir sırayla yürütmeliyiz. Buradan (3) daha karmaşık konuları incelemeye geçmeden önce en basit konuları incelemeliyiz. (4) Konumuzu her bir parçasına göre iyice incelemeye özen göstermeli ve hiçbir bölümünü incelemeyi bırakmamalıyız. Ve (5) odak noktamızı elimizdeki konuya sıkıca sabitlemeliyiz. (6) Son olarak ve en önemlisi, algıladığımızdan daha fazlasını yargılamamalıyız ve tartışmasız olarak bilinmedikçe hiçbir şeyin doğru olduğunu onaylamamalıyız (Broad, 1995).

Astell, büyük ölçüde Locke'un siyasi düşüncesinin bir eleştirmeni ve Amerika Whig Partisinin özgürlük, hoşgörü ve direniş teorilerinin sesli bir muhalifi olarak yorumlanmıştır. İlk bakışta, kadınların yargı özgürlüğüne verdiği destek, vicdan özgürlüğüne, hoşgörülü bir ahlaka ve Anglikan kilisesine yönelik algılanan diğer tehditlere karşı çıkan bir siyasi partiye verdiği destekle uyumsuz görünmektedir. Astell, Anglikan siyasi teolojisine uygun olarak, tüm öznelerin pasif itaat doktrini, öznelerin yapabildikleri yerde aktif olarak siyasi otoriteye itaat etmeleri ve yapamadıkları yerlerde sessizce itaatsizlik cezasına boyun eğmeleri gerektiğini savunur. Ona göre, kraliyet zalimce, keyfi bir güce sahip olsa bile, siyasi öznelerin taca aktif direniş göstermeleri asla haklı gösterilmez. Bu gerilimleri gidermek için akademisyenler, Astell'in feminizminin ilerici politik ideallere değil felsefi ilkelere dayandığının altını çizdiler ve bu görüş de Astell'in neden kendi zamanında kadınlar için tam politik eşitlik çağrısında bulunmadığını da kısmen açıklamaktadır.

Olympe de Gouges Fransa (D.1748-Ö.1793)

“Adam, sen, adil olabilir misin? Sana bu soruyu bir kadın soruyor. En azından bu hakkı ondan alamazsın. Söyle bana, benim cinsimi baskı altına alan, kendinden menkul iktidarı kim verdi sana? Gücün mü? Yeteneklerin mi?...”

Olympe de Gouges, 18. y.y. da yaşamış Fransız kadın filozof, yazar, kadın haklarının güçlü bir savunucusudur ve bu konuda öncü görüşleri ile tanınmıştır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki tiranlığının tüm eşitsizlik biçimlerinin kaynağı olduğunu düşünmekteydi.

1748 yılında Montauban, Fransa'da doğmuştur. Kendisine ailesi tarafından verilen isim Marie Gouze'dur. On yedi yaşındayken, kendisinden otuz yaş büyük bir adamla zorla evlendirilir ve oğlunu doğurduktan kısa bir süre sonra eşini kaybeder. Bunun üzerine Olympe de Gouges ismini alır. Evli olan kadınlar eşlerinin izni olmadan yayın yapamadıklarından ve kadınlara yönelik baskılardan dolayı erkeklerin boyunduruğu altında var olmayı istemez, dini evliliğe bu yüzden karşı çıkar ve bir daha evlenmez. 1770 yılında oğluyla birlikte Paris'e taşınır ve şehrin entelektüel çevrelerine katılır. 1784 yılında artık tanınan bir oyun yazarıdır (Alikoç, 2019).

Romanlar, politik yazılar, manifestolar, edebi incelemeler ve sosyal bilince sahip önemli konulara odaklanmış oyunlar kaleme almıştır. Kölelik karşıtı olan ilk oyununu kölelik "L'Esclavage des Nègres"i 1784 yılında yazmıştır. Kadın oluşu ve oyununun konusu nedeniyle 1789 Fransız Devrimi'ne kadar basılmamıştır. Kadın haklarına odaklanmış, boşanma hakkı ve evlilik dışı birlikteliklerin meşruluğu gibi konularda da yazmıştır.

Eserleri kadın ve insan hakları açısından büyük bir öneme sahiptir. Kadın haklarının yanı sıra diğer eşitsizliklerle de savaşıyor. Eşitlik mücadelesinde özgürlüğü birincil bir konu olarak görür. Ölüm cezasının kaldırılması, mahkemelerde halk jürilerinin kurulması, Fransız sömürgelerindeki kölelerin özgürleştirilmesi, gayri meşru çocukların tanınması, evlat edinilmesi, gelir vergilerinin adaletsizliği, yoksulluk konularında mücadele etmiştir (Duran, 2019).

1789 Fransız Devrimini yasakların bittiği bir dönem ve özgürlükler adına sevinçle, umutla karşılar. Ancak eşit hakların sadece erkeklere verildiğini ve kadınların erkeklerle eşit hale gelmediğini gözlemleyince devrime olan inancını yitirir (Wikipedia, 2020).

"Kadına darağacına çıkma hakkı tanınıyor; öyleyse kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır"

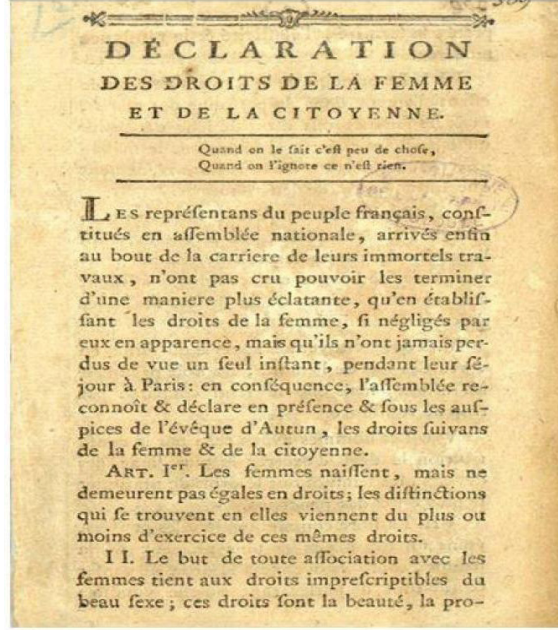
Bu sözü, 1791 Anayasası'nın yayımlanmasından bir kaç gün sonra kaleme aldığı "Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"nin 10.maddesini oluşturmuştur. Bu bildirme, aynı yıl Meclis tarafından yayımlanmış olan "Erkek ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" ne cevaben yazılmıştır.

"Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" ni yayınlama nedeni Fransız devriminin esasında özgür düşünce ve eşitlik ilkelerinin, yine erkek hegemonyasının izin verdiği ölçüde uygulanabilir olduğunu görmesiydi. Aydınlanmanın temel düşüncesinin kadınları dikkate almadığını açıkça fark etmişti. "Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde" devleti sürekli hesaba katar. Onun için önemli olan, kadının doğasının erkeğine benzediğini göstermek değildir; önem verdiği şey, siyasi ve toplumsal yaşamda eşitliktir. Kadınlar yasalar önünde erkeklerle aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olmalıdırlar (Wikipedia, 2020).

Olympe de Gouges 'un özgürlük anlayışına göre; insan ancak toplum, bireylerin özgürce gelişmesine ve yeteneklerini geliştirmesine izin verdiği zaman özgürdür. Bu özgürlük, bütüne karşı sorumluluğu da içerir. Benim özgürlüğüm her zaman diğerinin özgürlüğüdür.

“Uyan ey kadın! Usun alarm çanları tüm evrende yankılanıyor; haklarını bil! Doğanın heybetli krallığını artık önyargılar, fanatizm, batıl inanç ve yalanlar kuşatmıyor. Hakikatin meşalesi bütün aptallık ve kibir bulutlarını dağıttı... Görünüşe göre ilahi bir el her yerde insanın miras payını, özgürlüğü, dağıtıyor. Yozlaşarak keyfiliğe dönüşmesi halinde bu özgürlüğe set çekmek yalnızca yasanın hakkıdır fakat özgürlük herkes için eşit olmalıdır.” (Olympe de Gouges: “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” ne ilişkin son söz)

Olympe de Gouge, aynı yıl Jean-Jacques Rousseau'nun “Toplum sözleşmesi” ne karşılık, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” ne dayalı evliliği savunduğu kendi “Toplum Sözleşmesini” kaleme almıştır (Duran, 2019).

Devrim sonrası yaşanan adaletsizlikler üzerine eleştirel fikirleri ve eserleri nedeniyle nedeniyle 3 Kasım 1793'te giyotinle idam edilir. Olympe de Gouges' un idamından önceki son sözü ise şöyledir:

“Titreyin, çağdaş Tiranlar! Mezarımın derinliklerinden duyulacak sesim. Cesaretim, sizin daha barbar davranmanıza neden oluyor. Beni düşünün ve kadınlar adına verdiğim mücadeleyi hatırlayın! Eminim ki bir gün kazanacağız!”

2-3) Feminist Hareket 1.Dalga Dönemi

18.Yüzyıl feministleri, o dönemde Batı dünyasını etkisi altına almış olan devrim rüzgarına kapılarak ve bu coşkuyla aydınlanma çağında üretilmiş olan kuramların uygulamaya konması için uğraş vermeye başlarlar. 1776'da yayınlanan Amerikan Bağımsızlık bildirisini ve 1789 yılında yayınlanan Fransa İnsan Hakları bildirilerinin en kuvvetle vurgulanan noktası insanların temel hak ve özgürlükleri ve bu özgürlüklere hükümetlerin müdahale etme haklarının olmadığı fikridir. Feministler, söz konusu bildirilerde, erkeklere tanınan özgürlüklerin kadınları da kapsamaması gerektiği inancı ile mücadele ederler.

Mary Wollstonecraft, 3 Ocak 1792'de yayınladığı, feminist teori tarihinin ilk önemli çalışması olan "Kadın Haklarının Savusu" adlı eserini Fransız bakan Talleyrand'a ithaf ederken, kadınların bu yeni anayasanın dışında tutulması durumunda Fransa'nın bir Tiranlık olmaktan kurtulamayacağını da ifade eder. Ancak doğal haklar doktrinini geliştiren erkek teorisyenler feminist talepleri kabul etmez. İçinde bulunulan yüzyıl bir taraftan çeşitli bilimsel keşiflere sahne olurken, bir taraftan da felsefi anlamda bir düşünüş yaşamıştır. Diğer yandan dünyanın yeniden anlamlandırılması çabaları sürmekteydi. Galileo'nun dünyanın hareketleri ile ilgili keşiflerinin Batlamyos'un yer merkezli astronomisini yerinden sarması, Newton'un fiziksel evrenin basit ve akılcı kurallara göre işlediği paradigması, Descartes'in aklın ışığı ile anlaşılabilen "açık ve belirgin" birkaç düşüncenin bilginin reddedilemez ilkelerini sağladığını öne sürmesi ve nihayet mutlak doğal hakların a-priori(önsel) olarak var olduğu fikri, her bireyin doğuştan gelen haklara sahip olduğu düşüncesine ulaşılmasını sağlamıştır (Donovan, 2016).

Bu fikir Amerikan bağımsızlık bildirgesinde de açıkça belirtilmiştir. Ancak, kadının konumunun eş ve anne olarak evrenselleştirilmiş olduğu bir dönemde sanayi devriminin dönüştürücü etkisi, kadını özel alanda tecrit edip iş yeri ve ev mekânının ayrılmasına ve bu yolla da akılcılığın kamusal alanla, akıldışılığın ve ahlakın özel alanla bağdaştırılması sonucunu getirmiştir

Amerikan Bağımsızlık Bildirisinde, Fransa'nın İnsan Hakları Bildirgesinde ve Doğal Haklar doktrinini geliştiren teorisyenlerin eserlerinde kadınlara ve kadın haklarına yeterince değinilmemiş olması feminist düşünür ve aktivistlerin sosyal, siyasal alanlarda bir dizi taleplerde bulunmasına neden olmuştur. Bu düşünceden hareketle, Doğal Haklar Doktrininin kadınlara uyarlanması, ilk olarak Elisabeth Cady Stanton tarafından Duygular Bildirgesi(Declaration of Sentiments) adı altında oluşturulmuş ve Temmuz 1848'de Seneca Falls'da, kadınların sosyal, medeni ve dini hakları mücadelesi bağlamında düzenlenen kongrede sunulmuştur (Donovan, 2016).

Sunulan bu bildirme 100 kadın ve erkek tarafından imza altına alınmıştır. Bildirme, kadınların oy verme haklarının olmaması, kadının kocasının vasiyetinde olmak durumunda kalması, çeşitli mesleklerden dışlanması ve erkeklerle eşit yaptıkları işlere karşı eşit ücret alamamaları üzerine eleştiriler içermektedir. Kilisede liderlik konumuna gelememeleri ve namus konusundaki çifte standart, kadınlar için ayıp ve suç sayılan birçok davranışın (özellikle cinsel konularda) erkekler için normal sayılması konusundaki eleştiriler de ayrıca bildiride yer almıştır.

2-4) Feminist 1.Dalga Aydın Kadınlar

Mary Wollstonecraft	(1759-1797)
Sarah Grimké	(1792-1873)
Angelina Grimké Weld	(1805-1879)
Sojourner Truth	(1797-1883)
Susan Brownell Anthony	(1820-1906)
Fatma Aliye	(1862-1936)
Nezihe Muhiddin	(1889-1958)

Mary Wollstonecraft* Londra-İngiltere (1759-1797)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Dünyadan istediğim bir hak; yardım ve bağış değil!”
“Size insanlığın güçlü sesiyle sesleniyorum, çünkü saygıdeğer bayım savlarım çıkar gözetmeyen bir zihnin ürünüdür. Kendi cinsimin haklarını savunuyorum, kendi çıkarlarımın peşinde koşuyor değilim.”

---

* John Opie'den Reprodüksiyon

1759 yılında Spitalfields Londra'da varlıklı bir ailede dünyaya gelen Wollstonecraft, 18. yüzyıl, Aydınlanma Çağı'nın radikal feminist yazar, filozof ve kadın hakları savunucusudur. Felsefi inceleme yazıları, Fransız Devrimi tarihçesi, seyahatname ve çocuk kitabı yazmıştır. 1792 tarihli "Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi" (A Vindication of the Rights of Woman) kitabıyla tanınır. Bu kitapta dönemin düşünürlerinden Jean-Jacques Rousseau'nun görüşlerine karşı eleştirel fikirler öne sürer. Bu kitabı ilk feminist manifesto saymak mümkündür. Hem erkeklerin hem de kadınların akıl ve muhakeme sahibi varlıklar olarak kabul edilmelerini önerirken mantık üzerine kurulu bir toplumsal düzen hayal eder (Wikipedia, 2020).

Rousseau, kadınların erkeklere göre duygusal olduğunu ve aynı şekilde eğitilemeyeceklerini bu yüzden de "domestik" olmaları gerektiğini iddia eder. Rousseau'ya göre açıkça kadınlar yalnızca erkek cinselliği için bir arzu objesidirler, özellikle yüksek öğrenim almaları imkânsızdır. Mary Wollstonecraft, bunun geçerli bir sav olmadığını dönemin kadınlarından beklenmeyecek bir radikallikte gösterir. Aydınlanmacı bir üslupla, insanla hayvan arasındaki farkın nereden kaynaklandığını inceler, yanıt "us"tur. Usun gücü kadın ve erkek iki cinste de yaşar (Kaya, 2017).

Mary Wollstonecraft'ın gençliğindeki iki arkadaşlığının kendi hayatı üzerine önemli etkisi oldu. Bunların ilki Jane Arden ile olan arkadaşlığıdır. O dönemde bir filozof ve bilim insanı olan Arden'in babasının verdiği derslere katılır ve Arden'lerin evinde gördüğü entelektüel atmosferden oldukça etkilenir ve bu yönde oldukça gelişir. İkinci arkadaşlığı ise Frances Blood ile olan arkadaşlığıdır. Frances ile olan arkadaşlığı sayesinde hayata başka bir yerden bakmaya başlar. Kendi yaşamını kazanmak için on dokuz yaşında evden ayrılır ve mürebbiyelik yapar. Frances ile birlikte bir Dissenter cemaati olan Newington Green'de bir okul açarlar ancak uzun soluklu olmaz (Wikipedia, 2020).

1787 yılında "Kız çocuklarının Eğitimi Hakkında Düşünceler" kitabı ve evliliği ataerkil bir kurum olarak görüp eleştirdiği "Mary: Bir Kurgu" adlı ilk romanı da 1788'de yayınlanır. Mürebbiye olarak gittiği İrlanda'da yayınladığı ilk çocuk kitabı "Gerçek Hayattan Orjinal Hikayeler" de çocuklara hayatın masaldan ibaret olmadığını anlatır.

Mary Wollstonecraft, kadınlarla erkeklerin doğaları gereği farklı oldukları şeklindeki hayli yaygın görüşü eleştirmiştir. Farklı olmadıkları inancını ölünceye kadar tüm gücüyle savunmuştur. Kadınların da, yetilerini geliştirebilmek için olanaklara gereksinimi olan rasyonel varlıklar olduklarının idrak edilmesi için mücadele etmiştir.

"Kadınların haklara katılmasına izin verin; göreceksiniz ki erdem konusunda erkeklerle yarışacaklardır. Kadın acizlikten kurtulursa daha mükemmel olacaktır; aksi takdirde, ancak yükümlülüklerle zincirlenmiş ve baskı altındaki zayıf bir yaratık ne olabilirse o olacaktır (Wollstonecraft, 2012)."

Bu dönemde temel olarak Olympe de Gouges, kadınların siyasal rolleri, Mary Wollstonecraft ise kadınların sosyal varoluşu üzerine çalışmalarıyla dikkat çekmektedir.

Mary Wollstonecraft, tutkularının, kocasının ve çocuklarının kölesi olmayan, aklen ve bedenen güçlü bir kadın görüşü sunmuştur. Kadının kendisini, duygusal olarak kırılmış, zavallı ve sıkıcı rollerden kurtarması için aklın emirlerine itaat ederek bir eş ve anne olarak sadık görevlerinden vazgeçmesi gerektiğine inanmıştır. Bir kadında geliştirmek istediği en önemli şey "kişilik" olmuştur (Wikipedia, 2020).

Mary Wollstonecraft, erkeklerin sahip olduğu hakları gözden geçirdiğinde kadınların da eğitim, miras, çalışma ve kendi bedenini tanımaya yönelik haklara sahip olmaları gerektiğini özgürce savunmuş ve özellikle bu konuda yazmıştır. Kadının rahatça parasını kazanıp haralayabilmesinin, haksızlıklar karşısında kendini özgürce savunabilmesi için gerekli bir edinim olarak görür. Bu istekler Feminizmin ilk adımı olarak, kadınların radikal değişimlere doğru yol almasının başlangıcı sayılır (Wollstonecraft, 2012). Wollstonecraft, feminist gündemdeki en önemli maddenin gerçek anlamda eğitim ve eleştirel düşüncenin geliştirilmesi olduğuna inanır. Ona göre bunun iki türlü

DÜŞÜNÜRLERİ VE AKTİVİSTLERİ İLE FEMİNİST HAREKET

yararı vardır. Birincisi, kadınların kendi durumları hakkında daha net ve akılcı düşüncelerine olanak sağlayacaktır. Bu da onları daha az safdil yapacaktır, kendi çıkarlarını unutma eğilimlerini azaltacak, onları köle fahişeler haline gelmekten koruyacaktır. İkinci olarak ise kadınların eleştirel düşünme güçleri arttıkça tinsel olarak yetişecekler ve ruhsal olarak gelişeceklerdir.

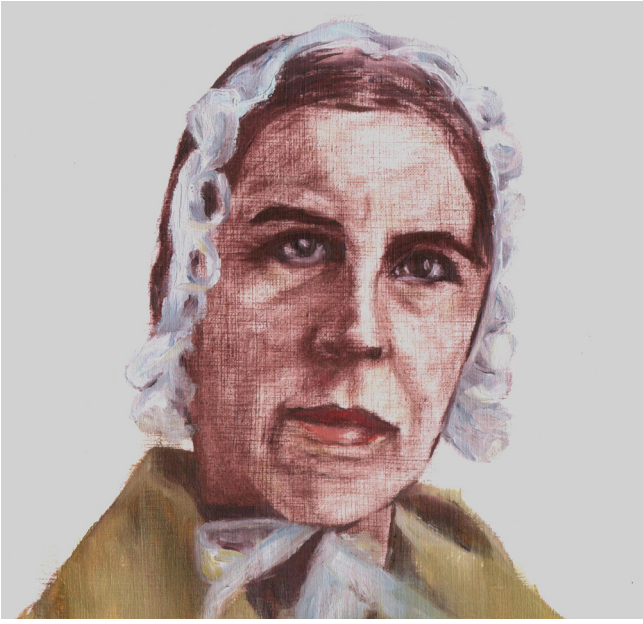

“Kadının zihnini genişleterek güçlendirmek, kör itaate bir son verecektir. Kör itaat, kadınları karanlıkta tutmaya gayret eden iktidar, tiranlar ve şehvet düşkünlerince daima aranmaktadır çünkü birinciler (iktidar ve tiranlar) sadece köleler isterler, ikinciler(şehvet düşkünleri) ise bir oyuncak (Wollstonecraft, 2012).”

Sarah Grimké
(D.1792-Ö.1873)

Angelina Grimké Weld
(D.1805-Ö.1879)

Kuzey Karolina-ABD

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Aklın cinsiyeti yoktur. Zihin gücünün cinsiyeti yoktur. Erkeklerin görevleri ve kadınların görevleri, erkeklerin alanı ve kadınların alanı hakkındaki fikirler sadece keyfi fikirlerdir”.
(Sarah Moore Grimke)

“Bir erkek tarafından yapılan bir davranış, ahlak kuralları gereği doğruysa, kadın tarafından da aynı davranışın gösterilmesinin yanlış bir tarafı olmamalıdır.”
(Angelina Grimke Weld)

Sarah Moore Grimke ve Angeline Grimke Weld, varlıklı bir ailenin çocukları olarak, kölelerin yoğun şekilde çalıştırıldığı, Güney Karolina'da bir evde dünyaya gelirler. Babaları Güney Karolina Yüksek Mahkemesi'nin başyargıcısıdır ve erkek çocuklarına iyi bir eğitim alma hakkı tanır fakat kız çocuklarına aynı olanağı tanımaz. Sarah Avukat olmayı ve babasının izinden gitmeyi ister ancak erkek olmaması nedeniyle babası bunu reddeder. Sarah, kendini geliştirmek için erkek kardeşlerinin eğitim materyallerinden faydalanır. 26 yaşındayken babasını tedavi görmesi için Philadelphia'ya götürür ve orada Quaker hareketine (kölelik başta olmak üzere pek çok yaygın Hristiyan inancına karşı çıkan bir mezhep) katılır. Babasını kaybettikten sonra, Quaker hareketine katılmak üzere 1827 yılında Philadelphia'ya geri döner.

Angelina 1836 yılında "Güneydeki Hristiyan Kadınlara İtiraz" adlı makalesini yazar. Yazısında beyaz güneyli kadınları köleliğe karşı çıkmaya çağırır:

"Size, arkadaşlarıma, anne olarak hitap ediyorum; Çocuklarınızı köleleştirmeye istekli misiniz? Böyle bir soruya korku ve öfke ile bakıyorsunuz. Ama neden kölelik yanlış mı? Eğer sıkça söylendiği gibi, köleler, kendilerini ve ailelerini sağlama aldıkları için umutlu ve efendilerinden daha mutlularsa neden çocuklarınızı, kendileri için sıkıntı yaşamalarını diye köleleştirmiyorsunuz? Bu altın eylem kuralı, kendinize uygulansın istemiyorsunuz?"

1836 yılının Kasım ayında Amerikan Kölelik Karşısı Sözleşmesinin çalıştayına kadın olarak sadece Grimke kardeşler katılır. Yaptıkları analize göre ırkçılık ve önyargılar, köleliği meşrulaştıran ana sebeplerdendir. Çalıştaydan sonra aktif olarak kamusal alanlarda kölelik düzeninin kaldırılması konusunda konuşmalar yaparlar. Kadınlar tarafından hazırlanan New York Kölelik Karşısı Sözleşmesi'nin düzenlenmesine yardımcı olurlar. 1837'de Kuzey şehirlerini gezmeye başlarlar ve başarılı çalışmalarıyla geniş kitlelere ulaşırlar. Pek çok dernekle kölelik karşıtı dilekçeler oluşturarak binlerce imza toplarlar. Massachusetts Eyalet Yasama Meclisine hitap eden ilk kadınlar olurlar ve köleliği sona erdirmek isteyen 20.000 kadının imzaladığı dilekçeyi meclise sunarlar. Aynı dönemde Sarah da "Cinsiyet Eşitliği Üzerine Mektuplar"ı yazmaya başlar. Kadın hakları ve köleliğe karşı verdikleri mücadeleler, o dönemde pek çok kadına ilham kaynağı olur ve aktif olarak katılmasalar bile 1850 yılında Kadın Hakları Sözleşmesinin Merkez Komitesi üyeliğine seçilirler.

Grimke Kardeşler, kadınların kamusal alanda pek sık görülmediği ve kölelik dehşetinin yaşandığı dönemde, köleliğin kaldırılması mücadelesinde ve kadınların hak ve özgürlüklerini kazanmaları yolunda aktif çalışmalarda bulunup, hareketin önderleri olarak etkili bir rol oynarlar. Köleliğin kaldırılması ile ataerkil sistemde bir kadının siyasi hak elde etmesi mücadelesini birbirinden ayırmanın mümkün olmayacağı düşüncesi ile öncelikle kamusal alanda bir kadının sesini duyurması mücadelesini vermesinin gerekliliğine inanırlar ve mücadelelerini bu yönde sürdürürler.

Grimke kardeşler felsefi ve tarihsel metinlerde genellikle birlikte anılırlar. Çünkü yaşamlarının büyük bölümünü birlikte geçirip, eylemlere beraber katılarak politik argümanlarını birlikte geliştirmişlerdir. Angelina, kölelik karşıtı orijinal çalışmaları ve parlak hitabet tarzı ile bilinirken, Sarah, kadın hakları mücadelesinin öncülü olarak, kadın hakları temel teorisini oluşturmuş ve Seneca Falls bildirisi ile başlatılan kadın hareketini derinden etkilemiştir. Her iki düşünür de Afrikalı Amerikalıların ezilmesini, kadınların ezilmesi olgusu ile bağlantılandırarak mücadelelerini geliştirmiştir. Grimke kardeşlerin liderliği ile ilgili en çarpıcı nokta, dönemlerinin siyasetçileri ve kendi aile fertleri dahil din adamlarının argümanlarını reddederek, yaşadıkları zamanın toplumsal ve dinsel kısıtlamalarının ötesine geçmiş olmalarıdır.

Sojourner Truth Newyork-ABD (D.1797-Ö.1883)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kimse, hiçbir zaman benim bir at arabasına binmeme, bir çamur birikintisinin üzerinden atlamama yardım etmedi ve herhangi bir yerin en iyisini vermedi! Ve ben kadın değil miyim?”

Kölelik karşıtı bir feminist olan ve New York'ta bir kölenin kızı olarak dünyaya gelen Sojourner Truth, 1847'de özgürlüğüne kavuşana kadar dünyaya getirmiş olduğu 13 çocuktan çoğunun köle olarak satılmasına tanıklık etti.

Kadınların oy hakkı için ABD'de mücadele alanlarının en ön safında yer alan Truth, iç savaş boyunca da aktif olarak çalıştı. Truth, 1864 yılında siyah Amerikalıların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için bir dernekle çalışmaya başladı. 1870 yılında katıldığı Amerika Kadın Hakları Derneğinde ölene kadar kadınların oy hakkını kazanması için mücadele etti. Köleliğin kaldırıldığını görece kadar uzun yaşayan Truth, mücadele edilecek çok fazla eşitlik meselesi olduğunu söylüyordu. Truth, 86 yaşında hayata gözlerini yumduğunda özgür ruhlu, kadınların eşitliği için mücadele vermiş olan bir kadındı. Bu sebeple de dünya tarihinin ilk ve en önemli kölelik karşıtlarından biri olarak tarihe geçti (Ekmekvegül, 2017).

1847 yılında özgürlüğüne kavuşan Truth, 1851 yılında Akron Ohio'daki Uluslararası Kadın Konvansiyonu'na katılarak 'Ben Kadın Değil miyim?' başlıklı konuşmasını okudu. Bu metin, özellikle Siyah Feminist Hareketin temel mantığını oluşturması açısından oldukça önemli bir mesajı içermektedir.

"Şu adam, kadınların at arabalarına çıkmalarına, çukurların üzerinden geçmelerine yardım edilmesi ve her yerde en güzel yerin onlara verilmesi gerektiğini söylüyor. Kimse hiçbir zaman benim bir at arabasına binmeme, bir çamur birikintisinin üzerinden atlamama yardım etmedi ve herhangi bir yerin en iyisini vermedi! Ve ben kadın değil miyim? Bana bakın! Koluma bakın!"

Bu cümlesinden sonra tarlada ve evde en ağır işlerde çalışmaktan kasları belirginleşmiş sağ kolunu yukarı doğru büküp yumruğunu sıkarak devam etti.

"Ben toprak sürüp tohum ekdim, ahırlara tıkıldım ama hiç bir erkek başıma geçemedi. Ve ben kadın değil miyim? Bir erkek kadar çalışıp, bulabildiğimde bir erkek kadar yiyebilirdim ve kırbaça da dayanabilirdim. Ve ben kadın değil miyim? On üç çocuk doğurdum ve çoğunun köleliğe satıldığını gördüm ve anne tasasıyla ağladığımda beni İsa'dan başka kimse duymadı. Ve ben kadın değil miyim?"

"Ben bir kadın değil miyim?" haykırışı kadın hareketlerinde kullanılan 'We Can Do It' sloganının doğuşuna da ilham vermiş oldu (Ekmekvegül, 2017).

Susan B. Anthony   **Massachusetts-ABD (D.1820-D.1906)**

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

Susan Brownell Anthony'ye göre bisiklet kadınlar için bir "özgürlük makinesiydi". Kadına özgüven ve bağımsızlık hissi aşıliyordu, bu nedenle kadını dünyadaki herhangi bir şeyden daha fazla özgürleştirdi.

Kadın hakları savunucusu ve sosyal reformist olan Susan Brownell Anthony yaşamı boyunca Amerika'da kadınlara oy hakkı verilmesi için çalışmıştır. 1800'lü yılların ortalarında New York eyaletinin kuzey kesimindeki bir kız okulunda öğretmenlik yapmış sonra Rochester'daki baba evine yerleşmiş ve ilk toplumsal mücadelesini içkiyle savaş olarak gerçekleştirmiştir. Bu hareket içinde kadınlara tanınan rolün ne kadar sınırlı olduğunu görünce, kendi türündeki ilk örgütlerden biri olan New York Eyaleti İçkiyle Savaş Kadın Derneği'nin kurucuları arasında yer almıştır (Wikipedia, 2020).

1848 tarihli Seneca Falls Bildirgesi'nin başlıca figürlerden ve yaşamı boyunca arkadaşı olacak Elizabeth Cady Stanton ile tanışmış, birlikte kadın hakları için kampanyalar düzenlemişlerdir. Kadın giyimini üzerindeki kısıtlamaları protesto etmek için bir süre kısa etek altına bol pantolon giyerek dolaşmış, kadınlara erkeklerle eşit ücret verilmesi çağrısında bulunarak, New York Çalışan Kadınlar Derneği'nin kuruluşunda görev almıştır.

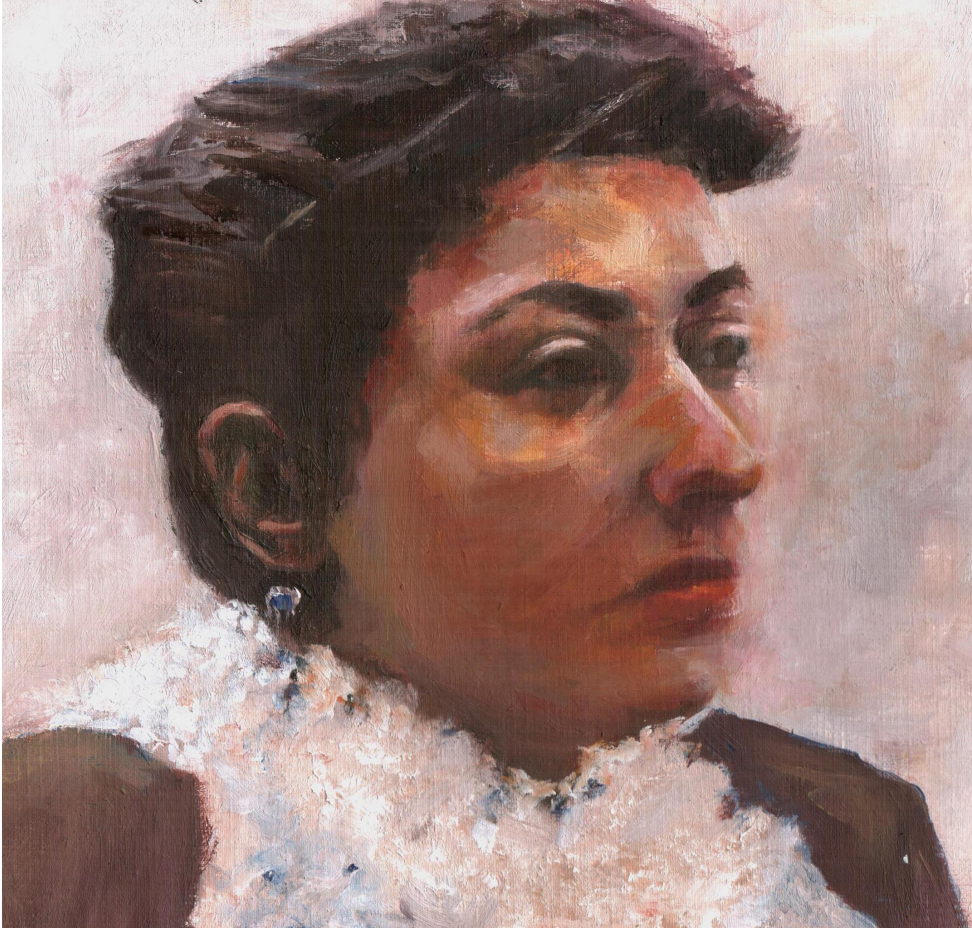
1853'te Anthony, New York eyaletinde kadınların mülkiyet hakları için kampanyalara başlar, toplantılarda konuşur, dilekçeler için imza toplar ve 1860 yılında, büyük ölçüde çabalarının bir sonucu olarak, New York Eyaleti Evli Kadınlar Mülkiyet Yasası, evli kadınların mülk sahibi olmalarına, kendi ücretlerini korumalarına ve çocuklarının velayetine sahip olmalarına izin verecek biçimde yasalaşır. Anthony ve Elizabeth Cady Stanton, New York'ta daha liberal boşanma yasaları için kampanya yürütürler (Yetener, 2020).

Anthony 1872 yılında, 52 yaşındayken kanunen yasak olduğu hâlde oy verdiği ve bir grup kadına bu yolda öncülük ettiği için tutuklanmıştır. Kamuoyunun hayli ilgisini çeken bir yargılama sürecinin ardından para cezası ödemeye mahkûm edilmiş, mahkemenin belirlediği cezayı ödemesi de, bu olayı gündemde daha fazla tutmamak adına yeni bir dava açılmamış ve hakkında takipsizlik kararı verilmiştir. 1878 yılında Stanton ile Amerikan Kongresi'ne kadınlara oy hakkı verilmesi için anayasa değişikliği teklifinde bulunmuşlar ancak bu teklif 1920'de Anayasanın 19. değişiklik maddesiyle yürürlüğe girebilmiştir. Anthony, bu tarihten sonra, ülkenin her yerinde verdiği konferanslar ve başkanı olduğu kadın dernekleri aracılığıyla, Federal Anayasanın, kadınlara oy hakkı tanıyacak biçimde değiştirilmesi için çalışmıştır ve Amerika Kadınlara Oy Hakkı Ulusal Derneği'nin başkanlığını yürütmüştür (Wikipedia, 2020).

Yakın arkadaşları Stanton ve Matilda Joslyn Gage ile birlikte, *The History of Woman Suffrage*, (Kadınlara Oy Hakkının Tarihi) adlı kitabı derleyerek yayımlamıştır. 1888'de Uluslararası Kadınlar Konseyi'ni, 1904'te ise Uluslararası Kadınlara Oy Hakkı Birliği'ni kurmuş, Londra ve Berlin'de yapılan toplantılarda, kadın hakları konusundaki öncü katkıları dolayısıyla tüm dünya kadınlarının övgüsünü toplamayı başarmıştır.

Fatma Aliye İstanbul-Türkiye (D.1862-Ö.1936)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Onun temel çabası, İslam’ın, kadının toplumsal yaşama katılımı önünde engel teşkil etmediğini anlatmak olmuştur.”

Fatma Aliye, 19 Ekim 1862 yılında Ahmet Cevdet Paşa'nın ikinci çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Çok küçük yaşlarda okumayı öğrenen Fatma Aliye, çocukluğu boyunca özel dersler alarak çok iyi bir eğitimle yetiştirilmiştir. Yabancı dile, felsefeye, edebiyata ve bilimin her dalına ilgi duyan Fatma Aliye, tüm çocukluğunu ve gençliğini kitaplar okuyarak geçirmiştir. 1879 yılında padişah Abdülhamit'in yaverlerinden Faik Paşa ile evlenmiş, bu evlilikten dört çocuk dünyaya getirmiştir.

Fatma Aliye'nin aydın kimliğini oluşturan yazarlık kariyeri, 1890 yılında okuyup çok beğendiği Volonte isimli Fransızca bir romanın çevirisini yapmasıyla başlamıştır. Georges Ohnet'nin adı İrade Merâm anlamına gelen ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadın-erkek ilişkilerini ahlakî açıdan ele alan romanını "Bir Kadın" rumuzuyla imzalamış ve çevirdiği romanı adıyla imzalamadığı için "görünmez çevirmen" olarak nitelendirilen Fatma Aliye, aslında dönemin erkek egemen yayıncılık anlayışı içerisinde farklı bir görünürlük kazanmayı başarmıştır (Karaca, 2011).

Kadınlar Dünyası

Hanımlara Mahsus Gazete

Yazım dünyasına ilk girişi 1891'de Ahmet Mithat ile birlikte yazdığı Hayal ve Hakikat romanı ile gerçekleşmiştir. Bir aşk romanı olarak dönemin pek çok simgesel özelliğini bünyesinde barındıran iki bölümlü kitabın hayal olarak adlandırılan kısmını Fatma Aliye, hakikate vurgu yapan kısmını Ahmet Mithat yazar. Romanın kapağında Fatma Aliye sadece cinsiyetini belirten "Bir Kadın" mahlasıyla yer alır. Buna karşılık hakikatin sahibi ise erkektir.

İlk romanı Muhadarat'ta, ahlak, sadakat, iyilik, iffet, dürüstlük değerleri temel alınmış ve bu değerler çerçevesinde aile bağları ve kadın-erkek ilişkileri dönemin sosyokültürel özelliklerine paralel irdelenmiştir. Romanda aynı zamanda ideal kadını yetiştirebilmek için eğitime önem verilmesi gerektiği öne çıkarılmıştır. Fatma Aliye yazın yaşamı süresince eserlerinde yaşadığı dönemin toplumsal sorunlarını kadın bakış açısıyla ve çoğu kez kadın karakterler aracılığıyla aktarmıştır.

Fatma Aliye, 1895-1908 yılları arasında yayınlanan Hanımlara Mahsus Gazetenin yanı sıra, Tercüman-ı Hakikat Gazetesin'de de yazarlık yapmıştır. Servet-i Fünun Mecmuası, İnkılab, Mahasin ve Ümmet Gazete'lerinde makaleleri yayınlanmıştır. İslami geleneklere bağlı olan Osmanlı toplumunda Tanzimat döneminde, çeşitli düşünce farklılıkları kendini göstermeye başlamış ve ılımlı bir İslami yaklaşım da ortaya çıkmıştır. Fatma Aliye bu bakış açısının en güçlü temsilcisi olmuş ve çok eşlilik karşıtı makaleler yayınlamak, çok eşliliğin aslında İslamiyet'te yeri olmayan bir Arap geleneği olduğunu vurgulamıştır (Demir, 2013).

Yaşadığı dönemde, Osmanlı kadınlarının öncelikli mücadele gündemi, kadının eksiksiz bir insan varlığı olduğunu ortaya koymaktı. Bu nedenle yazdığı romanlarda aile yapısı, evlilik kurumu, cariyelik, kadın-erkek ilişkileri, kadınların eğitimi gibi toplumsal sorunlara yer verirken kadın kahramanlarını güçlü kişiliğe sahip bireyler olarak kurgulamıştır. Kadınların sahip olması gereken hakları elde edememiş olmalarını İslamiyete değil, toplumu oluşturan bireylerin cehaletine bağlamıştır. Fatma Aliye milliyetçi bir düşünceyi benimseyen bir aydın olarak, toplumun gelişmesi için özellikle kadınların okuma yazma öğrenmeleri gerektiğini, yabancı dil, kültür ve tarih konularında eğitilmiş olmalarını öncelikli bulmuştur. Kadınların hem kamusal alanda hem de anne olarak özel alanda etkin bir varlık gösterebilmelerinin iyi bir eğitim almalarıyla mümkün olacağını vurgulayan makaleler yazmış ve romanlarında da bu görüşün ipuçlarını vermiştir (Parsova & Biri, 2018).

Nezihe Muhiddin İstanbul-Türkiye (D.1889-Ö.1958)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

*“Nezihe Muhiddin’in düşüncesinde kadınlığın kurtuluşu ve feminizm, öncelikle kadınların insan addedilmeleri, sivil yaşama katılabilmeleri, toplumun üyeleri olarak kamu alanında yer almaları, toplumsal konumlarının yükselmesi, kadın eğitimindeki kısıtların tamamıyla kaldırılması ve mesleklere girebilmeleri, erkeklerle eşit düzeyde yurttaşlar ve toplumsal rolleri üstlenebilen rasyonel, akıl yürüten modern insanlar haline gelmeleri isteği ve inancı demektir.
(Yaprak Zihnioğlu- Kadınsız İnkılap)”*

Nezihe Muhiddin, Türk kadın düşünür, gazeteci, yazar ve kadın hakları savunucusudur. 20. yüzyıl'da Osmanlı Dönemi'nde kadını toplum yaşamına dahil etme, Cumhuriyet'in ilanından sonraysa kadınların siyasal haklarının tanınmasını sağlamak için mücadele etmiş ve döneminin önemli eğitimcileri ve yazarları arasında yerini almıştır.

Kadınlık idealini, bugünün deyişyle feminizmi, Cumhuriyetin kuruluş yıllarına taşıyan öncü bir feminist aktivisttir. 1889 yılında Kandilli, İstanbul'da doğan Nezihe Muhiddin, ilk serasker Ağa Hüseyin Paşa'nın torunu, Ali Şevket Paşa'nın kızı Zehra Hanım ile savcı ve ceza hakimi olan Muhiddin Bey'in kızıdır. Zamanın geleneğine göre evde eğitim görmüş, Farsça, Arapça, Almanca ve Fransızca öğrenmiştir. İlk gençlik yıllarından itibaren siyasal ve sosyal konulara, kadınlık durumuna duyarlı olarak yetişmiştir.

İlk öğretmeni olarak andığı, dayısının kızı olan Nakiye Hanım, kadın sorunları üzerine düşünen, aynı zamanda ilk kadın gazetesi Hanımlara Mahsus Gazete'nin Zekiye takma adıyla aktif yazarlarından biridir. Annesi Zehra Hanım ile Nakiye Hanım'ın edebiyat ve toplumsal sorunlar üzerine yaptıkları tartışmalar, Nakiye Hanım'ın evde düzenlediği toplantılar, ilerideki düşüncelerinin ilk tohumlarını atmıştır. Çocukluğunda annesiyle birlikte kadınların kurdukları hayır derneklerinin çalışmalarında bulunur; Nakiye Hanım vesilesiyle Fatma Aliye ile tanışır. Fatma Aliye ile ilişkileri uzun yıllar sürer.

1909 yılında, 20 yaşındayken çalışma hayatına atılmış Kız Lisesi ile Kız Öğretmen Okulunda fen bilgisi öğretmenliği yaptıktan sonra İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi Müdürü olarak çalışmıştır. İleriki yıllarda Selçuk Hatun Sultanisi, Kız Hayat Mektebi ve İzmir Hilal Sultanisi müdürlüklerinde de bulunmuştur. Savaş zamanı okulunu dikimevine dönüştürüp bu dönemde İlk Tedavi Hastanesi'nde öğrencileriyle birlikte hastabakıcılık yapmıştır.

Öğretmenliğin yanı sıra kadın hakları için yürüttüğü faaliyetlere ara vermeden devam ederek Sabah, İkdam gibi gazetelerde sosyoloji, pedagoji, psikoloji konularında makaleleri yayımlanmıştır.

Nezihe Muhiddin'in ilk eseri olan "Şebâb-ı Tebah" (Kaybolan Gençlik) adlı romanı 1911'de basılmıştır. Hayatı boyunca 20 roman, 300 kadar öykü, piyes, operet, senaryo kaleme aldı. Goethe ve Edgar Allen Poe gibi dünya yazarlarından çevirileri vardır.

Romanlarında kadın sorunlarına değinmiş, evliliklerde erkeklerin tutumlarına eleştirilerde bulunmuştur. Eserlerinde Osmanlı yaşamını irdelemiş olup konaklardaki yaşamın ve eski geleneklerin, şiddetin kaynağı olduğunu gözler önüne sermiştir. Cinselliğe de roman ve öykülerinde cesurca değinmiştir. Milliyetçilikle feminizm onun romanlarında iç içedir. Kadın karakterler aracılığıyla kendi feminist düşüncelerini aktarır. Feminizm anlayışı son derece pragmatist olup odağında vatandaşlık statüsü yatar: "Türk kadınının gayesi, Türk vatandaşı olmaktır." Kadınlara karşı öğretici bir dil kullanır. Onun kadın kahramanları her yönden eğitilmelidir (Zihnioğlu, Kadınsız İnkilap, 2016).

Nezihe Muhiddin, 1912'de verdiği iktisat konferanslarıyla yazar olduğu kadar bir kadın eylemci olarak da adını duyurup dönemine göre oldukça ileri olan söylemiyle Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri kadın yazarları arasında öne çıkmıştır. 1923 yılında, cumhuriyetin ilanından önce, kadınlara oy hakkı ve siyasal haklar talebiyle "Kadınlar Halk Fırkası (KHF)"nı kurmuştur. Nezihe Hanım'ın kuruluşuna önderlik ettiği bu parti, henüz "Cumhuriyet Halk Fırkası" bile kurulmadan kuruluş çalışmalarını tamamlayıp kuruluş dilekçesini vererek "Cumhuriyet tarihinin ilk

siyasal partisi” olmuştur. Kadınlar Halk Fırkası'nın programında kadınların milletvekili, hatta asker olabileceği gibi hükümler yer almaktaydı. Ancak “1909 tarihli seçim kanuna göre kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı” gerekçesiyle parti kuruluşuna faaliyet izni verilmez. Bu nedenle, mücadeleye devam edebilmek adına Kadınlar Halk Fırkası, 1924'de “Türk Kadınlar Birliği (TKB)” adlı derneğe dönüşür (Zihnioğlu, Kadınsız İnkilap, 2016).

Türk Kadınlar Birliği'nin amacı kadını, düşünsel ve sosyal alanlarda yükselterek modern ve olgun bir düzeye erişmesinin yolunu açmaktı. 1925 yılında henüz kadınların siyasi haklarının tanınmamış olmasına rağmen Türk Kadınlar Birliği tarafından Nezihe Muhiddin, Halide Edip ile birlikte milletvekilliği için aday gösterildi, ancak reddedildiler. TKB, oy hakkı alamayınca seçime feminist bir erkek adayla katılma kararı aldı, ancak gösterilen aday muhalefete dayanamayınca adaysız kaldılar.

“...Kahvehane köşelerinde miskinane esrar çeken birine verilen bu hak, tahsili mükemmel bir kadından esirgenebilir mi?”

1927 yılı seçimlerinde Nezihe Muhiddin, tekrar aday olur ancak hakkında çıkan asılsız suçlamalar nedeniyle adaylıktan çekilmek zorunda kalır. Dernek olarak ise seçme ve seçilme hakkı için kampanya çalışmalarını sürdürürler (Zihnioğlu, Kadınsız İnkilap, 2016).

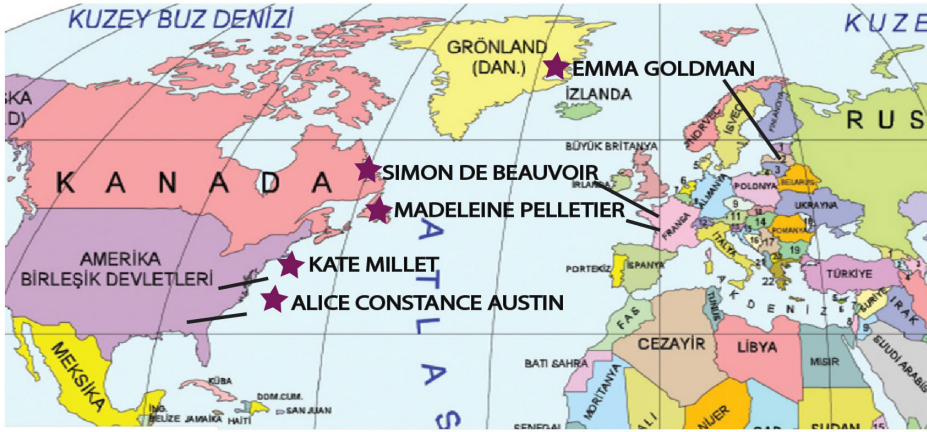
“Biz, seçim hakkımızı elde etmeye dayalı idealimizden vazgeçmiş değiliz. Zira bundan vazgeçersek derneğimizin hiçbir varoluş nedeni kalmaz. Davamızın zaferi için ölünceye kadar çalışacağız. Bizim yaşamımız buna yetmezse hiç olmazsa bizden sonra gelenler için ortalığı temizlemiş oluruz.”

Aynı yıl Nezihe Muhiddin'i yıldırım için yine hakkında asılsız yolsuzluk iddiaları gündeme gelir ve TKB'den suçsuz yere ihraç edilir. Hakkındaki bu asılsız ve yıpratmaya yönelik iddialar ve davalardan ancak 1929 yılındaki aftan yararlanarak kurtulur.

Nezihe Muhiddin'in ısrarla talep ettiği “kadınlara seçme ve seçilme hakkı” ancak “ 5 Aralık 1934” yılında Meclis (TBMM) tarafından kabul edilmiştir. 1935'teki ilk seçimde İstanbul'dan bağımsız aday olur. Sonraki yıllarda ise öğretmenliğe dönüp roman yazmaya ağırlık vermiştir. Mücadelesini gençleri eğiterek ve yazarak sürdürmeye devam etmiştir (Zihnioğlu, Kadınsız İnkilap, 2016).

Not: Nezihe Muhiddin hakkında hazırlanmış olan ve yönetmenliğini Ümran Safer'in yaptığı “Kadın Olmanın Günahı” belgeseli 2019 yılında gösterime girmiştir. Belgesel, Nezihe Muhiddin'in hayatına ve kadın hakları mücadelesindeki rolüne ışık tutmaktadır.

2-5) Feminist Hareket 2.Dalga Dönemi

Temel olarak kadınların seçme ve seçilme gibi siyasi alanda eşit haklara sahip olması talepleri ile eğitimde ve mülk edinmede eşit olmalarına yönelik verilen mücadele, feminizmin 1. dalga döneminin temel savunularını oluşturmuş ve kadınların yasal olarak daha iyi bir konuma yerleşmelerinin yolunu açmıştır. Uzun bir tarihsel dönemi kaplayan bu öncül kazanımlar, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin neden olduğu, ailede, işyerinde ve sosyal alanlarda kadının eşitsiz konumunu sağlamlaştıran olgular ile kadınların cinsellik ve üreme hakları üzerinden yapılacak mücadelenin ilk tohumlarını oluşturmuştur.

Feminist 2. Dalga, 1960'ların başında başlayıp etkisini 1990'ların başlarına kadar sürdüren mücadeleleri içeren bir dönemi kapsar. Bu dönemde söz konusu talepler, kadınların bedenlerini ve sosyal yaşamdaki etkinliklerini ataerkil kuralların dışına taşıyarak, kontrolü kendi özgür iradelerine geçirmek istemeleri ile ilişkili gelişen taleplerden oluşur. Feminist kadınlar, var olan eşitsizliklerin temel nedeni olarak gördükleri ataerkil ve kapitalist düzenin yarattığı bu eşitsizliklerle mücadele şiarını oluşturacak olan "kişisel olan, politiktir" (Millet, 2000) düşüncesinin döneme damgasını vurmasını sağlamışlardır. Kadının duyguyla, doğayla ve özel alanla, erkeğin ise akıl, kültür ve kamusal alanla ilişkilendirilmesi yoluyla eşitsizliklerin normalleştirilmiş algısı, kadınların özel alanda gerçekleştirdikleri etkinliklerin ve burada karşılaştıkları eşitsizliklerin de politik olduğunun iddia edilmesi ile bozulmuş oldu. Kadınların kendilerine yüklenen toplumsal roller nedeniyle yaşadıkları eşitsizlikler, kamusal düzenin dayattığı eril kurallardan kaynaklandığı için "özel alan/kişisel olan" politiktir.

2-6) Feminist 2.Dalga Aydın Kadınlar

Kate Millet	(1934-2017)
Simon De Beauvoir	(1908-1986)

KATE MILLETT Saint Paul/ABD (D.1934-Ö.2017)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

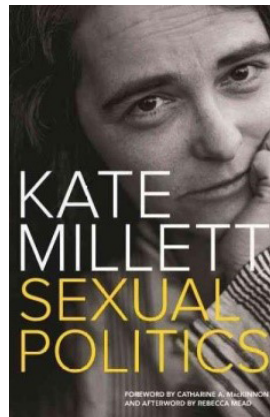
“Kişisel Olan, Özel Alan Politiktir”.

“Eylem ve yararlılık açısından ele alındığı zaman, cinsel rol, kadına ev işi, çocuk bakımı gibi işleri yüklerken, insancıl oluşumların geri kalan tümünü, ilgi ve istek duymayı, ilerleme ve yükselme hırsını erkeğe bırakır.”

Kate Millett 1934'te ABD'nin Minnesota eyaletindeki St. Paul kasabasında doğdu. İrlanda kökenli bir ailenin üç kızından biridir. 1956'da Minnesota Üniversitesi'ni, 1958'de Oxford Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1961'de heykeltıraşlık konusunda çalışma yapmak için gittiği Japonya'da tanıştığı heykeltıraş Fumio Yoshimura'yla 1965'te evlendi. Bu evlilik yirmi yıl sürdü. 1960'lı yıllarda Barnard College'de İngilizce öğretmeni olarak çalıştığı sırada yurttaşlık hakları konusuyla ilgilenmeye başlayan Millett, Irk Eşitliği Kongresi'ne ve Ulusal Kadın Örgütü'ne katıldı. Bu etkinlikleri yüzünden işten çıkarılınca Columbia Üniversitesi'nde doktora çalışmasına başladı. 1961'de davet edildiği Japonya'nın başkenti Tokyo'da ilk kişisel sergisini açtı. Hayatı boyunca bu sergiyi çok sayıda sergi izleyecekti. Japonya dönüşünde Columbia Üniversitesi'nde doktora (PhD) yapmaya başladı. Bu dönemde feminizmin en etkin kuramcıları arasına girmeye başladı. Sınırsız cinsel özgürlüğün savunuculuğunu her tür platformda yapmıştır. Sonraki süreçlerde sanat çalışmalarına da yoğunlaştı ve heykelin yanında resim de yapmaya başladı (Wikipedia, 2020).

Kate Millett 1970 yılında Doktora tezi olarak yazdığı "Cinsel Politika" isimli kitabıyla patriyarkanın en radikal eleştirisini gerçekleştirir. İkinci dalga feminizm hareketinin öncü isimlerindedir ve erkek egemen kültüre ve ataerkil toplum yapısına karşı durabilmek adına, tüm feministlerin birleşmesini ve birlikte hareket etmesini savunur. Erkeklerin sınıfsal baskısı altında bulunan kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmaları ve tüm cinsel kısıtlamaları kaldırarak bir cinsel devrim yapmalarının önemini sık sık vurgulamıştır. Millet, kitabında kadınların sistematik bir biçimde eğitim dışı tutulması ve cahilliğe mahkûm edilmesini ataerkil düzene bağlar ve kadınlara biçilen rollerin annelik ve hizmet sunma çerçevesinin dışına çıkmadığını iddia eder. Erkek için uygun görülenin, yaşamsal olguların özgürce kullanılabilmesi olmasına karşılık, kadının payına düşenin, denetim altında bir varlık olarak erkeğin hizmetinde olma sorumluluğu dışına çıkamamak olduğunu vurgular (Millet, 2000).

Cinsel Politika kitabında, cinsel devrim ve karşı devrim konusunu da irdeler Millett. Amerika'daki kadınların siyasal örgütlenmesini cinsel devrimin en önemli etkenlerinden biri olarak görür ve kadını aile içine kapatmayı amaçlayan sistemin sınırlarını zorlayarak çalışma hayatında yer alan kadınların her geçen gün sayılarının artmasını ve dayatmaları reddederek kendi hayatlarının kararlarını alabilme özgürlüğüne sahip olmak için mücadele eden kadınların kazanımlarını bu devrimin içinde görür.

Simon De Beauvoir Paris-Fransa (D.1908-Ö.1986)

Gülderen Depas, 25x32, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kadın doğulmaz, kadın olunur. Hiçbir biyolojik, psikolojik ya da ekonomik yazgı yoktur ki, dışı insanın toplumda büründüğü figürü belirlesin; kadın diye tanımlanan bu yaratığı, erkek ve hadım arası bu ürünü üreten, medeniyetin bütünüdür.”

Simone de Beauvoir 9 Ocak 1908'de Paris'te Georges Bertrand ve Françoise (Brasseur) de Beauvoir çiftinin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Geleneksel bir ailenin büyük kızıdır. Otobiyografisinin ilk bölümünde (Bir Genç Kızın Anıları) dinine ve ülkesine bağlı ataerkil bir ailenin sorumluluklarla donatılmış kızı olarak yaşadığı dönemden bahseder. Kişiliğinin koyu katolik annesinin ve bilinemezci babasının karşıtı olarak şekillendiği söylenebilir (Wikipedia, 2020).

Simone de Beauvoir, eşitlik feminizmini savunan bir düşünür olup, toplumsal cinsiyet fikrini düşüncesinde barındırırken, kadınlığı biyolojik bir özellik değil kültür, tarih ve toplum içinde edinilen özelliklerin toplamı olarak tanımlar ve bu tanımlamayla da toplumsal cinsiyet olgusunun felsefi bir zemin üzerinde, teorisinin oluşturulması yolunu açar.

Zeynep Direk makalesinde İkinci Cinsiyet'i devrimci bir kitap kılan şeyin "özel bir kadınlık durumu" olduğunu olumlama ve açık olmasa da gizli bir biçimde bulunan "toplumsal cinsiyet" kavramının bir cinsiyetin diğerini ezmesi, onun üstünde tahakküm kurması sorunsalına vurgu yapması olduğunu belirtir. Beauvoir'e göre, ikinci cinsiyet olma durumuna ise şu şekilde açıklık getirir;

"Bu durum gündelik hayatta belli bir kadın kişiliği oluşturur ki, Beauvoir ondan eleştirel bir biçimde söz eder. Fakat son kertede bu kişiliği de kurmuş olan şey tarihsel kadın kimliğidir. Ünlü "kadın doğulmaz, kadın olunur" sözünün duruma ilişkin verdiği ipucu, onun tarihsel, toplumsal, kültürel olduğudur. Bu sözün tam kalbinde elbette gizil bir biçimde sonradan "toplumsal cinsiyet" adını alacak olan fikrin ta kendisi bulunabilir. Kadın denen yaratığı üreten şey doğa değil, bütünüyle uygarlıktır" (Direk, 2009).

Simone de Beauvoir'in, feminist kurama katkısı, kadının kültürel ve politik statüsünü açıklamak için varoluşçu vizyonu kullanmış olmasıdır. Çünkü de Beauvoir, bu diyalektiğin bir kültür içinde olduğu kadar birey içinde de baskın olduğunu kavramıştır. Ataerkil bir kültürde, erkek ya da eril olan olumlu ya da norm olarak kurulurken, kadın ya da dişilik olumsuz, esas olmayan, normal dışı, yani kısaca Öteki olarak kurulur. "Erkek kadına göre değil, kadın erkeğe göre tanımlanır ve ayırt edilir, O (erkek), Özne ve Mutlak konumundadır, kadınsa Ötekidir" (Beauvoir, 1993).

De Beauvoir kadının Öteki olarak kimliğini ve temel yabancılaşmasını, kısmen kendi bedeninden kaynaklanan -özellikle kadının üretim kapasitesi- ve kısmen de kendi taşıdığı ve beslediği çocuk tarafından belirlenen tarih öncesi işbölümü fonksiyonundan çıkardığı üstüne tahminler yürütür. Kadın bedenini kalıtsal olarak yabancılaşmış bulur, çünkü beden kadınların o kadar çok enerjisini alır ki, onların yaratıcı etkinlikleriyle uğraşma potansiyelini çökertir. Hamilelik, doğum ve adet görme kadını kendi vücuduna ve içkinliğe bağlayan ve onu akıtıp boşaltan fiziksel olaylardır. Erkek böylesi kalıtsal fiziksel olaylarla bağlanmış değildir. De Beauvoir anatominin yazgı olduğuna inanmaz ama kişinin bedeni aracılığıyla dünyaya bağlı olduğunda ısrar eder: Erkek bedeni özgür yaratıcı etkinlikleri daha da kolaylaştırırken (çünkü cezalandırılma korkusu olmadan cinsel etkinlikte bulunabilir ve adet görmek ya da hamile kalmakla kısıtlı değildir), kadın bedeni bir kısıtlayıcıdır (Direk, 2009).

De Beauvoir gerçek bir varoluşçu olarak, kadınları kaygıyla yüklü ahlaki bir seçim yapmış olarak görür, çünkü bu seçim, onların kadınlıklarını açık olarak reddetmelerini içerir. "Kadının bağımsız başarıları onun kadınlığıyla zıtlık içindedir çünkü gerçek kadın, Öteki olmak için kendini nesne yapmak zorundadır." De Beauvoir, kadının özgürlüğünün veya doyumunun ancak yaratıcı planlarıyla kendi geleceğini kuran aşkın bir özne olarak var olmayı seçmekle başlayacağını ileri sürer. Böylelikle kadınların aşkınlığa ulaşabilmeleri için akılcı özelliklerini güçlendirmelerini öneren Liberal Feministlerle birleşir (Donovan, 2016).

Feminist 2.Dalga Erken Dönem Aydın Kadınlar

Alice Constance Austin	(1862-1930)
Emma Goldman (Kızıl Emma)	(1869-1940)
Madeleine Pelletie	(1874-1939)

Alice Constance Austin Şikago-ABD (D.1862-Ö.1955)

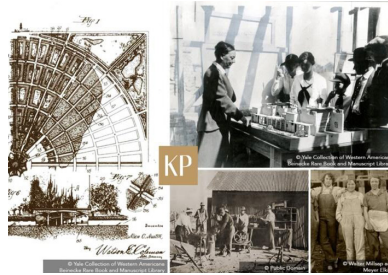
Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

Alice C. Austin, "akıl almaz aptal ve verimsiz bir sistemin, nankör ve bitmeyen zahmetini" ortadan kaldırmayı umuyordu.

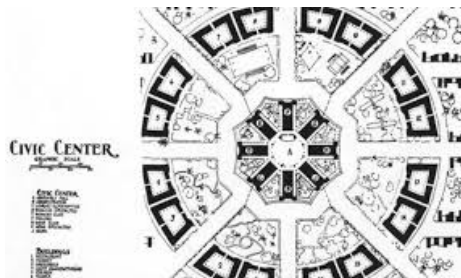
Mimar, şehir plancısı, sosyalist ve radikal feminist bir tasarımcı olan Alice Constance Austin, 24 Mart 1862'de Şikago'da doğdu. 19. ve 20. Yüzyılda kadınlık görevlerine hapsedilen kadınlar, egemen erkek dünyasında kendilerine yer edinme mücadelelerini çok çeşitli yöntemlerle sürdürmüşlerdir. Bu mücadeleye etkili bir katkı Alice C. Austin'den gelmiştir. Eve kapatılan kadınların çalışma mekânları olan mutfak ve çamaşır odası, genellikle evin en uzak ve görünmeyecek köşelerine konumlandırılır. Kadının bu görevlerini yerine getirirken, göz önünde olmaması gerektiği düşüncesi, bu sonucu doğurmuştur. Döneminin az sayıda mimarlarından olan Austin, Llano del Rio Kolonisinin kolektif iş bölümü stratejisini, mutfak mimarisinin tarihini değiştirecek tasarımı ile bir araya getirir (Wikipedia, 2020).

Llano del Rio'nun, günlük yaşama dair rutin işlerin yapılmasında eşitlik anlayışı, o dönem kadınların eşit haklar mücadelesinin gelişmesinde, temel fikrin oluşmasına önemli bir katkı sağlar. Koloniye katılan kadınlar için, cinsiyet ayrımı gözetilmeden oluşturulacak bir yaşam biçimi hedefi vardır. Hareket kısa sürede tüm ülkeyi etkisi altına alır.

Kolonide yerleştirilecek olan kolektif alan fikrinin tasarımını Austin üstlenir. Kadınların bir bakıma mahkûm edildiği çamaşır odası ve mutfak, tasarımın merkezinde yer alacak biçimde projelendirilir. Diğer yaşam alanları ise merkeze alınan çamaşır odası ve mutfak etrafında konumlandırılır. Evler modern feminist bir tarzdadır ve kadınların harcadığı ev içi emek miktarını azaltmaya yönelik mutfaksız evler, komünal gündüz bakım alanları, ortak kullanılacak mutfaklar, ankastre mobilyalar ve zeminden ısıtma sistemi ile yaşayanların konforunu sağlamaya yönelik mekânlardan oluşur. Bulaşıkların makinelerde yıkanmak üzere merkezi mutfağa gönderildiği, daha az ev işinin olduğu, daha kolay çocuk bakımının sağlandığı yaşam biçimi, kadınların geleneksel ev içi görevlerinden kurtulması ve kamusal alanda yerini alması anlamına gelebilirdi. Ancak sosyal statünün patriyarkal tarihinin sorgulanması izleğinin sürdürüldüğü, cinsiyetçi rollerin yerinden edildiği bir yaşam biçimi oluşturmayı hedefleyen bu proje para ve su yokluğundan dolayı hayata geçirilememiştir (Hayden, 2014).

Modern mimaride ailelerin bir arada olup yemek yediği ve sohbet ettiği merkezi mutfak tasarımının tarihi, Austin'in bu projesinden temel alır. Kadına yönelik olarak toplumsal rollerin neden olduğu ayrımcı politikayı yerinden edecek nitelikte olan bu tasarım, sonraki yüzyılda modern mimari yapılara ilham kaynağı olur.

Emma Goldman Kaunas-Litvanya (D.1869-Ö.1940)

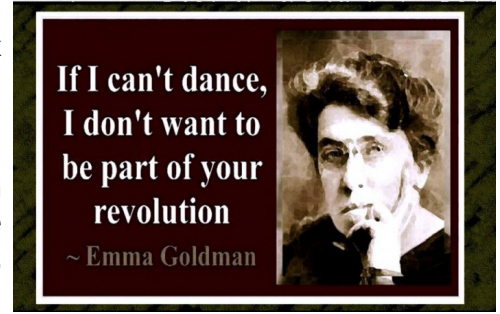

Gülderen Depas, 25x32, Kağıt Üzeri Yağlıboya

"Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir"

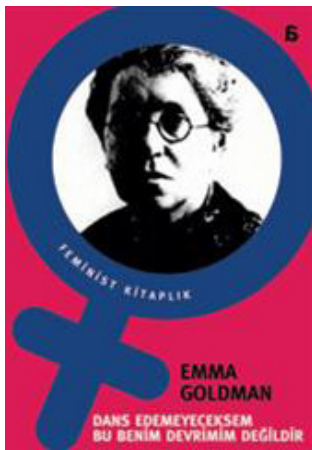
Emma Goldman, 1869 yılında Rusya kontrolündeki Kaunas Litvanya'da doğdu. 13 yaşındayken ailesiyle St. Petersburg'a taşınırlar. St. Petersburg'a gelişlerinden 6 ay sonra maddi sıkıntılar nedeniyle okulu bırakarak bir fabrikada çalışmaya başlar. Goldman, devrimci düşüncelerle ilk kez burada karşılaşır. Hayatını özgürce yaşamak konusundaki fikirleri de yavaş yavaş olgunlaşmaya başlar. 15 yaşındayken babasının onu evlendirmek istemesinden 2 yıl sonra, ablasıyla diğer kardeşlerinin yanına New York'a taşınır. Burada bir tekstil fabrikasında birkaç yıl çalışan Goldman, 1886'daki Haymarket Olayı sonrasındaki, dört anarşistin asılması olayı ile, anarşizmle ilgilenmeye başlar. 1887'de yine fabrika işçisi olan Jacob Kersner ile evlenir ancak anarşist hareketlerle olan ilişkisi nedeniyle evliliği kısa sürer. Bir süre sonra kocasını terk eder ve ABD'deki anarşist hareketin önemli figürlerinden biri olan Alexander Berkman ile tanışır, birlikte yaşamaya başlarlar (Wikipedia, 2020).

Bir anarşist olarak tanınmadan çok yıllar önce Emma, bir dans partisine etkinliği destekleyen siyasi bir aktivist olarak katılır ve dans etmeyi de çok sevdiği için yerinde duramaz. Bir arkadaşı onu uyararak davranışlarını ve dans etmesini eleştirir. Goldman bu uyarıya çok sinirlenir ve arkadaşına çıkışır, çünkü özgürlükler uğruna savaşmak, yaşamdan keyif almaya ve eğlenmeye engel olmamalıdır. Goldman, bunu şu sözlerle ifade eder "Ben özgürlük istiyorum; kendini ifade etme hakkını, herkesin güzel ve parlak şeylere sahip olma hakkını (Goldman, 2006)."

Kadın haklarını savunurken bile hep aykırı bir duruşu vardır. Oy kullanma hakkının savunulmasında, özgürleşmenin manevi tarafının önemine şu sözleriyle dikkat çeker; "Oy kullanma hakkı veya eşit yurttaşlık hakkı iyi talepler olabilir ama gerçek özgürleşme ne sandıkta ne de mahkemede başlar; kadının ruhunda başlar."

Farklı nedenlerle defalarca evlenmesine rağmen, evlilik kavramını reddetmiş ve çocuk yapmamaya karar vermiştir. "Evlilik genellikle salt ekonomik bir düzenlemedir, kadına süresi ömür boyu olan bir sigorta poliçesi sağlar, erkeğe de kendi türünü devam ettirmesini sağlayacak tatlı bir oyuncak. Yani evlilik ve bu yolla sağlanan eğitim düzeneği, kadını asalakça, bağımlı olarak ve çaresiz bir hizmetkârmiş gibi sürdüreceği bir hayata hazırlarken, erkeğe bir insanın hayatını tapulu mülkmüş gibi sahiplenme hakkını tanır (Goldman, 2006)."

Goldman hükümetler, din, savaş, evlilik gibi baskıcı kavramların kişisel özgürlüklerin önündeki en büyük engeller olduğunu düşünür ve bunları reddeder. Hükümetlerle olan uzlaşmazlığının nedenlerini kitabında şu sözlerle ifade eder;

"Bana göre hükümetler, her bireyin önündeki en büyük engeldir. Üretimden vergisini almayı hiç aksatmaz, serbest mübadeleyi engelleyen tarifeler yaratır, geleneksel davranış ve inanışlarla kurduğu statükoyla var olur. Batıl, püriten ve ezilmiş olanların cahil önyargılarıyla ahlaki kulluklarını, hassas, yaratıcı ve özgür ruhlara dayatmalarını salık vererek özel hayatların ve en içten dostlukların dahi içine dalar. Bunu boşanma kanunları, ahlaki sansür ve o ahlaki sorumluluk maskeleri giyerek çok dürüst olduklarını iddia edenlerin binlerce küçük eziyeti aracılığıyla yapar (Goldman, 2006)."

"Ayrıca, zenginlerin hakir görebileceği ve fakirin itaat etmek zorunda kaldığı mahkemeler ve kurallar sağlayarak, zayıf olanın aleyhine güçlü olanı korur. Yağmacı zenginlere yabancı pazarlar açmak için, yönetenlere sonsuz bir refah ve yönetilenlere toptan ölüm sağlayan savaşlar çıkarır (Goldman, 2006)."

Goldman, hayatı boyunca görüşlerinden ve kavgasından asla taviz vermez ve başkalarını memnun etmek için yaşamak yolunu seçmez.

Madeleine Pelletie Paris-Fransa (D.1874 - Ö.1939)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Tıpkı işçi sınıfının şu anki hali gibi şimdiki halleriyle kadınlardan hoşlanmasam da ölene kadar feminist olarak kalacağım. Köle zihniyeti beni isyan ettiriyor!”

Madeleine Pelletier, Fransız asıllı olup ülkesi Fransa'da psikiyatri uzmanlık alanına giren ilk kadın hekim, sosyalist ve feminist aktivisttir. Cinsel farklılığın kültürel teorisini geliştirerek feminist teoriye düşünsel anlamda katkı sağlamıştır. Cinsiyet rollerinin biyolojiden çok toplum tarafından belirlendiğini 1900'lerin başında belirtmiş ve savunmuştur. Simone de Beauvoir'a ait "Kadın doğulmaz, kadın olunur." sözüne paralel bir anlayışı böylesi erken bir dönemde ifade etmiştir (Saner, 2020).

1874 yılında Paris'de doğan Madeleine Pelletier, ailesinin ekonomik durumunun iyi olmaması ve babasını erken yaşta kaybetmesi nedeniyle yaşamda başarması gerekenleri tek başına yapmak zorunda kalır. Okulu on iki yaşındayken bırakır ancak derslerine evde tek başına çalışarak liseyi bitirir. Feminist ve anarşist grupların toplantılarına katılır ve saçlarını kısacık kestirip "erkeksi" kıyafetler giymeye başlar (Wikipedia, 2020).

Üniversitede antropoloji okumak ister ancak erkek egemen bu alanda çalışma şansı olmadığını görerek 1898 yılında Paris Üniversitesi Tıp Fakültesine kaydolar. O yıllarda antropoloji derneğinin 550 üyesinden sadece 10'u kadın üyeden oluşmaktaydı. Tıp alanı için de durum pek farklı sayılmazdı; Tıp Fakültesinin 3746 erkek, 179 kadın öğrencisi bulunmaktaydı. Tıp okurken antropoloji alanından da ders alarak bu alanda dört makale yazar (Saner, 2020).

Madeleine Pelletier, psikiyatri alanında uzmanlık yapmak için başvurur ancak kadın olmasından dolayı başvurusunun reddedilmesi üzerine; çalışanları kadın olan gazetelerde (La Fronde), duruma ilişkin bir kampanya yürütür. Kampanya sonuç verir ve 1903 yılında Fransa'da ilk defa iki kadın doktor; kendisi ve Constance Pascal psikiyatri alanına kabul edilirler. Bu süreçte erkek egemen doktor meslektaşları ve hastalar ile tacize varan zorlu bir çalışma yaşamı olur. Ruhsal hastalıklara sosyolojik açıdan yaklaşarak psikiyatri alanında bir çok makale ve çalışmaya imza atar (Encyclopedia, 2020).

1912 yılında "Kadın Dayanışması" adlı sosyalist eğilimli radikal feminist bir örgütlenmenin lideri olur. Amacı kitlesel bir kadın hareketi başlatmaktır. "Integral feminizm" adıyla önerdiği radikal bir dönüşüm hareketini hayata geçirmek için mücadeleye başlar. Integral feminizm; eşitlikle ilgili yasal düzenlemeler ile kadınların tüm okullara, mesleklere ve politik pozisyonlara kabulünü, kendi bedenleri üzerinde tam kontrolünün olmasının yanında erkekler kadar cinsel zevk haklarını yani özetle; kadınların özel hayatlarının tam kurtuluşunu içermektedir. Bu dönemde talep edilmiş olan haklar, "İkinci Dalga Feminist Hareket" in de temelini oluşturacaktır (Saner, 2020).

1907-1914 yılları arasında düzensiz olarak aylık "La Suffragiste" dergisini çıkaran Madeleine Pelletier, "cinsiyetlerin iki uçluluğundan kurtulmuş bir dünya" talep etmiştir. Ancak bu şekilde "eşit" bir dünya kurulabileceğine inanmıştır. Fransa'da kürtaj hakkını savunan ilk hekim olarak tarihe geçer. Madeleine Pelletier, 1908-1914 yılları arasında feminist ve politik yedi kitaba imza atar. Ayrıca 1932 ve 1933 yılları arasında iki otobiyografik roman yazmıştır. 1909-1911 yılları arasında Sosyalist Parti yönetim kurulu asil üyesi, 1920 ve 1926 yılları arasında ise Komünist Parti üyesi olmuştur. 1921 yılında Moskova'ya komünist rejimi görmek için gider. Sınıfların ortadan kalkmasıyla adil bir toplumun inşa edilebileceğine inanmaktadır. "Cinsiyetler arası eşitlik" ise adil bir toplumun vazgeçilmez temelidir ve bunun için mücadele vermiştir (Encyclopedia, 2020).

1970'lerin başında "kadın hareketi" yükselişe geçtiğinde onu tekrar keşfeder. Kadın hakları tartışmasında odağı, "politik" olandan "sosyal ve cinsel" olana kaydırmıştır. Tıp ve psikiyatri eğitimi politik militanlık kariyerine bilimsel ve akılcı bir temel kazandırmıştır. 20. yüzyıl feminist hareketinin en erken ve önemli teorisyenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Saner, 2020).

Feminist Mücadeleye Sosyalist Düşünür Etkisi

Almanya’da kadın hareketleri, Amerika ve diğer Avrupa ülkelerindeki hareketlerden farklı olarak sosyalist çizgide ilerledi. Sosyalist görüşe sahip düşünürler kadın hareketini sosyalist devrim mücadelesinin dışında görmemişler ve çalışan işçi-emekçi kadınların hak mücadelesi dışında gördükleri kadın hareketini de “burjuva hareketi” olarak nitelemişlerdir. Bir taraftan kadınların evrensel çıkarlarını desteklerken diğer taraftan da işçi sınıfı kadınlarının burjuva kadın hareketi dışında kendi hareketlerini oluşturmaları yönünde bir eğilim sergilemişlerdir. Sosyalist kadın düşünür ve aktivistlerin verdiği devrim mücadelesi, çok ciddi bir şekilde feminist mücadeleyi etkilemiş ve 2. Dalga feminist mücadelenin teorisinin oluşması anlamında ufuk açıcı olmuştur.

Yazımızda yaşam biçimleriyle, direnişçi kadınlara model olmuş ve 2. feminist dalga dönemini teorisi ile etkilemiş olan iki sosyalist düşünürden, yaşam öyküleri sınırları içinde söz etmeyi gerekli gördük. Sosyalist kadın önderlerden Rosa Luxemburg ve Clara Zetkin’in verdikleri sosyalist mücadele ve yaptıkları teorik çalışmalar, ileri zamanlarda özellikle sosyalist feministlerin temel teorilerinin oluşmasında çok değerli katkılar olarak yerini bulmuştur.

Feminist Mücadelede Sosyalist Düşünürler

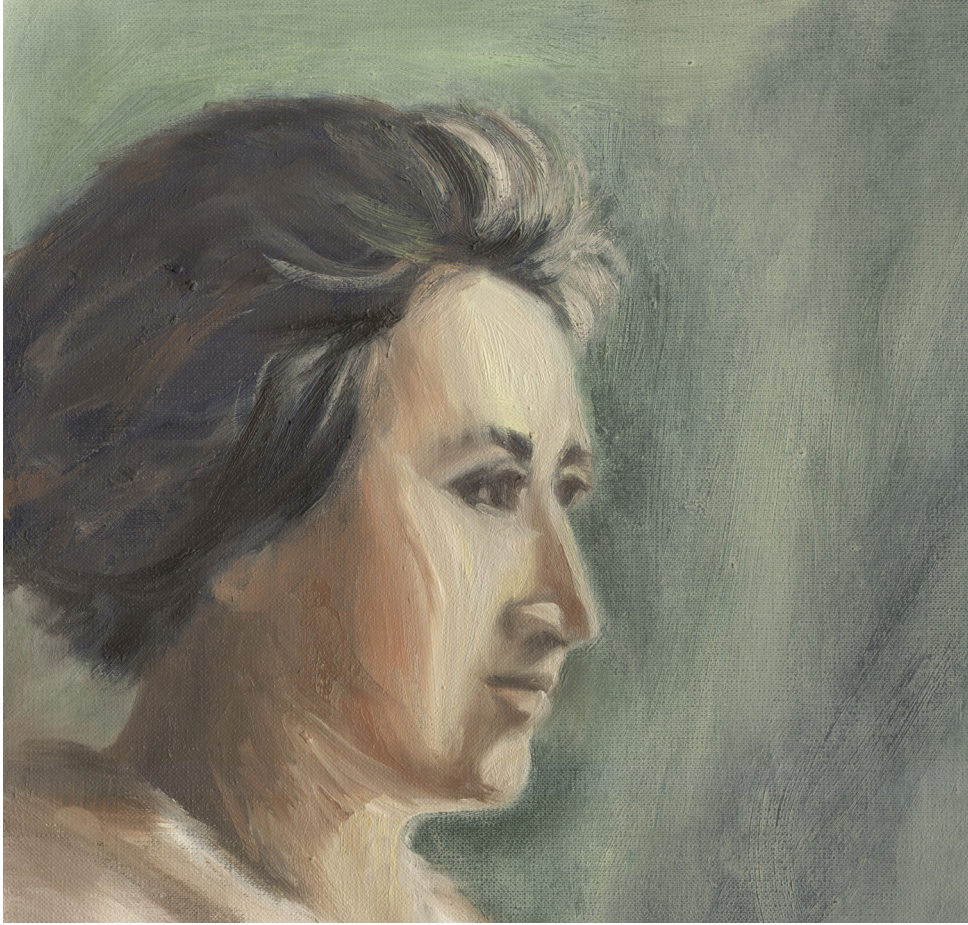
Rosa Luxemburg

(1871-1919)

Clara Zetkin

(1857-1933)

ROSA LUXEMBURG Polonya (D.1871-Ö.1919)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“İnsan kalmak, gerektiği zaman yaşamını topyekün kaderin büyük terazisinde tartmak ama aynı zamanda her güneşli günden her güzel buluttan mutluluk payı çıkarmaktır. Ne yazık ki insan kalmaya devam etmeye yarayan reçeteyi bilmiyorum. Yalnızca nasıl insan kalındığını biliyorum. Ama bunu, batan güneş buğdayları kızıla boyarken birkaç saatliğine gezintiye çıktığımız Südende kıyılarında sen de biliyordun. Dünya tüm iğrençliğine karşı yine de öyle güzel ki, yeryüzünde adiler ve kalleşler olmasaydı daha da güzel olurdu...”

Alman Marksist politika teorisyeni, filozof ve devrimci olan Rosa Luxemburg, 5 Mart 1871'de Polonya'da doğmuş ve öğrencilik dönemlerinden başlayarak ülkesinin kurtuluş mücadelesi için faaliyet gösteren dönemin solcu gruplarında yer almış, devrimci kadın kimliğiyle, sosyalizm tarihinin en önde gelen isimlerinden birisi olmuştur. Zekâsı, üretkenliği, canlılığı ve coşkusuyla kitleler üzerinde sürükleyici etkisi olmuş, özellikle kadınların politika sahnesinde sıklıkla yer alamadığı bir dönemde savunduğu görüşleri uğruna verdiği dirençli mücadele ile, model olmuştur (Wikipedia, 2020).

Henüz 18 yaşındayken, gençlik örgütünde yaptığı muhalif faaliyetleri ve politik görüşü yüzünden tutuklanma tehlikesi nedeniyle ülkesinden ayrılarak İsviçre Zürih'e yerleşir. 1889'da Zürih Üniversitesi'ne girerek felsefe, tarih, politika, ekonomi ve matematik eğitimi görürken aynı zamanda sürgündeki diğer Polonya'lı devrimcilerle birlikte örgütlenme çalışmalarına devam eder. Almanya'da sosyal demokrasiye yasak getiren yasanın iptal edilmesi sonrasında, Otto Von Bismark'ın sosyalist parlamentoya girmesiyle devrimci çizgiden uzaklaşılması, Luxemburg ve onun gibi düşünen sosyalistlerde hoşnutsuzluk yaratır. Çünkü Rosa Luxemburg, özgür bir Polonya'nın ancak Almanya, Avusturya ve Rusya'da devrimin gerçekleşmesiyle mümkün olabileceğine inanır. Bu görüşü, daha milliyetçi bir çizgide olan Polonya sosyalist parti ve içinde bulunduğu sosyalist çevreden uzaklaşmasına da neden olur.

1898 yılında doktorasını tamamlar, Gustav Lübeck ile evlenerek Alman vatandaşı olur ve Berlin'e taşınır. SPD'nin (Almanya Sosyal Demokrat Partisi) aktif bir üyesi olur. 1900 yılına gelindiğinde Luxemburg'un fikirleri tüm Avrupa'da sosyalist çevrelerde büyük yankı uyandırmakta, yazdığı makaleler ilgi görmektedir. Ancak Alman militarizminin yükselen değeri Luxemburg'u çok rahatsız eder ve bu durum partisiyle ters düşmesine neden olur. 1904 ile 1906 yılları arasında siyasi faaliyetleri ve görüşleri nedeniyle üç kez hapse atılır ancak çalışmalarından vazgeçmez ve hapiste olduğu sürece çok sayıda makale yayınlar (Wikipedia, 2020).

1.Dünya Savaşı yıllarında Avrupa'da milliyetçiliğin yükselmesi ve SPD'nin de milliyetçi çizgiye yaklaşması nedeniyle partisinden ayrılarak 1914'te Karl Liebknecht ile beraber, adı sonradan "Marksist Spartakistler Birliği" olarak değişecek olan "Internationale Grubu" kurar. Luxemburg, Bolşevik önder Lenin'in I.Dünya Savaşı'na karşı çıkmasını destekleyerek tüm halkların emperyalist hükümetlerine karşı mücadele etmesi gerektiğini savunur. Almanya'da, Birliğin devlete karşı tutumu yüzünden 28 Haziran 1916'da Luxemburg hapis cezasına çarptırılır.

Rosa Luxemburg'un öne çıkan bir siyasi figür olmasında, savaşla beslenen kapitalizmin yıkılması için verdiği savaşımın yanında, Almanya işçi ve emekçilerini birleştirip burjuvaziye karşı durulması mücadelesinde önderlik yapması büyük ölçüde etken olmuştur. Çok yönlü ve zorlu bir mücadelenin içine girerek sosyalizm davasına kendisini adanmış, tutarlılığı ve etik değerlerinden ödün vermeden sürdürdüğü mücadele ile güçlü bir kadın imajı oluşturmuştur.

Luxemburg, "Kadınların oy hakkı amaçtır. Ancak bu hakkı elde edecek olan kitle hareketi, sadece kadınların hareketi değildir, bu proletaryanın kadın ve erkeklerinin ortak sınıf uğraşlarıdır. Almanya'da günümüz koşullarında kadınların haklarından yoksun olmaları, insanların yaşamına ayak bağı olan, onu engelleyen zincirin sadece bir halkasıdır" sözleriyle, kadın mücadelesini sosyalizm mücadelesinin dışında bir mücadele olarak görmediğini vurgular. Ancak bu görüşüne rağmen Nancy Holmstrom'un makalesinde de işaret ettiği gibi özellikle çalışan kadınların hak mücadelesini, dönemin etkin feminist mücadelesi olan "Suffraget" mücadelesinin dışında bir örgütlenmeyle yapmaları gerektiğini de savunur;

"Luxemburg, bir taraftan kadınların evrensel çıkarlarını desteklerken, diğer taraftan kendi özel ihtiyaçları doğrultusunda daha iyi mücadele verebilmeleri için, çalışan kadınların, burjuva kadın hareketinden bağımsız olarak örgütlenmesi gerektiğini savundu. Daha da tartışmalı bir şekilde, işçi sınıfı içinde ve hatta sosyalistler arasında, bağımsız olarak kendi kendini örgütlemeyi de destekledi ve Zetkin'i Spartacus League (siyasi bir oluşum) içinde bir kadın bölümü kurmak için teşvik etti. Bu tutum, işaret ediyorum, bugün bir çok Marksistin sergilediği tutumun çok ilerisinde gelişmişlik sergileyen bir tutumdur (Holmstrom, 2016)."

Holmstrom makalesinde, Luxemburg'un 1912'de kaleme aldığı "Kadın Hakları ve Sınıf Mücadelesi" yazısında ev içi işlerin kapitalizm nezdinde artık değer üretimi olarak görülmemesini de eleştirdiğini belirtir;

"Sadece artık değer üreten ve kapitalist anlamda kar sağlayan iş üretkendir (sermayenin egemenliği ve ücret sistemi hala var olduğu sürece). Bu bakış açısıyla, kadının ve proletaryanın annelerinin evin dört duvarı içindeki tüm çalışmaları üretken olmayan iş olarak kabul edilirken, bir barda çalışan dansçı kadın, bacaklarını kullanarak işverenine kar sağladığı için üretken bir çalışandır. Bu ilkel ve aptalca gelebilir bize ancak bugünün kapitalist ekonomik düzeninin ilkelliğini ve aptallığını tam anlamıyla ortaya koyan bir ifade (Holmstrom, 2016)."

Holmstrom, Luxemburg'un konuya ilişkin sözlerini şöyle yorumlar;

"Lüksemburg'un, bu çılgın kapitalist sistemdeki "üretken" emeğin anlamı üzerindeki vurgusu, kapitalizmin gezegenimizin yok edilmesine nasıl sebep olduğunu ve neden kâr değil de insan ihtiyaçları için üretime dayalı bir toplum inşa etmemiz gerektiğini de açıklamaya yardımcı oluyor. Bugün, bu konuda önlemler alacak şekilde bir düzen oluşturmak, hepimiz için asıl amaç olmalıdır."

Erkeklerin tartışmasız hakimiyetinin olduğu siyasal alanda etkili bir mücadeleye imza atmış bir kadın olarak, geleneksel kadınlık rolünün dışında, zorlu ve mücadelecü bir yaşam sürerek, toplumsal yargıları aşındırmıştır. İçinde bulunduğu sosyalist hareket, kapitalist topluma ve inşa ettiği adaletsizliklere karşı duruş olarak kendini ortaya koyarken, kadınlara da farklı yaşam perspektifi sunarak hak elde etmeleri mücadelesinde ciddi kazanımlar da sunmuştur.

15 Ocak 1919'da Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ve Wilhelm Pieck, devlet destekli düzensiz silahlı birlikler tarafından tutuklanırlar, Pieck kaçmayı başarırken, Liebknecht ve Luxemburg kurşunlanarak öldürülür. Rosa Luxemburg'un nehre atılan cesedi ancak dört ay sonra bulunur ve Haziran 1919'da törenle defnedilir (Encyclopedia of Marxism).

Clara Zetkin Leipzig-Almanya (D.1857-Ö.1933)

Gülderen Depas, 25x32, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kadın yoldaşlar teoride elbette eşit haklara sahip, ama pratikte erkek yoldaşların ensesinden hâlâ karşınıza çıkacak ilk dar kafalının bağnaz belîği sarmaktadır.”

Marksist siyasetçi, pedagog, gazeteci, uluslararası proleter kadın hareketinin kurucusu Clara Zetkin, 1857 yılında Almanya'nın Leipzig kentine yakın bir Saksonya köyü olan Wiederau'da doğar ve ilk gençlik yıllarını burada geçirdikten sonra, 1872 yılında ailesi ile birlikte eğitim için Leipzig'e yerleşir. Burada, burjuva kadın hakları savunucularının yönettiği bir öğretmen okulunda eğitim alırken, diğer tarafta da sanayi bölgesi olan bu şehirde işçi sınıfı mücadelesinin şekillenmesini izleyip sosyalist fikirlerle tanışır. Bebel'in "Sosyalizm ve Kadın" kitabının etkisiyle hayatı boyunca en çok üzerine fikir üreteceği ve çalışma yapacağı kadın sorunu üzerine eğilimi de bu dönemde başlar. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) kurulduğu sıralarda 21 yaşında olan Clara Zetkin, hem düşünsel hem de özel yaşamında büyük etki yaratacak olan Ossip Zetkin ile tanışır ve evlenir (Wikipedia, 2020).

Clara Zetkin 1882 de Zürih'e taşınır. Marx'ın kızı Laura ve Laura'nın eşi Lafargue ile yakın dostluk kurar ve onlarla beraber çok sayıda düşünsel tartışma toplantılarına katılır. Enternasyonalizm anlayışı da bu dönemde olgunlaşan Zetkin, parti üyesi olduktan sonra, SPD'nin teorik yayın organlarından biri olan Die Neue Zeit'in baş redaktörü aracılığıyla son derece ufak çaplı bir dergi olan Die Arbeiterin adlı kadın dergisinin sorumluluğunu üstlenir. Kısa süre içinde bu dergiye ek olarak, adı 27 yıl boyunca kendisiyle anılacak olan ve sosyalist feminist mücadelenin ön saflarındaki yoldaşları eğitmeyi ve ilerletmeyi hedefleyen Gleichheit dergisinin yayın hayatına girmesini sağlar (TUSTAV, 1977).

Zetkin'e göre Gleichheit'in en önemli işlevi ve var oluş amacı, enternasyonal sosyalizmin amaçlarına hizmet etmek, emekçi kadınların kurtuluşunun yalnızca sosyalizmle gerçekleşeceğini, sosyalizmin dünyanın tarihsel kurtarıcısı olarak herkesin insan haklarını tam olarak teminat altına alacağını fark etmelerini sağlamaktır. Söze döktüğü bu hedef aynı zamanda Clara Zetkin'in de Rosa Luxemburg gibi, kadın mücadelesini sosyalist mücadele dışında ayrı bir mücadele olarak görmediğinin de ipucudur. Dergi, örgütlü işçi sınıfından kadınlar için iletişim ve bilgi alışverişinin sağlandığı, kadın işçilerin yoğun olarak çalıştığı sektörlerdeki işyeri koşullarını betimleyen yazıların yayınlandığı, Avrupa'da işçi hareketleri ve grevler ile ilgili bilgilerin derlendiği, ev içi hizmetlerde çalışanların sorunlarına özel bir ilginin gösterildiği bir platform olarak, kadın mücadelesine ciddi katkılar sağlamıştır.

Zetkin, SPD'nin yeni kurulan "Kadınlar Ofisi"nin lideri olarak, partinin ilk kadın konferansına öncülük eder. Kadın işçilerle yaptığı toplantılar, verdiği konferanslarla kadın sorununun sınıfsallığı ve kadının kurtuluşunun sosyalizm mücadelesinde olduğu düşüncesini paylaşarak 1. Ve 2. Sosyalist Enternasyonel'de kadın sorunu ile devrimci parti programında kadının yeri üzerine, tüm dünya örgütlerine etkileyici konuşmalar yapar. Zetkin, 26-27 Ağustos 1910 tarihinde Danimarka'nın Kopenhag kentinde toplanan 2. Enternasyonel'e bağlı kadınlar toplantısında (Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı), 8 Mart 1857 tarihinde ABD'nin New York kentinde tekstil fabrikasındaki grevde polisin saldırısı sonucu çıkan yangında ölen kadın işçiler anısına, 8 Mart'ın, "Dünya Emekçi Kadınlar Günü" olarak kutlanmasını önerir ve öneri oy birliğiyle kabul edilir (Wikipedia, 2020).

Clara Zetkin, yaşam biçimi ve kadın sorunu üzerine yaptığı çalışmalarla model olmuş ve feminist teoriye ciddi katkılarda bulunmuştur. Sosyalist bakış açısıyla toplumsal cinsiyet sorunlarının aşılması yönündeki çabası ve kadın doğası ile toplumsal rollerin bağdaştırılması tezine karşı duruş mücadelesi, yalnızca teoriden değil ağır yaşam koşullarını, özel yaşamında deneyimlemiş olmasından da kaynaklanmıştır. Ataerkil sistemin politik ve toplumsal alanda kadınlara çok az fırsat tanıdığı, eril bakış açısı ve dilinin hâkim olduğu siyasi konjonktürde kadın kimliğini kaybetmeden, mücadelesini tüm cinsiyetlere ve uluslara yaymanın yöntemi üzerinde çalışmış ve kadın sorununun tarihselliğini vurgulayarak sosyalist mücadele içinde önemli bir yer tutmasını sağlamıştır.

1914'de 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, savaş karşıtı olarak çalışmalarını sürdüren Clara Zetkin baskılara maruz kalır ve 1915'de tutuklanır. Ancak kefaletle serbest bırakılır ve aynı yıl Bern'de yapılacak olan "Barış için Uluslararası Kadınlar Konferansı"ni organize eder. Avrupa'daki birçok sosyalist partinin savaş yanlısı tavır alması, bu konferansın yapılmasını zorunlu kılmıştır. Yayınladığı Kadın Konferansı Manifestosu'nda "Tüm ülkelerin emekçi halkı kardeşlerden oluşan bir halktır. Yalnızca bu halkın ortak iradesi katliamı durdurabilir. Geleceğin insanlık barışı yalnızca sosyalizmdir!" çağrısını yapar ve vatan hainliği suçlaması ile tutuklanır ancak kısa süre sonra serbest bırakılır. Siyasi arenada çalışmalarını sürdüren Zetkin, Komünist Enternasyonel'in Yürütme Komitesi'nde yer alır ve Kadın Sekreteryası'nı yönetir. Dört yıl süreyle "Komünist Kadın Enternasyonali" dergisini çıkarır ve 1925'ten itibaren Alman Kızıl Kadın ve Kızlar Birliği'nin başkanlığını yürütür (TUSTAV, 1977).

Lenin ile iyi dost olan Clara Zetkin 1920'de ilk kez Sovyetler Birliği'ni ziyaret eder. 1927'de Berlin'e yerleşen Zetkin'in hastalıkları giderek artmaya başlar ve bu nedenle tedavi için sık sık Sovyetler Birliği'ne gider. Burada birçok çalışmaya katılıp gözlemlerde bulunur. Adolf Hitler'in Reichstag Yangını'ndan sonra Almanya Komünist Partisi'ni yasaklamasıyla ömrünün son yıllarını Sovyetler Birliği'nde sürgünde geçirir ve 1933'te Moskova'da kalp krizi geçirerek hayatını kaybeder (Wikipedia, 2020).

Türkiye Feminist Harekete 2. Dalga Etkisi

Türkiye’de 1980 sonrası, ataerkil ve muhafazakar iç dinamiklerin, özellikle kadınlar üzerinde oluşturmuş olduğu kısıtlamalara verilen tepkiyle gelişmeye başlayan feminist hareket, 1970’lerde bir çok dünya ülkesinde etkisini gösteren 2.dalga feminist hareketin de gecikmiş de olsa bir tezahürüdür. 1975 yılında ilkinin Meksika’da gerçekleştirildiği Dünya Kadın Konferans’ında, 1975-1985 yılları aralığının “Kadın On Yılı” ilan edilmesi, Türkiye’de de feminist hareketin eylemsel yönüne bir ivme kazandırır. Bağımsız feminist hareketin örgütlü hale gelmesi ise 1980 yılının ilk aylarında, edebiyat alanındaki kadınlar tarafından kurulan Yazarlar Kooperatifi (YAZKO) çalışmalarıyla filizlenir ve gelişmeye başlar. Aynı dönemde ODTÜ çevresinde örgütlenen “Perşembe Grubu” çalışmalarına başlar (Toprak, 2017).

Türkiye,1979’da BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen CEDAW’ı (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi), 1985 yılında imzalar ve anlaşmanın yürürlüğe girmesi için dönem hükümetine yazılan bir dilekçe imzaya açılır. Hiç beklenmeyen şekilde dilekçe 6 bin imzaya ulaşır. Ankaralı ve İstanbullu feministlerin başlattığı ‘Kadınlar Dilekçesi’ adı verilen bu imza kampanyası, gördüğü büyük ilgi ile 1980 sonrasında ilk kitlesel eylemi olarak tarihe geçer.

1987 yılında Çankırı’da bir hakimin, şiddet görmesi nedeniyle boşanma davası açan bir kadının talebini “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmemek gerekir” diyerek reddetmesi üzerine, Türkiye’li feministler bir çok etkinlik ve protesto eylemleri ile seslerini duyururlar. Özellikle “Dayağa Karşı Kampanya” amacıyla Ankara ve İstanbul’da yapılan dayanışma yürüyüşleri ile geniş kadın kitlelerine ulaşılır. Kadınların süreli olarak yaşadığı şiddet olayları üzerine eklenen Çankırı hakim olayı, 1990 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nın kurulmasının da yolunu açmıştır. “Özel alan” olarak tanımlanan ev içindeki şiddeti gündeme getiren kadın hareketi, Mor Çatı örneğinde olduğu gibi, kendi kurumlarını oluşturarak kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadın dayanışmasının önemini de ortaya koyar (Baytok, 2020).

Daha sonraki yıllarda, Türkiye kadın hareketi eylemliliği, gerçekleştirilen sempozyumlar, kampanyalar, yürüyüşler, sokak şenlikleri, sergiler, çıkarılan dergiler ve yapılan çevirilerle devam eder. Radikal feministlerin çıkardığı “Feminist” dergisi ile sosyalist feministlerin çıkardığı “Kaktüs” dergisi, Türkiye’de feminist mücadelenin geliştiği yıllarda dönemin önemli yayınları arasında yerini alır. Akademik çevrelerde kadın hareketine dair yapılan tezler, yazılan kitaplar ve yabancı kaynakların Türkçe çevirileri, Türkiye’deki feminist hareketin teorisinin güçlenmesi ve meşruluk kazanması açısından büyük önem taşır.

Türkiye’li Feminist Aydın Kadınlar

Şirin Tekeli	(1944-2017)
Yaprak Zihnioğlu	(1948-.....)
Fatmagül Berktay	(1950-.....)
Gülnur Acar Savran	(1951-.....)
Serpil Sancar	(1954-.....)
Serpil Çakır	(1960-.....)
Aksu Bora	(1963-.....)

Şirin Tekeli Ankara-Türkiye (D.1944-Ö.2017)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“...kadınların kaderini değiştirmekte bana göre tek güç olan feminizmle dostça bir ilişki kuracağınızı umuyorum.”

Şirin Tekeli, 1944 yılında Ankara’da doğmuştur. Türkiye’deki “ikinci dalga kadın hareketi”nin içinde öncülük yapmış olan kadın hakları savunucusu, feminist yazar ve aktivisttir.

İkisi de felsefe öğretmeni olan Hayrunnisa Köni ve Yunus Kazım Köni ‘nin tek çocuğudur. Babası, döneminin önemli bürokratlarından. Liseyi Ankara Kız Lisesi’nde okumuştur. Edebiyat ve felsefeye bu dönemde oldukça ilgi duyar. 1961 yılında liseyi bitirdikten sonra döviz sınavını kazanarak Paris’e gider. Burada Fransızca öğrenir ve 1962 yılında hukuk okumaya başlar. Sonrasında alan değiştirip Lozan Üniversitesi’nde Sosyal ve Siyasal Bilimler okur. 1967 yılında öğrenimini bitirince İstanbul’a döner (Wikipedia, 2020).

1968-1981 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde asistanlık ve öğretim üyeliği yapmıştır. Bu dönemde öğrencilik döneminden tanıdığı eşi Ahmet Tekeli ile evlenir. 1973 yılında David Easton’un “Sistem Teorisi” merkezli doktora çalışmasını tamamlar. 1978 yılında “kadınların siyasete katılması” konusundaki doçentlik tezini bitirir.

Daha sonra, Fransız hükümetinden burs alır ve Fransa Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi’nde “haritalama tekniğini” öğrenir. Jean Ranger ve ekibi ile birlikte “şehirde seçim sosyolojisi” konusunu inceler. 1980 ve 1981 yılları arasında üniversitede İstanbul’a uyarlanmış bir siyaset sosyolojisi semineri gerçekleştirir. 12 Eylül darbesinin ardından 1981’de istifa ettiği üniversiteye bir daha dönmez. Sonrasında yazar, redaktör ve çevirmen olarak çalışmaya başlar (Toprak, 2017).

Şirin Tekeli, sonraki yıllarda feminist hareketi besleyen birçok konuyu başlatan ve geliştiren çalışmalarıyla Türkiye’de Kadın Hareketi’nin önde gelen isimlerinden biri olmuştur. 1981 yılında YAZKO’nun (Yazarlar Kooperatifi) davetiyle feminist yayınları çeviren bir gruba dahil olur ve bu grupla beraber yaptığı çalışmalarla, feminizmin terminolojisi Türkçe’ye kazandırılır. 1978 yılında tamamladığı “Kadınların Siyasete Katılması” konusundaki doçentlik tezini, 1982 yılında kitap olarak “Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat” adıyla yayımlar. Bu kitap, Türkiye’de kadınların politik ve toplumsal alanda marjinalleşmesi üzerine Türkçe yayınlanan ilk kitap olma özelliğini taşır. 1984 yılında Medeni Kanun değişikliği için “Dilekçe Kampanyası” na katılmış olup, bir sonraki yıl da “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (CEDAW-Committee on the Elimination of Discrimination against Women)’nin uygulanmasını talep eden dilekçe kampanyasını, Medeni Kanun Reformu mücadelesine ekler. İnsan Hakları Derneği Kurucu üyesi olup, Aile İçi Şiddete Karşı Yürüyüş ve Kariye Şenliği ve Mor İğne Kampanyası gibi genç kadınların, taşralı kadınların, Kürt kadınların katılmalarıyla gerçek anlamda bir toplumsal harekete dönüşen aktivitelerin içinde ve başında yer almıştır (Toprak, 2017)

Kadın Eserleri Kütüphanesi, Bilgi Merkezi Vakfı ve İstanbul Mor Çatı Kadın Sığınağı kurucu üyesidir. “1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar” adlı kitabını yazar ve kitap Türkçe, Almanca ve İngilizce olarak yayımlanır. 1996 yılında Fransa Kültür Bakanlığı’nın “Akademik Palmiye Ödülü”ne (Ordre des Palmes Académiques) layık görülür. Türkiye Helsinki Yurttaşlar Derneği, ile “KA-DER” (Kadın Adayları Destekleme Derneği), “Anakültür Kooperatifi” ve “Winpeace” (Türk ve Yunan Kadınları Barış Girişimi) kurucu üyesidir. Fransızca ve İngilizce’den, çoğu kadınlar ve demokrasi üzerine olan yirmi beş kitabı Türkçe’ye kazandırmıştır. Son kitabı olan “Feminizmi Düşünmek” İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından basılmış olan Tekeli, 13 Haziran 2017’de beyin tümörü tedavisi gördüğü Bodrum’da hayatını kaybetmiştir (Wikipedia, 2020).

Şirin Tekeli, Feminizmi Düşünmek adlı kitabını yazmaktaki amacını şu sözlerle belirtmiştir: “... neredeyse kırk yıllık bir döneme tanıklık etmek istedim. Tarihe meraklı genç okurların ilgisini çekebilir diye düşünüyorum. Bu umutla hepimize ‘eleştirel’ gözle okumalar yapmanızı öneriyorum; kadınların kaderini değiştirmekte bana göre tek güç olan feminizmle dostça bir ilişki kuracağınızı umuyorum.”

Türkiye’de ikinci dalga feminizmde Şirin Tekeli aktivizmi yanı sıra yazdıklarıyla da toplumsal cinsiyet çalışmalarını yönlendirici oldu. Tarihsel derinlikleri, uygulamaları yanı sıra feminizmin kuramsal yönlerini de içeren yazıları Türkiye’de feminizmin kazanımlarının ne denli çok boyutlu bir nitelik kazandığını gösteriyor. Kitabın arka kapağında, tanıtım yazılarından birini ele alan Gülnur Acar Savran’ın şu satırlarına yer verilir: “Şirin Tekeli, Türkiye için öncü sayılabilecek çalışmasıyla bu ülkede feminizmin yolunu açmakla kalmadı; bunun ötesinde, kucaklayıcı kişiliği ve kapsayıcı kuramsal yaklaşımıyla, 35 yıl boyunca feminist politika ve kuramı besledi, zenginleştirdi. Onun makalelerinin yayınlanması, Türkiyeli feministler olarak kendimiz üzerine yeniden düşünmek, kolektif bir özgeçmiş değerlendirmesi yapmak için bize bir fırsat sunuyor. Başucu kitabı olacak bu eserde, önemli dönemeçlerde yapılmış değerlendirmelerin yanı sıra, kuramsal bir sürekliliğin izlerini sürmek de mümkün. Bu toplu makaleleri sevinçle selamlıyorum” (Toprak, 2017).

Şirin Tekeli hayatını kaybetmeden önce bedenini Çapa Tıp Fakültesi’ne bağışlamıştır.

Yaprak Zihnioğlu Rize-Türkiye (D.1948.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Ben feminizmin başına herhangi bir niteleme gelmeden yeterince devrimci olduğunu düşünüyorum. Bu bakımdan adı anarko-feminizm¹ olmadan da feminizmin, anarkofeminizmi içlediğini, kucakladığını düşünüyorum”.

¹ Anarko-feminizm anarşizm ile feminizmi bir araya getirir ve ataerkilliği hiyerarşinin ve dolayısıyla da toplumun temel problem kaynağının bir görünümü olarak değerlendirir. Anarko-feministler ataerkillik ve maşizm ile savaşının sınıf çatışmalarının ve devlete yönelik anarşist mücadelenin bütünleyici bir parçası olduğuna inanırlar.

Yaprak Zihnioğlu, 1948 yılında Rize’de doğmuştur.. Mimar Sinan Üniversitesi UES Dekoratif Resim Bölümü’nü bitirdikten sonra Boğaziçi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler’den yüksek lisansını almıştır. Pazartesi ve Tarih ve Toplum dergilerinde çok sayıda makaleleri yayımlanmıştır.

“Kadinsız İnkılâp” (Zihnioğlu’nun yüksek lisans tezidir) adlı kitabında, birinci dalga feminist hareketi, Kadınlar Halk Fırkası’nı ve bu hareketin öncülerinden Nezihe Muhiddin’i anlatan Zihnioğlu, kadın hareketinin yükseldiği Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki dönemi “birinci dalga cumhuriyetçi feminizm” olarak adlandırdığını belirtir. Dönemin aydın kadınları, başta siyasal haklar olmak üzere sosyal ve ekonomik haklar talebiyle mücadeleyi başlatmışlardır. Osmanlı Kadın Hareketi’ni ve dayandığı arka planı irdeledikçe, birçok kişinin iddia ettiği gibi Türkiye’li kadınlara hakların tepeden inme şekilde verilmiş olmadığını ve dönem aydın kadınlarının ciddi bir mücadelesi olduğunu fark ettiğini belirtir. Cumhuriyet’in kurucu kuşağının feminizmi dışlamaya çalıştığını, Batı’ya karşı kadın haklarının “demokratikleşme”nin bir simgesi şeklinde kullanıldığını ve buna karşılık o dönemde siyasal yaşamda aktif rol almaya çalışan kadınların önünün kesildiğini vurgular. “Bu tutum, Cumhuriyet döneminde kadın siyasal yazını, normlarını, tutum alış kalıplarını ve eylemliliğini derinlemesine etkilemiştir ve böylece feminist düşüncenin yeniden ortaya çıkması için 1980’leri beklememiz gerekti” (Zihnioğlu, Feminist Bir Belleğe İhtiyacımız Var, 2003).

Zihnioğlu, verdiği bir röportajda, Feminist hareketin taleplerinde, eylem biçimlerinde bir muhafazakârlaşma olup olmadığı konusundaki bir soruya şöyle yanıt verir;

“Dünyada da böyle. Duvar yıkılmadan önce başka bir dünya düzeni vardı. O dünya siyasetinin, radikalizmin ortasında bir hareketti feminizm. Neoliberal saldırıyla kim baş etti ki feministler baş etsin?....Bugün sosyalist kadın hareketinin örgütlenmesinden yanayım. Feminizm radikal sözün yaygınlaşmasını sağlamış, kadın hakları hareketiyle ayrımını koymuştur. Bugün feminist hareketi radikalleştirecek olan şey, sosyalist kadın hareketidir. Sosyalist kadınlar örgütlenirlerse, bu hareket feminizme yakın durmak durumunda; feminist olmaları gerekmiyor, feminizmin temel tezlerini içermek durumunda, doğası gereği bu böyle.....Kapitalizme karşı direniş noktaları sadece feminizmin sorunu değil. Bütün muhalif hareketlerle beraber oluşturacağımız bir şey bu. Ülke çapında bir direnişten de söz etmiyoruz, küresel bir direniş olmalı’ (Zihnioğlu, Cumhuriyet Feminizmi Nasıl Bastırdı, 2010)’.

Yaprak Zihnioğlu, kitabında Osmanlı-Türk modernleşmesinde kadınların rolünün ne olduğunu, kadınların Cumhuriyet reformlarının, batılılaşma, çağdaşlaşma, projelerinin edilgen göstergeleri ve simgeleri olarak kalmayı kabullenip kabullenmediklerini ve yaygın kanının aksine bu reformların yapımçıları olarak ulus devlet inşasına katılmak, siyasal özne olmak isteyip istemediklerini ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarında toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin nasıl kurgulandığını derinlemesine irdeleyip, sorulara yanıt aramıştır (Zihnioğlu, Kadinsız İnkılâp, 2016).

Fatmagül Berktaş Manisa-Türkiye (D.1950-.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kadın hakları mücadelesi dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir zaman olmuş bitmiş bir şey değildir. Sürekli ve yeniden mücadele edip kazanmak zorundayız”.

Fatmagül Berktaş 1950 yılında Manisa'da doğmuştur. Siyaset bilimci, akademisyen ve yazar olup çağdaş siyaset teorisi, Türkiye'nin demokratikleşme sorunsalı, Türkiye'de ve dünyada kadınların durumu ve kadın hareketleri, din ve toplumsal cinsiyet konularında akademik çalışmalar yapmıştır. Fatmagül Berktaş, 1996 yılında "Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın" başlıklı doktora tezini Ankara Üniversitesi SBF'de vermiştir (Wikipedia, 2020).

İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamlamış olan Berktaş, 1978 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü'nü bitirdi. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nda Uluslararası İlişkiler uzmanı olarak çalıştı. 1992 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde araştırma görevlisi oldu. İngiltere, York Üniversitesi'nde Kadın Araştırmaları okudu ve "Kadınlar ve Din: Baskı ve Direnme Söylemleri" başlıklı yüksek lisans tezini yazdı. Eserde, üç büyük tek tanrılı dinde kadının konumunu karşılaştırmalı bir yaklaşımla ve disiplinler arası bir kuramsal çerçeveye inceledi (Wikipedia, 2020).

1995 yılında Doçent, 2001 yılında profesör ünvanını alan Fatmagül Berktaş'ın akademik ilgi alanları arasında çağdaş siyaset teorisi, Türkiye'nin demokratikleşme sorunsalı, Türkiye'de ve dünyada kadınların durumu ve kadın hareketleri, din ve toplumsal cinsiyet yer alır. Hannah Arendt'in siyaset teorisi üzerine çalışan Berktaş, kadın, toplumsal cinsiyet, feminizm konularını siyaset, tarih, felsefe ve edebiyat gibi sosyal bilimlerin farklı alanlarında tartışmaya açan çalışmalar gerçekleştirmiştir. Siyasal teori, tarihçilik ve feminist çalışmalarda eleştirel ve karşılaştırmalı yöntemleri tercih etmiştir ve dinlere göre kadınların durumlarını işlediği eserinde kadınların geride tutulmasını ve gördükleri baskıları iktidarların sorunu olarak ele almıştır.

Berktaş Türkiye'de kadın tarihi ve araştırmalarında da öne çıkan isimlerden biridir. 1980 sonrasında Türkiye'de yükselen ve destek bulan feminist tarih anlayışında yer aldı. Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın (1996) adlı kitabı Avrupa Birliği ekseninde yürütülen ve ülkelere göre kadın hakları konusuna en fazla etki eden 5 kitabın seçildiği Fragen projesinin Türkiye alt başlığında yer aldı. İngilizce'ye de çevrilen eser çeşitli araştırmalarda referans olarak kabul edildi. Kendisi aynı zamanda Kadın Sorunları Bakanlığı danışmanlığı görevinde bulundu (1994-95). BM Pekin Kadın Konferansı ve AP Kadın Erkek Eşitliği Komitesi'nde Türkiye'yi temsil etti. Kadın hakları eksenli birçok vakıfta görev aldı (Wikipedia, 2020).

Berktaş "Tarihin Cinsiyeti" kitabında, tarih disiplininin kadına bakışından söz eder. Tarih boyunca, hem erkeklerin hem kadınların mensup oldukları sınıf, ırk, dinsel topluluk vb. nedeniyle tarihsel geleneğin dışına itilmelerinin çok sık rastlanan bir olgu olduğunu, ama hiçbir erkeğin salt cinsiyeti nedeniyle dışlandığının görülmediğini vurgular; "Oysa kadınlar için durum böyle değil; onlar aidiyetleri ne olursa olsun sırf cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa tabi tutuluyorlar ve tarihin yazılması ve yorumlanması işleminden daha genel olarak sembol yaratma işleminden dışlanıyorlar ve tarihin yapımına etkin olarak katılan öznel oldukları halde kendi tarihlerini bilmekten alıkonuyorlar". Tam bu noktada Berktaş, Cicero'nun sözünün kadınlar için özel bir anlam taşıdığını belirterek, geçmişini bilmekten alıkonmak ile "sürekli çocuk bırakılmak" arasındaki yakın bir bağa dikkat çeker. "Nitekim ataerki hukuk da bu durumu tescil edercesine çok uzun bir dönem boyunca kadınları, çocuklar ve delilerle aynı kefeye koyarak "kısıtlı" saymakta herhangi bir mahsur görmemiştir" (Berktaş, Tarihin Cinsiyeti, 2018).

Gülnur Acar Savran İstanbul-Türkiye (D.1951-.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Feminizm bütün kadınların paylaştıkları bir karşı çıkış ve isyan. Her sınıftan, toplumsal kesimden kadının kendi özgül sorunlarını başka kadınların yaşadıkları sorunlarla eşit ağırlıkta ve öncelikte görebileceği bir mücadele süreci.”

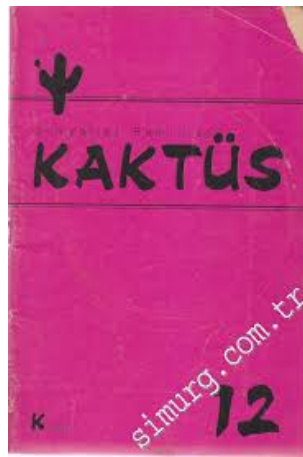
Sosyalist-feminist, Marksist, yazar ve çevirmen olan Gülnur Acar Savran, 1951'de İstanbul'da doğdu. 1976 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde asistan olarak çalıştığı görevinden 1981 yılında YÖK yasanının kabul edilmesiyle birlikte istifa etti. 1983 yılında Sussex Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Rousseau, Hegel ve Sivil Toplumun Eleştirisi (Rousseau, Hegel and the Critique of Civil Society) başlıklı doktora tezini tamamladı. 1987'den itibaren on yıl boyunca İstanbul Bilir'inde ders verdi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde iki dönem, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde ise üç dönem ders veren Savran, bu süreç içinde feminist hareket içindeki faaliyetlerini sürdürdü.

11. Tez, Sınıf Bilinci, Sosyalist-Feminist Kaktüs ve Pazartesi dergilerinin yayın kolektiflerinde çalıştı ve Yapıt, Defter ve Praksis dergilerinde de yazıları yayınlandı. Halen Feminist Politika dergisini çıkaran Sosyalist Feminist Kolektifte yer alan Gülnur Acar Savran, her daim kolektif hareketten güç aldığı için, ondan beslendiğini ifade etmektedir.

1980'li yılları, Türkiye'de feminist hareketin dinamiklerinin ortaya çıktığı dönem olarak düşünebiliriz. Bu dönemde kadınlar aynı zamanda bir araya gelip sorunlarını konuşup bu sorunlar çerçevesinde Gülnur Acar Savran önderliğinde eyleme geçmeye başlamışlardır. O yılları şöyle ifade eder: "1981-82 süreci bir yandan feminist edebiyatın içine girdiğim, bir yandan akademik olarak Marksizm çalıştığım yıllardı. Sosyalist feminist kimliği kendimde oturtmaya çalışmam gerilim yaratıyordu. Politik olarak feministtim, akademik olarak Marksist. 1984 yılında Türkiye'de kadın çevresine girerek, 11.Tez adlı dergi çıkartma projesinde rol aldım. Marksizm ve feminizm arasındaki gerilimi hep hissettim ve 1989-90 yıllarında sosyalist feminist dergi Kaktüs'ü çıkardık."

Yazıları ve kitapları ile yeni bir feminist perspektif oluşturan Savran, kadınların karşılıksız emeğinin sadece istihdama katılarak çözülemeyeceğini, asıl istihdamın kendisinin cinsiyete göre bölünmüş yapısı ve ev/aile içindeki cinsiyetçi iş bölümü konusunda kamusal düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Yazarın kitapları Sivil Toplum ve Ötesi (2000), Özne Yapı Gerilimi (2006), Kadının Görünmeyen Emeği (2008), Feminizm Yazıları Kuramdan Politikaya (2018), Beden Emek Tarihi (2019)' dir. Çeviri yaptığı yayınlar ise İkinci Cinsiyet, Kadınlar: En Uzun Devrim, Eleştirel Feminizm Sözlüğü' dür.

Serpil Sancar Ankara-Türkiye (D.1954-.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

'Erkeklik denen toplumsal konum, bir iktidar analizi içinden bakmadan anlaşılır değildir. Erkeklik, sürekli başka konumların "ne olduğu" hakkında konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konum sorgulama dışı kalan bir "iktidar konumu"dur".

1954 yılında Ankara'da dünyaya gelen Serpil Sancar, lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye Bölümünde tamamladı. "Din, Kadın ve Siyaset: İran Devrimi Örneği" konulu tez çalışması ile 1989 yılında yine aynı fakültenin Siyaset Bilimi dalında doktorasını bitirerek 1997'de doçentlik, 2003 yılında profesörlük ünvanını aldı.

1990'lardan bugüne siyaset kuramı ve sosyal bilimlerde metodoloji alanlarının yanısıra, kadın, din ve laiklik konularında araştırmalar yapmaktadır. Ankara Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi'nin, Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans ve doktora programlarının kurucuları arasında yer alan Sancar, 2014-2016 yılları arasında Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanlığı yapmıştır. Siyaset sosyolojisi, Küresel Siyasal Hareketler, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset, Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Postseküler Siyaset, Din Devlet ve Siyaset dersleri vermiştir. Prof. Dr. Serpil Sancar, halen kadın hareketleri, toplumsal cinsiyet, din, laiklik ve kamusal alanda din konularında çalışmalarını sürdürmektedir.

Sancar, "Erkeklik İmkansız İktidar" kitabında, kadın konusunu ele alırken bunun tek taraflı bir mesele olmadığına dikkat çeker ve farklı bir açıdan bakarak çeşitli yönleriyle "erkekliliği" irdeler. Çalışmalarında eril şiddet, militarizm, modern endüstri toplumu, pornografi ve futbol fanatizmi ile erkeklik arasındaki bağlantıları araştırır. Toplumun birçok alanında ortaya çıkan şiddetle erkekler arasında bir ilişki olduğunu bu eril şiddetin aile içi şiddeti çoğaltan, kışkırtan ve normalleştiren ortamı oluşturduğunu ifade eder. Erkeğin işi ve parası yoksa bir aile kurmasının zorluğuna dikkat çekerek, toplumda başarı kriteri olarak tanımlanan bu kavramlardan yoksunluğun bir "erkeklik krizi"ne neden olduğunu öne sürer. Çözüm önerisi ise "erkeklik değerlerinin değişmesi" gerekliliğidir (Sancar, Erkeklik İmkansız İktidar; Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, 2013). Ekonomik anlamda güçlü erkeklerde "erkeklik krizinin", "para ve cinsel iktidar" şeklinde ortaya çıktığını, bunların birbirini getirdiğini ve bunun erkeklerde yanlış bir cinsellik algısına neden olduğunu söyler. Erkek, gerçekliğin böyle olmadığını fark ettiğinde şiddete başvurarak ve kadın üzerinde tahakküm kurarak kadını mutlu edeceğini zanneder. Aslında burada bir "Güçlü Erkek" inşası söz konudur.

Sancar, "Fazla batılılaşırsak ailemiz ve insanî olan değerlerimiz yok olacak" söyleminin, değişik dönemler boyunca geçerliliğini sürdürmüş ve hâlâ sürdürmekte olan verimli bir anlam üretim alanı olduğunu belirtir.

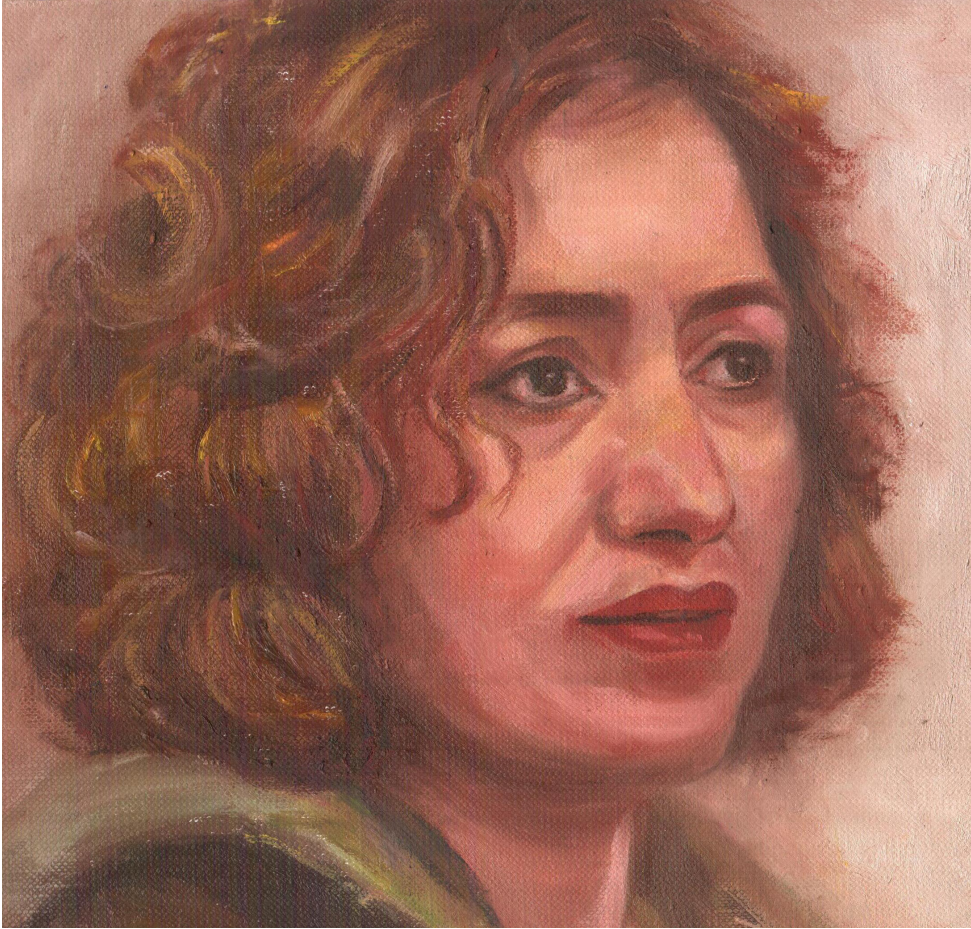
"Kadınların özgürlüğünün sınırı Batı'ya benzememekten geçer. Batı'nın tehdidi karşısında bir ulus olarak ayakta durabilme meselesi, modern Türk kadınının nasıl yaşadığı ile her zaman yakından ilişkili olmuştur. Geri kalmış, yoksul ülkesinin kalkınması için Anadolu yollarında mücadele eden, gerektiğinde savaştan Türk kadını imgesi, bu anlamda aktif ve kamusal görünürlüğü olan kadınlara gönderme yapar. Bu görev peşindeki fedakâr ve cefakâr modern kadından kendi kişisel varlığını ve sorunlarını unutacak kadar suskunluk ve cinsel açıdan da aseksüelliğe varan püritenlik beklenir."

Serpil Sancar, günümüzde modern kadın kimliğinin toplumsal yaşamı düzenleyici gücünden çok şey yitirdiğini ifade eder. Siyasal merkezde yer alan modernleşmeci erkek elitlerin ise -ister kendilerine sağ, isterse sol densin-, kadınların eşitliği ve özgürlüğü tezini açıkça terk ettiklerini iddia eder. Sancar, "Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti" kitabında, tarihsel olarak kadınların dışlandığı, cinsiyetçi politikaların ortaya çıkıp cinsel ahlakın sınırlarının çizildiği bir feminist tarih okuması yapar.

Eril modernleşmenin önemli bir boyutunun, yeni modern kadın temsillerini cinsiyetsizleştirdiğini ve muhafazakâr modernleşme gözlüğünden bakınca, kadınların cinsel ahlak açısından yargılanamayacakları bir aseksüel kamunun gerekliliğinin ortaya çıktığından dem vurur. Toplumsal amaçlar için seferber edilecek sosyal kimlikler inşa edebilme ve erkek odaklı cinsiyet rejimlerinin otoriter siyasal rejimlerle eklemlenme stratejisi olarak bu tarzın başarılı bir örneğinin de Türkiye'de yaşandığından söz eder (Sancar, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti. Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar, 2014).

Serpil Çakır Erzurum-Türkiye (D.1960-.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kadınların kendilerine ait bir geçmişi olduğunu düşünmeleri, bunun bulgularını görmeleri için, önce kadınlara ait gerçekliğin açığa çıkarılması, yapılandırılması, kurgulanması gerekir”.

“Kadınların ezilmesini, ortadan kaldırmak ve özgürleşmesini sağlamak için toplumun bir dönüşümden geçmesi konusunda ikna olup, ikna etmektir”.

Serpil Çakır, 1983 yılında Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi bölümünden mezun olmuştur. 1985 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi alanında yüksek lisansını ve 1991 yılında aynı üniversitede Siyaset Bilimi alanında doktorasını tamamlamıştır. "İkinci Meşrutiyet'te Osmanlı Kadın Hareketi ve Kadınlar Dünyası Dergisi" başlıklı doktora tezini "Osmanlı Kadın Hareketi" adıyla kitaplaştırmıştır. Sosyal ve Beşeri Bilimler, Tarih ve Siyaset Bilimi ile Kadın hareketi alanlarında çok sayıda çalışma yapmış ve bu çalışmalar bir çok akademik dergide yayınlanmıştır.

Üniversitede, toplumsal cinsiyet, kadın tarihi ve politika üzerine çeşitli dersler vermiştir ve "Türkiye'de Kadın Parlamenterler", "İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kurum Tarihi", "Londra'daki Türklerin Göçmenlik Halleri", "Cumhuriyetin Öncü Kadınları" gibi başlıklarla sözlü tarih projeleri yönetmiştir. Türkiye'de yeni feminist hareketinin 1990'lardan sonra iyice görünür olmasının akademiye yansımalarında "Osmanlı Kadın Hareketi" kitabıyla öncü bir rol oynamıştır. 2003'te Amargi Kadın Akademisi bünyesinde kadınlara feminizm dersleri vermiştir ve kendi kütüphanesini, kuruluş çalışmalarında yer aldığı "Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı"na bağışlamıştır (Wikipedia, 2020).

Çakır, "Osmanlı Kadın Hareketi" kitabında "Kadınlar Dünyası" dergisini derinlemesine incelemiş ve onu daha geniş bir Osmanlı toplumsal, siyasal ve entelektüel bağlamda, feminist bir kadın derneği (Osmanlı Müdafai-Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti) yayın organının, teori ile pratiği bağdaştırma niteliğini gözler önüne sermiştir. Çakır, aktivist ve feminist bir akademisyen olarak kadın hareketiyle ilişkisini hiç koparmadığını ifade ederek, kadınların "tarihe yazabilmek" için bu ruhu kaybetmemesi ve süreğen biçimde canlı tutmasının önemine vurgu yapmaktadır.

"Serpil Çakır'ın çalışması, hem Türkiye'deki yeni feminist hareketin bir parçası olması, hem de o güne dek "tek gözle" bakılan tarihe iki gözü de açık olarak bakması nedeniyle dünyadaki gelişmelerin bir parçasıydı ve örneğin dünyada Rönesans'a ya da Fransız Devrimi'ne farklı bir gözle bakılmasını sağlayan çalışmalar gibi, Türkiye'de de kadın hakları geçmişine farklı bir bakışın yolunu açıyordu." Çakır'dan sonra, akademi içinden ve dışından pek çok tarihçi ve sosyal bilimci "büyükannelerimizin" mücadelesini aydınlatmaya giriştiler ve böylece onların deneyimlerini hem tarihe, hem de kadınlara kazandırdılar (Berktaş, Kitap Tanıtımı-Osmanlı Kadın Hareketi-Serpil Çakır, 2012)

Kitap Osmanlı Döneminin kadın ve kadın hareketlerini merkeze almasıyla, edebiyat alanında önemli bir eksikliği gidermesinin yanında, kadın mücadele tarihinin de çok önemli bir belgesini oluşturmuştur. Toplumsal hareketlerde kadının pasif bir tutuma sahip olduğu genel yargısına karşın, toplumsal dönüşüm süreçlerinde kadınların aktif şekilde mücadele alanında olabilmek için nelerle mücadele etmek zorunda kaldıklarının ve bu çabalar sırasındaki dönüşümlerinin de bir resmini çizmiştir.

"Kitlesele olmasa da her kesimden kadının desteğini alan harekette, Osmanlı kadını hareketin bizzat başlatıcısı, yürütücüsü ve yönlendiricisi oldu. Zaten kadın hareketinin tanımında olduğu gibi, burada önemli olan katılımın niceliğinden çok, niteliği, örgütlülüğü ve sürekli oluşu, yeni taleplerle ortaya çıkan bir grubun bu mücadeleyi sürdürme kararlılığıdır. Bu bağlamda Osmanlı kadın hareketi, taklit değil, dünyadaki kadın hareketiyle bağlantılı olan eş zamanlı bir harekettir" (Çakır, 2011).

Serpil Çakır, "Niçin kadınların sayısı siyasette yeterince çok değil? Niçin kadınların parlamentodaki sayısı toplumdaki nüfuslarıyla orantılı değil? Niçin Türkiye'de bu sayı her zaman çok düşük kaldı, kalıyor?" sorularıyla yola çıkarak parlamentoya giren kadın milletvekilleriyle ve kadın hareketinden isimlerle görüşerek "Erkekler Kulübünde Siyaset" isimli kitabını yazmıştır. Kitapta, kadınların yurttaşlık haklarından nasıl dışlandıkları ve bu konuda verdikleri mücadele ile devlet ve hükümet politikalarının, siyasi partilerin kadın temsilindeki sayının azlığı konusundaki bakış açılarını mercek altına almıştır. Türkiye'deki kadın vekillerin meclise geliş süreçleri, profilleri ve karşılaştıkları sorunlar ile ilgili çok sayıda yüz yüze görüşme kitapta yer bulmuştur (Çakır, Erkek Kulübünde Siyaset; Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih, 2014).

Aksu Bora Van-Türkiye (D.1963-.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kadınlar, erkeklerden olduğu kadar, birbirlerinden de farklıdırlar. Kadınlar arasındaki farklılıklar, onların kadınlık dizisindeki yerlerine işaret eder, bu farklılıklar ve sınırlar değişken, müzakereye açık ve mücadele konusudurlar”.

Aksu Bora, Türk yazar, çevirmen ve Hacettepe Üniversitesi emekli öğretim üyesidir. 1963 yılında Van'da doğmuştur. 1986 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünden lisans derecesiyle mezun olmuştur. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra çok çeşitli işlerde çalışmıştır. Hacettepe Üniversitesi Antropoloji bölümünden yüksek lisans ve doktora derecelerini almıştır. 1994 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezinde görev yapmıştır. Kültürlerarası ilişkiler haricinde toplumsal cinsiyet ve feminizm çalışmaları üretmektedir. Amargi'nin editörlüğünü Pınar Selek'le birlikte yürütmüş olan Aksu Bora şair Gülten Akın'ın kızıdır ve yazar Tanıl Bora ile evlidir (Wikipedia, 2020).

"Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası" kitabı aynı zamanda doktora tezidir. Kitabında, toplumun temel düzenleyici ilkeleri olan sınıfın ve cinsiyetin gündelik yaşam içinde nasıl birbirleri üzerinden kurulduklarını araştıran Bora, kadınların hangi sınıftan olurlarsa olsunlar, sadece kadın olarak ezildikleri doğru olsa bile, bu ezilmenin onları kızkardeş yapıp yapmadığını sorgulamıştır. Sınıfsal farklılıkların cinsiyete birer ek olmanın ötesinde, kadınlığın kurucu bileşenleri olduğunu iddia ederken iddiasını gündelikçiler ve ev hanımlarının ilişkileri üzerinden anlatmıştır.

Aksu Bora kitabında, kadınlığın ve kadın cinsinin ev ve ev içi ile özdeşleştirilmesinin doğasının ne olduğunu ve bunun cinsiyet ve sınıf çalışmalarıyla, kadın öznelliği ile olan bağına araştırmıştır. Ev hizmetlerinin alınıp satılması sakıncalı mıdır ve ev hizmetlerinde alınan ve satılan nedir sorularına yanıt bulmaya çalışmıştır. Hizmet ve emek gücü mü yoksa hizmetlinin kişi olarak kimliği midir alınıp satılan diye sorarken, ev işlerinin metalaşması ile cinsiyete dayalı ezilmenin ve sınıf sömürsü pratiklerinin ilişkisini mercek altına almıştır (Bora, 2010).

Aksu Bora için kadınların öznelliklerini kurmaları, yaşam boyu devam eden bir süreç. Kadınlık ve erkeklik çocuklukla içine girilen sabit kalıplar değil; hem zihinlerde hem de gündelik yaşamdaki karşılaşmalarda sürekli gözden geçirilen, sınınan, yeniden ele alınan şeyler. Bu süreçle iki farklı gruptan kadını bir istihdam sözleşmesinde bir araya getiren ev ve ev işlerinin, yaşamsal bir rolü var. Bora, ev işinin cinsiyetin kurulmasında kritik bir önemde olduğunu söylemekle birlikte, bunun sadece erkeklerle kadınlar arasındaki farka işaret etmekle kalmayıp, farklı kadınlık tarzlarının kurulmasında da rol oynadığını ileri sürer. "Kadın" kategorisini eleştirmeden kullanmak yerine, kadınlıkların, sınıf ve kırsal/kentsel, etnisite gibi ayrımlara dayalı diğer kimlik kategorileri ile farklılaşarak nasıl kurulduğunu anlamaya, bu süreci ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Bora, 2010).

Aksu Bora kitabında kadınlığın, sosyalleşmenin sonucunda tamamlanmış bir kimlik olarak edinilmediğini ve kadınların birbirleriyle ve erkeklerle, çevreleriyle ilişkiler içinde, sürekli deneyimleyerek yeniden kurulduğunu belirtir. Bu anlamda bakıldığında yaşanan, bir durumdan çok süreç olarak kavranmalıdır. "Bu süreç, iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığı gibi, kadınların her biri de güçlenme/iktidar stratejileri kullanarak kendi öznelliğinin inşasında aktif rol oynar" (Bora, 2010). Bora, yaptığı araştırmada, kadın öznelliğinin ücretli ev hizmeti bağlamında nasıl kurulduğunun tahlilini yaparken aynı zamanda, kadınlar arasındaki iktidar ilişkileri ve stratejilerini de irdelemiştir.

2-7) Feminist Hareket 3.Dalga Dönemi

Feminizm İkinci Dalga döneminde, toplumsal cinsiyetin sınıfsız toplumun sınıf olgusundan farklı olmadığını iddia eden Marksist feministler; kadınların sömürülmesi ve baskı görmesinin temel sebebinin ataerkil sisteme bağlayıp sınıfsal ayrımları reddeden Radikal Feministler; siyasal değişime odaklanmak yerine kültürel dönüşümü amaçlayan ve eril değerler yerine dişil değerlerin yaygınlaştırılmasının kültürel dönüşümü sağlayacağını iddia eden Kültürel Feministler arasında gelişen kapsamlı tartışmalar ve fikir ayrılıkları, Üçüncü Feminist Dalga döneminin yolunu açmıştır. Yeni feminist kimlikler ve talepler ile eşitlik ve hak arayışları temelinde çeşitli ideolojik öğretilerle yükselip gelişmiş olan İkinci Dalga Feminist dönem, ırk, sınıf, etnisite, psişe ve cinsel yönelim farklılıklarına vurgu yapan feministlerin teorileri ve mücadelesi ile daha kapsayıcı bir anlayışı ilke edinirken, kadının öznelliğine de sahip çıkan Üçüncü Dalga Feminist döneme evrilmiştir. Postmodern düşünce, üçüncü dalga feminist hareketin ortaya çıkışında motor gücü oluşturmuştur. İdeolojik kimlik siyasetinin bir tarafa bırakılması ve feminist değerlerin üzerinden bakış, kadına yönelik şiddet, pornografiye karşı mücadele, kadının yaşamın her alanında güçlendirilmesi, birey üzerinden farklılıkların gün ışığına çıkarılması ve desteklenmesi bu dönemin temel savunularından olmuştur.

Josephine Donovan, "Feminist Teori" kitabında, feminist teorisyenler arasındaki temel fikir ayrılığı olarak, kadınların kendi değerleri ve pratikleri olan ayrı bir kültürel grup olduklarını düşünenlerle, bu fikre karşı çıkanların arasındaki tartışmaya işaret eder. Kadınların kendilerine özgü bir kültürel grup oldukları savının, kadın merkezli feminizm olarak etiketlenmesi yani dikkatini kadınların paylaştığı deneyimlerin tikelliklerine veren bir teori olarak görülmesi gerektiğinden söz eder. Bu teori, "kadınlara özgü tikelliklerin ve etkinliklerin aşırı araçsallaşmış otoriter erkek kültürü tarafından değersizleştirilmesi ve inkar edilmesinin, kadınların ezilmesinin bir bileşeni olduğu fikrine" dayanır (Donovan, 2016).

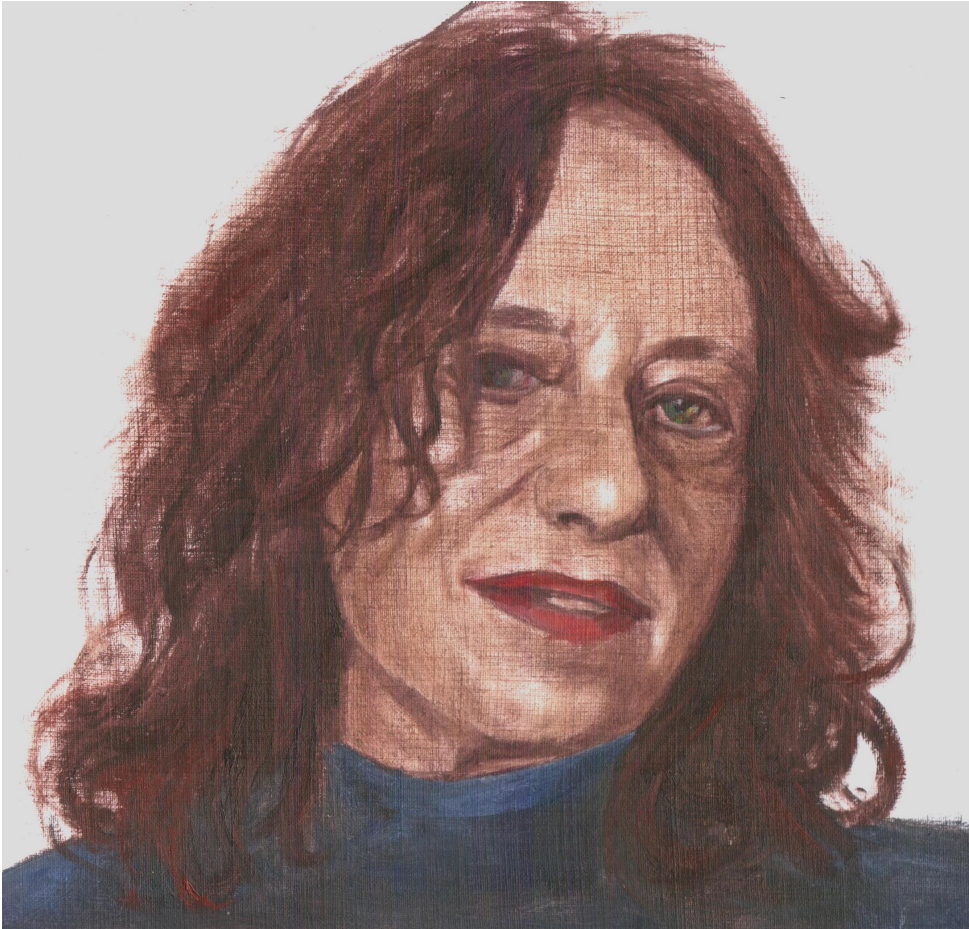
Donovan, 1980'ler ile 1990'ların ilk yarısının feminist tartışmalarını, liberal hümanist teori ile kültürel feminist ya da kadın merkezli teori arasındaki çarpışmalar olarak gördüğünü belirtir. 1990'ların ikinci yarısı ve 21. Yüzyılın ilk yıllarındaki tartışmaların ise kadın merkezlik ve postmodernist teorinin üçüncü dalga olarak adlandırdığı yaklaşımları arasında cereyan ettiği fikrini de ekler (Donovan, 2016). Liberalizmin ve modern bilimin yapısının, eylemlerinin ve ideolojisinin kadın merkezli bir perspektiften eleştirilmesinin geliştirilmesi, feminist hukuk ya da yasalarla ilgili çekişmenin liberal yaklaşımla, kültürel ve radikal feminist yaklaşım arasında sürmesi 3. Dalganın teorisinin temelini oluşturur. Feminizm içi diğer tartışmaların ise geleneksel liberal pozisyondan saparak kadınların farklılıkları ile deneyim ve pratikleri üzerine daha fazla odaklanması bu teorik temeli güçlendirir.

2-8) Farklılıklar Üzerine Çalışan Feminist Teorisyenler

Carol Gilligan	(1936-....)
Catharine Alice MacKinnon	(1946-....)
François d'Eaubonne	(1920-2005)
Audre Lorde	(1934-1992)
Judit Butler	(1956-.....)
Rebecca Walker	(1969-.....)

Carol Gilligan Newyork-Amerika (D.1936-....)

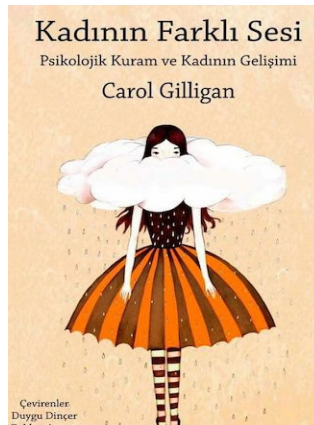
Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kız çocuklarının ve kadınların anlaşıldığı ve işitildiği yeni bir psikolojik kuram, kaçınılmaz bir şekilde, kadın yaşantılarını devamlı olarak gölgede bırakan ataerkil düzene bir meydan okumadır.”

Carol Gilligan, 1936 yılında New York'da doğdu. Avukat William Friedman ve anaokulu öğretmeni Mabel Caminez'in tek çocuğudur. Manhattan'ın Yukarı Batı Yakası'ndaki yenilikçi özel bir okul olan Walden Okulu'nda okudu. Swarthmore Üniversitesi, İngiliz Edebiyatı bölümünden yüksek onur öğrencisi olarak mezun oldu. Radcliffe Üniversitesi'nde klinik psikoloji alanında yüksek lisansını yaptı ve Harvard Üniversitesi'nde sosyal psikoloji alanında doktorasını tamamladı. 2002'de New York Üniversitesi'ndeki Hukuk Fakültesi ve Eğitim Fakültesi'nde profesör olarak çalışmak üzere Harvard'dan ayrıldı. Ayrıca Cambridge Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Merkezi'nde misafir profesör olarak çalışmaktadır (Wikipedia, 2020).

En bilinen çalışması "Kadının Farklı Sesi"nde (1982) Gilligan kadın psikolojisi ve kız çocuklarının gelişimi hakkında araştırma yapıp, öğrencileriyle birlikte çalışarak çok sayıda metne yardımcı yazarlık veya editörlük yaptı. Feminist psikoloji, etik ilişkiler, özne-nesne ilişkileri alanındaki çalışmalarıyla tanınan, Amerikalı, feminist, ahlak bilimci ve psikolog Carol Gilligan, kadın ve erkek psişelerinin işleyiş farklılığına ilişkin yaptığı araştırma kapsamında derlediği bir dizi psikolojik profille, kadın ve erkeklerin ahlaki zihinlerinin farklı olduğunu belirlemiştir (Gilligan, 2015).

"Kadının Farklı Sesi" kitabında Gilligan, Lawrence Kohlberg'in ahlaka karşı hiyerarşik ve prensipli yaklaşımına alternatif olarak kendi "Özen Ahlakı" teorisini ileri sürer. Kadınların ahlaki sorumluluk ve ilişki anlayışına yoğunlaştırılırken, erkeklerin ahlaki bunun yerine haklara ve kurallara bağlı olan adalet ahlakı anlayışına yoğunlaştırılır. Ayrıca kadınlar ahlaki konuları çelişen haklar meselesi olarak görmekten çok çelişen sorumluluk meselesi olarak görmeye meyillidirler (Gilligan, 2015).

Sonuç olarak kadınlar bu durumu daha bağlamsal ve öyküsel olarak algımlarken erkekler daha biçimsel ve kuramsal olarak algılar. Gilligan, farklı ahlaki yaklaşımları "Özen Ahlakı" ve "Adalet Ahlakı" olarak adlandırır ve onları esasen uyumsuz olarak kabul eder. Feminist etik ile beraber geleneksel etiğin kadınların ahlaki deneyimlerini dikkate almayan, yerine göre onu değersizleştiren yönleri yeniden düzenlemiş ve daha olumlu bir yaklaşım ortaya koymuştur. Josephine Donovan, bu olguyu örneklemek için Gilligan'ın "In a Different Voice" isimli kitabında kadın ve erkeklerin yargılarında dikkatini çeken farklılığı ortaya koyabilmek için Çehov'un "Vişne Bahçesi" oyunundan bir bölümü kullandığından söz eder. Kapitalist bir girişimci olan Lopahin, kar getirecek bir yazlık site yapmak için vişne bahçesini yok etmek istemektedir. Bahçenin sahibi Madam Ranevskaya bunu reddeder çünkü bahçeye bağlıdır ve Lopahin'in insan kaderinin "doğayı geliştirmek" olduğu yolundaki emperyalist felsefeyi kabul etmez (Donovan, 2016).

Gilligan'ın yönetimindeki çalışmalar kadınların ahlaki düşünüşlerinin "rekabet halindeki haklar değil çatışan sorumluluklar"ın farkında olduklarını gösterdiğine işaret eder. Gilligan kadınların sorumluluk ahlakı algısını, erkeklerin "bağlantılar yerine ayrılıkları" vurgulayan ve birincil olarak "ilişkiyi almak yerine bireye önem veren" "hak algısı"nın karşısına koyar.

Gilligan'ın sorumluluk etiği tezi üzerine kurulan "bakım tartışması" ile haklara odaklanan yaklaşımlar arasındaki çekişme gene kadın deneyim ve pratikleri çerçevesinde değerlendirilebilir. Beyaz olmayan kadınların, lezbiyenlerin, yaşlı kadınların ve engellilerin ezilmelerindeki özgül yanların ifade edilmesi bütün bu farklılıkları ihmal eden tekilci liberal teoriye bir karşı çıkış olarak nitelenebilir (Donovan, 2016).

Catharine Alice MacKinnon Minnesota-ABD(1946-....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kadınlara karşı gerçekleşen her türlü ayrımcılıkta devletler aktif olarak suç ortağıdır.”

Catharine Alice MacKinnon, 1946 yılında Minnesota'da doğdu. Radikal feminist, hukuk uzmanı, aktivist ve yazardır. MacKinnon, 1970'lerden itibaren bir cinsel ayrımcılık biçimi olarak cinsel tacize karşı yasal mücadeleye öncülük etti. 1983'ten başlayarak Andrea Dworkin'le birlikte pornografinin bir insan hakları ihlali olduğu yolundaki tezini yasalastırmak için çalıştı. Cinsel tacizi cinsel ayrımcılık olarak kabul eden kuramı 1986 yılında ABD Yüksek Mahkemesi'nce benimsendi. MacKinnon gerek ABD'de gerek uluslararası düzeyde kadınların insan haklarıyla ilgili davaların açılmasına, yasa ve politika geliştirme çalışmalarına etkin biçimde katıldı. Sırpların cinsel katliamlarında yaşamını yitiren Hırvat ve Bosnalı Müslüman kadınlar için açtığı tazminat davasında, mahkeme tecavüzün bir soykırım suçu olduğu kararına vardı. MacKinnon, tüm dünyada kadınların eşit haklar mücadelesini desteklemeyi amaçlayan Lawyers' Alliance for Women (LAW) Project of Equality Now girişiminin yöneticilerindendir (Britannica).

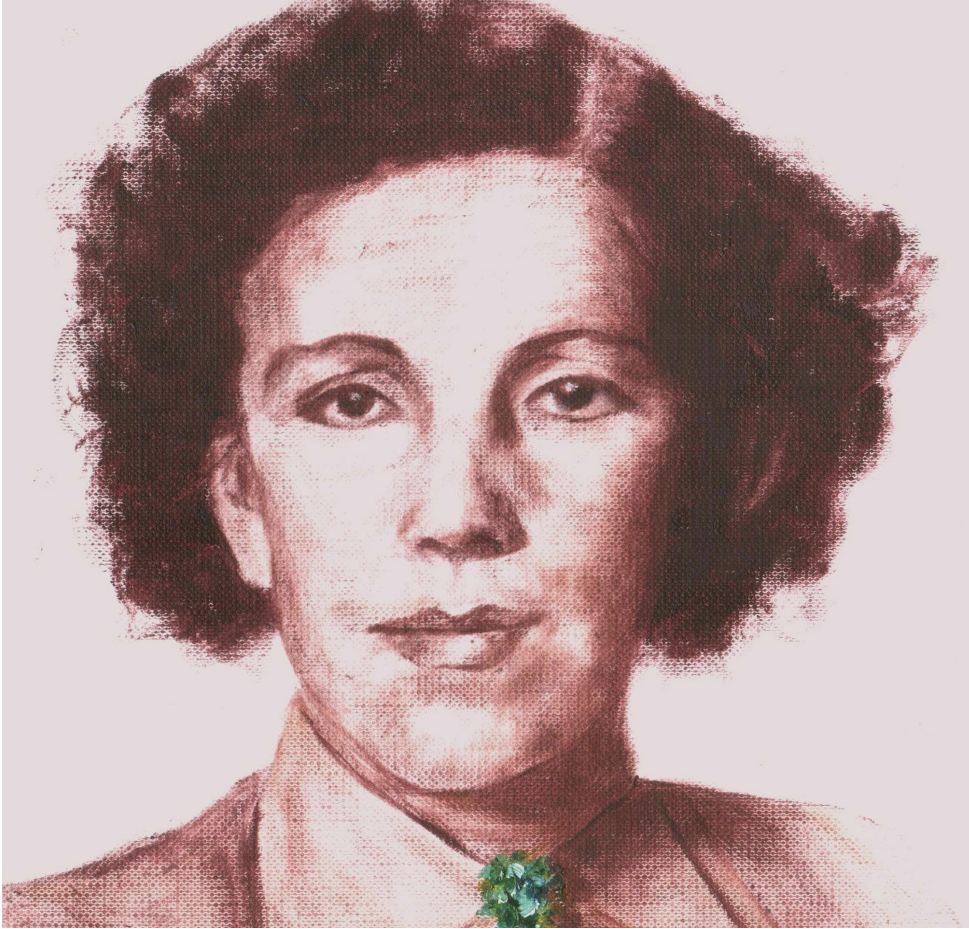
Catharine A. MacKinnon, feminist kuramlardan, Radikal Feminist akımın ilk kuramcısı ve en önemli temsilcisidir. Yazara göre toplumsal cinsiyet, ataerkil bir toplumdaki tahakküm ilişkilerindeki temel ayrım unsurudur. Bu nedenle Liberal Feminizm, Marksist Feminizm veya Fark Feminizmi kadınların maruz kaldığı tahakküm ilişkisini tam olarak açıklayamazlar ve bu sorunlar için uygun çözümlere ulaşamazlar. Bilimde olduğu gibi hukuk alanında da kadınların konumunun müstakil tekilliklerinin göz önüne alınmaması nedeniyle, toplumsal yapıyı oluşturan birçok norm ve standardın erkek merkezli olarak üretildiğine vurgu yapar. "Erkeklerin fizyolojisi çoğu sporu belirler, onların sağlık gereksinimleri sigorta kapsamını belirler, onların toplumsal olarak çizilmiş biyografileri işyeri beklentilerini ve başarılı kariyer kalıplarını belirler, onların bakış açıları ve ilgileri bursların niteliğini belirler, onların varlıkları aileyi belirler, onların bir araya gelmedeki yeteneksizlikleri tarihi belirler (MacKinnon, 2015)."

Mac Kinnon analizleri doğrultusunda pornografinin yasaklanmasını, tecavüz suçunda manevi unsurun belirlenmesinde kadın bakış açısının kullanılmasını, fuhşun yasaklanmasını ancak kadınların cezalandırılmamasını, cinsel tacizin ayrımcılık yasağına dâhil edilmesini ve kadınların gerçek anlamda kürtaj yapma imkânına sahip olmasını savunmuştur.

François d'Eaubonne

Fransa (D.1920-Ö.2005)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“ Ekofeminizm, kültürel ve sosyal bağlantılarıyla birlikte biyoloji merkezli bir çevre hareketidir ve ekoloji ile feminizmin aynı potada eritilmesidir. Erkeklerin, doğa ile kadını bir tutarak, doğaya davrandıkları gibi kadına, kadına davrandıkları gibi doğaya davranmalarına karşı bir tepkidir”.

François d'Eaubonne Fransız yazar, 1970'li yıllarda Fransa'da feminist hareketin öncülerindedir. Ekofeminizm terimini ortaya koyan ilk kişidir. Ekofeminizm kelimesini "Feminizm ya da Ölüm" (1974) adlı kitabında ilk kez kullanmıştır. Ekofeminizm anlayışında, çevrenin ve kadının yok sayılmasının ve ortak bir biçimde sömürülmelerinin nedeninin kapitalist ataerkil sistem olduğu kabul edilir. Bu ikili sömürü ekofeminizmin temelini oluşturur; kadın ve doğa istismarı aynı anda sorgulanır. Ekofeminizm, kapitalist ve ataerkil sistemin yapısal olarak birbiriyle ilişkili olduğu önermesini sunar ve kapitalist düzenin kültürleri homojenleştirmesine karşı kendine yeten, özerk, yerel geçim ekonomilerini savunur (Plumwood, 2004). d'Eaubonne, "kadınlar" ve "çevre" arasında kuramsal bir bağ kurmuştur ve 50'den fazla roman, biyografi, deneme ve şiir kitabı yayımlanmıştır.

Annesi, Çarlist devrimin (19.yy. İspanya iç savaşı, Carlos V in destekçisi olup otokratik monarşi talep eden grup) çocuğuydu. Babası, dini Sillon hareketinin (Katolikliği sosyalist ideallerle besleyen Marksizme alternatif bir hareket) üyesi ve anarşizm sempaticanıydı. Çocukluğu Fransa, Toulouse'da 1.Dünya Savaşı'nın ertesinde ve gölgesinde geçti. 16 yaşına geldiğinde İspanya İç Savaşı başladı. Ardından 2.Dünya savaşı patlak verdi. Ağır savaşların gölgesinde ve içinden geçen bir dönemde yetişkinliğe erişir. Bunun sonucu olarak; aşırı duyarlı bir karakter geliştiren Françoise d'Eaubonne, radikal ve feminist bir bakış açısına sahip olur. Fransız Komünist Parti üyesidir, 1971. "Devrimci Homoseksüel Hareket Cephesi (FHAR) "nin kurucularından biridir. "Kadınlara Özgürlük Hareketi"nin kurucularındandır. Fransa 1971, "Manifesto 343" e imza atarak kürtaj hakkını savunanlar arasında yer alır. Ekolojik ve sosyal bir hareket olan "Ekofeminizmin" kurucularındandır (Wikipedia, 2020).

Edebi ve mücadeleci yaşamı ile 20. yy. da aralarında Colette, Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre, Jean Cocteau gibi isimlerin de bulunduğu pek çok önemli isme ilham vermiştir.

Maria Mies   Steffeln-Almanya   (1931-.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Günümüzdeki kadına şiddet olgusu geri kalmış bir çağın izleri değildir, tersine kapitalist sistemin işleyişinin bir ögesidir.”

Sosyolog, Ekofeminist, ve yazar olan Maria Mies 1931 yılında Almanya'nın Steffeln kentinde doğmuştur. Köln Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nde Sosyoloji Profesörüdür. Uzun yıllar Hindistan'da çalışmış ve 1979 yılında Hollanda'da Sosyal Araştırmalar Enstitüsünde Kadın Kalkınma Programını kurmuştur. Feminizm, ekoloji ve üçüncü dünya meselelerine dair kitap ve çok sayıda makaleler yayınlamış olan Vandana Shiva ile birlikte Ekofeminizm kitabını yazmıştır. Kitapta feminist düşünürler, tohuma ilişkin bilgeliğin ve becerilerin küresel kapitalizmle silinip süpürülmek istenmesinden bahsederler. Kadınların büyüme ve kar etme ekonomisinden yana değil geçim ekonomisinden (subsistence economy) yana olması vurgulanır. Hindistan'da ormansızlaştırmaya karşı direnen Chipco hareketinden örnekler verilerek kadının pazar ekonomisi yerine yaşam ekonomisi ve yaşamın sürekliliğinden yana bir gidişatı benimsediğinin altı çizilir.

Maria Mies, "Ataerki ve Birikim" kitabında kadınların yeni yaşamlara aracılık etmesinin, bu yeni yaşamın geçimi için gerekli üretimle kopmazcasına ilintili olduğunu belirtir ve çocuk doğuran ve emziren kadının hayata getirdiği canlının yaşamının devamı ve pek tabii kendi yaşamının devamı için besin temin etmesinin elzem olduğunu vurgular. Mies'e göre bu, doğal olarak kadını günlük besin ihtiyacını sağlayan kişi ve Neolitik Çağ'ın ilk üreticisi olmasını sağlamıştır.

Mies'e göre Üçüncü Dünya Ülkelerinden Birinci Dünyaya geçiş yapıldığında, burada kadınların işçi/üretken olduğu muğlaklaştırılırken anne ve tüketici olduğu vurgulanmaktadır; tıpkı Üçüncü Dünya Ülkelerinde bu ikisinin muğlaklaştırılıp üreticiliğin vurgulanması gibi. Kadın her iki dünyada da üzerine yapışmış bir etiket üzerinden tanımlanmaktadır. "Onların kadınları ve bizim kadınlarımız şeklindeki çelişkili gibi görünen bu isimlendirmenin ardında hep aynı mantık yatar. Sömürge! Sermayenin üretime dönüştürülmesi için işgücüne, bilhassa ucuz işgücüne ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın yegane gidericisi olarak kadınsa onların kadınları olan Üçüncü Dünya ülkelerinden sağlanmaktadır. Öte yandan sermaye üretilen malların tüketilmesi/paraya çevrilmesi için yine kadına ihtiyaç duyar. İşte bu nokta da kadınları harekete geçirir. (Mies, Dünya Ölçeğinde Ataerki ve Birikim-Uluslararası İşbölümünde Kadınlar, 2012)"

Mies'e göre kadınların ezilmesi ve sömürülmesi nedenlerinin analizi önündeki en köklü engel, belki de Freud'un anatomisinin kader olduğu ifadesiyle açıkladığı, gizli ya da açık biyolojik belirlemciliktir ve özgürlük mücadelesi veren kadınların, biyolojik determinizmi reddettikleri halde, kadınlarla erkekler arasında eşit olmayan, hiyerarşi ve sömürüye dayalı ilişkinin toplumsal, yani tarihsel faktörlerden kaynaklandığını kanıtlamakta zorlanmalarıdır.

Mies aynı durumun, doğa, emek, cinsiyete dayalı işbölümü, aile ve üretkenlik kavramları gibi, temel kavramlarımız açısından da büyük ölçüde geçerli olduğunu iddia eder. O'na göre, eğer bu kavramlar içerdikleri zımni ideolojik önyargılar eleştirilmeden kullanılırsa, meseleleri aydınlatmaktan ziyade gizleme eğilimi taşırlar ve bu özellikle doğa kavramı açısından gerçektir (Mies, Bennholdt, & Werlhof, Son Sömürge Kadınlar.).

"Öteki kadınlar" yani Üçüncü Dünya kadınları üzerine yapılan araştırmaların da genel kadın duruşuna yönelik eleştirel bir duruş geliştirmesini sağladığını belirten Mies, Asya ve Latin Amerika'da karşılaşılan maşizmin ve erkek egemenliğinin çeşitli biçimlerinin az gelişmişliğin karakteristiği olduğuna inanılırken aslında durumun gelişmiş ülkelerde de pek farklı olmadığını açığa çıkmış olduğunu belirtir. Ve en önemlisi de, erkek egemenliğinin tarihsel köklerine ilişkin daha ayrıntılı bir araştırma yaparken, cinsiyetçilik ve ataerkilliğin geri kalmışlığa işaret etmesi bir yana, bilakis endüstriyel sistemin ve onun birikim modelinin ideolojik ve kurumsal destekleri olduğunun keşfedildiğini iddia eder.

Vandana Shiva Doon-Hindistan (D.1952.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Kadın eril hegemonyanın sınırlarından kurtulduğu zaman kendi özgür ormanında yol alacak ve vahşi doğasına kavuşacaktır.”

“Özgürlüğümüzün yasadışı olduğunu ima eden her yasa, yasa dışıdır. Onu tanımak zorundayız. Biz, suya, tohuma, gıdaya, ilaca erişme özgürlüğünü savunacağız.”

Bu sözlerin sahibi, Hintli, bilim insanı, eko-feminist düşünür, çevreci, küreselleşme karşıtı, aktivist Vandana Shiva'dır.

Shiva özgürlükçü bir aile ortamında büyümüştür. Politik duruşunun gelişmesinde, yaşadığı toprakların üçüncü dünya ülkelerinden olmasının etkisi büyüktür. Shiva 1952 yılında Hindistan'ın Doon Vadisinde doğdu. Annesi çiftçi, babası orman koruyucusudur. Shiva babası ile birlikte sık sık orman gezilerine çıkmış bu geziler ekolojinin toprağa dokunmakla başladığını keşfetmesini sağlamıştır. Ailesi tam bir feminist olan Shiva, babasının dikmiş diktiğinden annesinin ise politika ile ilgili olduğundan söz etmektedir. Ailesinde cinsiyetçi rollerin alışıldık şekilde yaşanmaması Shiva'nın özgün ruhlu bir kadın olarak yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda Shiva'nın yaşadığı evden eksik olmayan aktivistler, şairler ve aydınlar sayesinde ekoloji, eşitlik, ekonomi, özgürlük gibi kavramlar üzerinde temel değerler ve düşünceleri oluşmuştur (Kılıç, 2019).

Shiva'nın ailesi toplumsal olaylara karşı duyarlı, toplumu değiştirmek/dönüştürmek için çabalayan özgürlük savunucularıdır. Bu özgürlükçü aile ortamı Shiva'nın 12 yaşına geldiğinde kendine Vandana adını seçmesine zemin oluşturmuştur. Hayatına yansıttığı bu özgürlük kavramı, suyu, toprağı, tüm canlıları, ve havayı kapsayacak şekilde genişlemiş ve ekofeminizm mücadelesine ışık tutmuştur. Doğaya olan tutkusu onu fizik dalına yönlendirmiştir.

Vandana Shiva'nın çok etkilendiği Gandhi felsefesi olan Satyagraha, hakikate tutunma, hakikat gücü, ayrıca ruh gücü ve sevgiden doğan kuvvet anlamları taşımaktadır. Gandhi'nin şiddeti dışlayan felsefesi, Shiva'yı çok etkilemiştir. Chipko Hareketi de Gandhi'nin Satyagraha Felsefesinin bir uzantısı olarak nitelendirilmektedir (Kılıç, 2019).

Vandana Shiva, Pencap Üniversitesinde Fizik okuduktan sonra, Kanada'da bulunan Western Ontario Üniversitesi'nden "Kuantum Teorisinde Saklı Değişkenler ve Lokalite" tezi ile felsefe doktorasını tamamlamıştır. Doktora unvanını aldıktan sonra Hindistan'a dönen Shiva, Hindistan Bilim Enstitüsü'nde, teknolojinin ekolojiye etkileri ve çevre politikaları konularında disiplinler arası araştırmalar gerçekleştirmiştir. Ekolojik mücadelesini 1974 yılından bu yana 47 yıldır sürdüren Shiva'nın başlıca mücadele alanları geleneksel tohum genlerinin ve biyo çeşitliliğin korunması, büyük şirketlerin egemenliğinde bulunan küreselleşmeye karşı yoksulların savunulması ve kadınların güçlendirilmesi olduğu söylenebilir (Wikipedia, 2020).

1982 de Hindistan'da "halkın üzerinde değil, halkla birlikte katılımcı anlayışa dayalı araştırmalar yapmak üzere" Bilim, Teknoloji ve Ekoloji Araştırma Vakfı'nı kurdu. Shiva'ya göre bu vakıf, "yaşam ağındaki karşılıklı bağımlı ilişkileri yansıtacak şekilde disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemekte, indirgemeci bilimlerin şiddetini reddetmektedir". 1984'te gıda tüketiminde uygulanan yanlış politika ve tutumlardan dolayı Yeşil Devrimin Şiddeti adlı eserini yayınlamıştır. Bu kitap sayesinde tüm dünyada tanınmıştır.

1991 yılında, yerel tohumlar ve biyolojik çeşitliliğinin korunmasını amaçlayan, kelime anlamı “dokuz tohum” olan Navdanya’yı kurmuş ve 1993 yılında Alternatif Nobel Ödülü’nü almıştır. Vandana Shiva kadınlar ve ekoloji için verilen mücadelenin bir bütün olduğunu savunmuş, bunu mücadelesinin her alanında göstermiştir. 1998’de ise Slovakya’da gıda, tarım, patentler ve biyo teknolojiyle ilgilenen kadınlardan oluşan “Diverse Women for Diversity” hareketini başlatmıştır (Wikipedia, 2020).

“Ekolojik krizde semptomlaşan doğaya yönelik şiddet ile kadınların tabi kılınıp sömürülmesinde semptomlaşan kadına yönelik şiddet, dişil ilkenin tabi kılınmasından kaynaklanır. Aydınlanma çağının ürünü olan cinsiyetli eşitsizlik kategorileri erkeğin kadın ve doğa üzerindeki tahakkümünü öngören ikiliklere dayalı eril bir ontoloji olarak somutlaşır ve bu temeldeki ontolojik düalizm epistemolojik açıdan bir indirgemeciliğe yol açar” (Shiva & Mies, 2018).”

İlk kez 1993 yılında yazı ve argümanlarıyla kadın ve ekolojiyi modern gelişim sürecinin kalbine oturttuğu için alternatif Nobel olarak da bilinen Right Livelihood Award’a layık görülen Shiva, 2003 yılında Time tarafından çevre kahramanı ödülü de dahil olmak üzere sayısız ödül aldı ve 20’nin üzerinde kitap yayınladı. Ekofeminizm hareketinin öncülerinden olan Hint düşünür bir modern zaman kahramanı olarak anılmaktadır (Kılıç, 2019).

1970’lerde Hindistan’ın kuzeyinde bulunan Uttarakhand eyaletinde başlamış olan Chipko hareketi, Hindistan’da ormanların ticari amaçlı katledilmesini engellemek için mücadele eden kadınların isyanından doğmuştur. Hindu dilinde sarılmak, kucaklamak anlamına gelen “chipko”, eylemci kadınların kesilmek üzere işaretlenmiş ağaç gövdelerine kollarıyla sarılıp hareket etmeyi reddeden yöntemlerini ifade ediyordu. Hareket, ekolojik farkındalığı yükselten ve sivil toplumu harekete geçiren önemli hareketlerden birisi olup dünyadaki çevre ve orman koruma hareketlerine de esin kaynağı olmuştur. Her ne kadar bu tür hareketlerin tarihini Hindistan’da 18. yüzyıla kadar takip etmek mümkün olsa da bu hareket, Hindistan’da şiddet kullanmayan çevre direnişlerine (pasif çevre direnişlerine) öncülük etmiş ve o tarihten sonraki birçok benzer protestoya ilham kaynağı olmuştur (EkmekveGül, 2017).

Shiva, yok edilen ağaçları kurtarmak amacıyla başlatılan Chipko hareketine başından itibaren dahil olmuştur. Onun için bu hareket ekoloji üniversitesi olmuştur diyebiliriz. Öyle ki sürdürülebilir ekonomilerin temelinde biyolojik çeşitliliğin var olduğunu ve dünyanın büyük bir kısmının temel ihtiyaçlarını çeşitliliği korunan doğanın karşılayabileceğini ilk olarak bu hareket içinde öğrenmiştir. Ayrıca harekete destek vermek için dolaştığı köylerde geleneksel ve dişil tarım bilgisinin değerini fark eden Shiva, köyde hiçbir resmi eğitim almayan hatta okuma yazma dahi bilmeyen kadınların esasında ne kadar çok bilgi sahibi olduğunu anlayarak sanayileşmemiş ve bilgisayar kullanımı olmayan toplumların da bilgiye sahip olabileceği gerçeğini fark etmiştir.

Audre Lorde   **Newyork-ABD**   **(D.1934-Ö.1992)**

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Herhangi bir kadın özgür değilse ben de değilim, onun zincirleri benimkilerden çok farklı olduğunda bile!”

Audre Lorde, yazar, şair, feminist, kütüphaneci ve aktivisttir. Şiirleri ve düzyazıları çoğunlukla sivil haklar, feminizm ve siyahi kadınların kimliklerini aramaları hakkındadır. Yaşamı boyunca bu konuları savunan ve yeni teoriler geliştiren onlarca kitap yazmış ve mücadelenin içinde aktif olarak yer almıştır.

Audre Lorde, 1934 yılında New York'da doğar. Carriacou'dan Karayip göçmeni olarak gelip Harlem'e yerleşen Frederick Byron Lorde ve Linda Gertrude Belmar Lorde'un üç kızının en küçüğüdür. Annesinin Afrika kökenli Karayipliler hakkındaki hikâyelerini dinleyerek büyür ve ilk şiirini sekizinci sınıftayken yazar. Şiirin önemini çocuk yaşta fark edip iletişim kurmak için şiirin gücünü kullanmaya başlar.

1954 yılında Meksika Ulusal Üniversitesine başlar, ardından New York'a dönüp Hunter Collage'e katılır ve 1959 yılında mezun olur. Bu dönem boyunca kütüphaneci olarak çalışıp yazmaya devam eder. Ayrıca Greenwich'deki eşcinsel kültürü çalışmalarına aktif olarak hizmette bulunur. Sonrasında Kolombiya Üniversitesi'ne geçer ve 1961'de Kütüphane Bilimi dalında Yüksek Lisans derecesini kazanır. Bu dönemde yine New York'taki Mount Vernon yakınında umumi bir kütüphanede çalışmaya devam eder. 1968'de Tougaloo Koleji'nde geçici olarak yazarlık yapar. Burada, daha genç kuşakla ve o yıllardaki sivil haklardaki sorunları tartışmak isteyen siyahi öğrenciler ile bir atölye yürütmüştür. "Cables to Rage" adlı şiir kitabını da bu süreçte yazmıştır (Wikipedia, 2020). 1977 yılında "Basın Özgürlüğü için Kadın Enstitüsü" (Women's Institute for Freedom of the Press - WIFP)' nün üyesi olur. 1969 - 1970 yılları arasında Lehman Koleji Öğretim Bölümü'nde ders verir. 1970 - 1981 yılları arasında ise John Jay Adli Yargı Koleji'nde İngilizce profesörlüğü yapar. Burada, "siyahi çalışmalar bölümü" nün kuruluşu için çaba sarf etmiştir. 1981'de Hunter Collage'e döner ve aynı yıl, "St. Croix Kadın Koalisyonu" kurucuları arasında yer alır. Koalisyonun amacı; cinsel taciz ve evlilik içi şiddet gören kadınları desteklemektir. 1980' lerin sonuna doğru ise Güney Afrika'da "Yardım Kardeşliği" adlı bir kurumun kurulmasına yardım etmiştir. Bu kurumda siyahi kadınlara karşı yapılan ırk ayrımı ve diğer adaletsizliklere karşı savaş vermiştir (Wikipedia, 2020).

1984 yılında, Berlin Üniversitesin'de geçici profesörlük yaptığı dönemde, Almanya'daki kadınların üzerinde büyük bir etki bırakır ve "Afro-Alman" hareketinin başlamasında bir rol oynar. Dilin güçlü bir karşı koyma yöntemi olduğunu aşılıp onları, yaşadıkları haksızlıklar karşısında kelimelerle savaşmaya teşvik etmiştir (Tong, 2006).

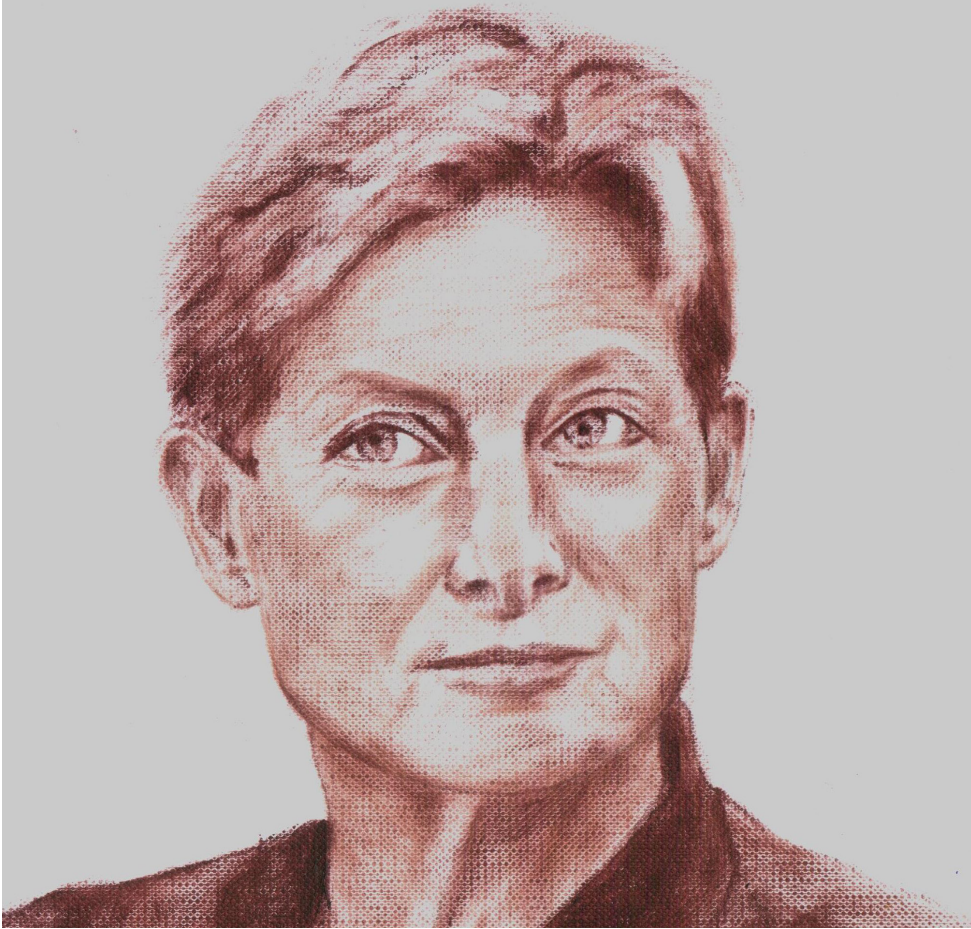
29 Eylül 1979, New York, "İkinci Cins Konferansı"nda "Özel ve Politik" panelinde, çoğu beyaz ve akademik olan kadınların önünde bir konuşma yapar. "Efendi'nin araçları Efendi'nin evini asla parçalamaz" başlıklı konuşmasında sunduğu düşünceleri daha sonra "Dışlanan Kızkardeş" (Sister Outsider) adıyla kitaplaştırmıştır. Bu konuşma "ikinci dalga feminist harekete" büyük bir etkide bulunur ve "üçüncü dalga" terimi popüler olmadan çok önce, "Kesişimsel" (intersectional) feminizmin ilham kaynağı olur. Feminist hareketi, ırk, sınıf, yaş, engellilik, homofobi, cinsiyetçilik vb. çeşitli ezilme süreçlerinin etkileşimlerine bakmaya teşvik etmiştir (Saner, Tarihimizden, 2020).

"Bu toplumun makbul kadın tanımının dışında kalanlarımız, farklılık potalarında eriyenlerimiz -fakir olanlarımız, lezbiyen olanlarımız, siyah olanlarımız, yaşlı olanlarımız- hayatta kalmanın akademik bir beceri olmadığını bilir. Tek başına, popüler olmadan ve bazen hakarete uğramış olarak nasıl ayakta durulacağı ve içinde hepimizin gelişebileceği bir dünyayı tanımlamak ve aramak için dışlanan ötekilerle nasıl ortak nedenler oluşturulacağı, öğrenilir. Farklılıklarımızı nasıl kabul ettiğimiz ve onları nasıl dayanıklılığa çevirdiğimiz, öğrenilir."

"Kadınlar arasındaki farklılıkları sıradan bir hoşgörü ile karşılamayı savunmak en kaba reformculuktur. Böyle bir şey, hayatımızda farklılıkların yaratıcı işlevinin bütünüyle inkarıdır. Farklılıklar sıradan bir şekilde hoşgörü ile karşılanmamalı, yaratıcılığımızın diyalektik olarak harekete geçen zorunlu kutuplaşmalar yığını olarak görülmelidir. Sadece bu şekilde karşılıklı bağımlılığın zorunluluğu korkutucu olmaktan çıkar. Sadece farklı güçlerin eşit ve kabul edilmiş karşılıklı bağımlılığı, hiç bir imtiyazın olmadığı bir yere ulaşmak için cesaret ve destek vereceği gibi, dünyada olup bitenlere yeni bir yol açacak gücü üretebilecektir."

17 Kasım 1992 yılında, 58 yaşında karaciğer kanserinden dolayı hayatını kaybeder. Ölümünden önce, Afrikan isim töreninde, kendisine "Savaşçı: Amaçlarını Gösteren" anlamındaki "Gamba Adisa" adı verilmiştir.

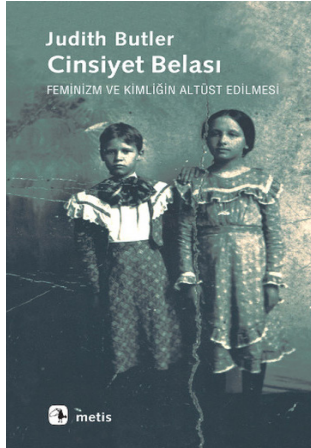
Judith Butler Cleveland-ABD (D.1956-.....)

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Çocukluğumun egemen söyleminde bela çıkarmak asla yapılmaması gereken bir şeydi. Çünkü insanın başını belaya sokardı. Yürürlükteki yasa, insanı belayla tehdit ediyor, hatta başına bela kesiliyordu ve bunu da onları beladan uzak tutmak için yapıyordu.”

Judith Butler, 1956 yılında Cleveland, Ohio'da dünyaya geldi. Feminist felsefe, queer kuramı, siyaset felsefesi ve etik dallarına katkı sağlamış Amerikalı post yapısalcı filozoftur. 1984 yılında, Yale Üniversitesinde, "Arzu Özneleri: Yirminci Yüzyıl Fransa'sında Hegelci Yansımalar" adıyla basılan kitabıyla felsefe dalında doktora derecesi almıştır (Wikipedia, 2020).

Butler, "Cinsiyet Belası" kitabını 1989 yılında tamamlamıştır ve kitap kısa bir süre içinde çok geniş bir okur kitlesi kazanmasının yanı sıra, feminist kurama "kışkırtıcı bir müdahale" (Butler, 2018) rolü üstlenerek Queer kuramın temel metinlerinden birisi haline gelmiştir. Butler, ortaya çıkan metnin, yazma amacının çok üzerinde bir yere oturduğunu söyler ve yazarken her ne kadar feminizmin bazı biçimleriyle aykırı savlar ortaya koyuyor olduğunu bilse de, metni feminizmin bir parçası olarak görmekten vazgeçmez. Çünkü, feminizmin ait olduğu düşünsel hareketin temel sözcük dağarcığına yönelik eleştirel yaklaşımın bir bakıma kışkırtılmasını yararlı bulur. Feminist hareketin kapsayıcılığını ve demokratikliğini genişletmek için baltalayan değil ama geliştiren, büyüten bir özeleştiri bakış açısıyla hareket eder. Temel amacının "feminist edebiyat kuramında yaygın anlayış olan heteroseksüel varsayımı eleştirmek" (Butler, 2018) olduğunu açıkça ifade eder.

"Toplumsal Cinsiyetin sınırlarına ve yerleşmiş standartlara uygunluğuna dair bir takım sanılara dayanan, toplumsal cinsiyetin anlamını erilliğe ve dişiliğe dair basmakalıp fikirlerle sınırlı tutan görüşlere itiraz getirmeye çalıştım. Toplumsal cinsiyetin anlamını kendi pratiğinin ön varsayımlarıyla sınırlandıran her feminist kuramın feminizm içinde dışlayıcı toplumsal cinsiyet normları oluşturduğunu, bunların çoğu kez homofobik sonuçlar doğurduğunu düşünüyordum, şimdi de öyle düşünüyorum." (Butler, 2018)

Butler, feminizmin belli toplumsal cinsiyet ifadelerini idealleştirip, yeni hiyerarşi ve dışlama biçimlerini üretmemesi gerektiğine inanır ve özellikle kimi toplumsal cinsiyetli ifadelerin yanlış, kimilerinin de doğru, hatta hakiki ve orijinal sayılmasına şiddetle karşı çıkar. Toplumsal cinsiyet için bir imkân sahası yaratmayı ise yaşanan toplumsal dünyada imkânsız, okunaksız, gerçekleştirilemez, gerçekdışı, gayrimeşru bir varlık olarak yaşamının ne demek olduğunu bilenlere ithaf edilen ama dikte edilmekten kaçınılmış bir yaratım olarak görür.

Kitabın 1999 baskısının önsözünde, kişinin cinsel azınlık statüsünü kabul ettirmesinin, hüküm sürmekte olan hukuk, siyaset ve dil söylemleri içinde çok zor bir iş olduğundan dem vurur ve gerçek dışı addedilenlerin her şeye rağmen gerçeği ele geçirmesiyle oluşan performatif sürprizin hayati bir istikrarsızlık üreteceğine inandığını dile getirir. Başarılar kazanmayı sürdüren kolektif bir mücadelenin parçası haline gelmiş bu metnin, cinsel uçlarda yaşayan ya da yaşamaya çalışanlar için yaşanabilir bir hayatın imkanlarını oluşturmaya yol gösterici bir nitelik taşıdığı kuşkusuzdur.

Rebecca Walker Mississippi-ABD (D.1969-.....)

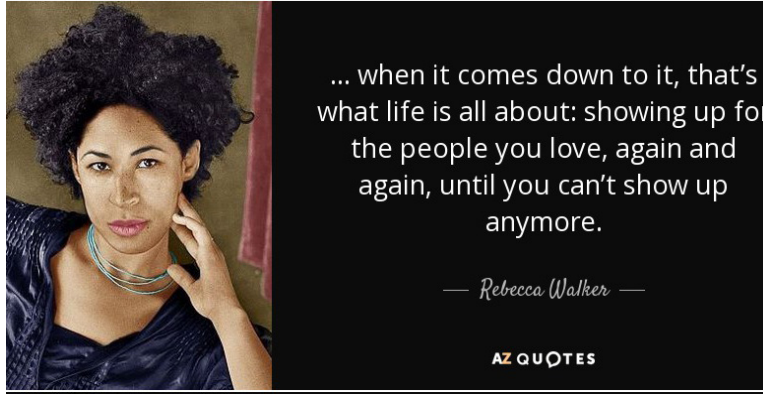

Gülderen Depas, 18x24, Kağıt Üzeri Yağlıboya

“Açıklık, en büyük insan kaynağımızdır”

Rebecca Walker, Amerikalı bir yazar, feminist ve aktivisttir. Walker, Üçüncü Dalga Feminizminin önde gelen seslerinden biri olarak kabul edilir ve “üçüncü dalga” teriminin ilk kullanıcısıdır. 1992 yılında Ms. Magazine’ye yazdığı “Üçüncü Dalga Olmak” başlıklı makalesinde, “Feminist olmak, eşitlik ve kadın güçlendirme ideolojisini yaşamın lifine entegre etmektir” diyerek “üçüncü dalga feminizm” anlayışını tanımlamaktadır. Walker, ABD’de ve uluslararası üniversitelerde yayınladığı yazılarında ve yaptığı konuşmalarda, ırk, cinsiyet, siyaset, güç, adalet ve kültüre odaklanır. Aktivizm çalışmasında, renkli, queer, interseks ve trans bireylerin genç kadınlarının gruplarında liderlik edebilmeleri için ihtiyaç duydukları araçları ve kaynakları sağlayarak, daha sonraları Üçüncü Dalga Vakfı’na dönüşecek olan, Üçüncü Dalga Fonu’nun kurulmasına öncülük etmiştir (Wikipedia, 2020).

1994’te Time dergisi, Walker’ı Amerika’nın gelecekteki 50 liderinden biri olarak adlandırdı ve çalışmaları The Washington Post, The Huffington Post, Salon, Glamour ve Essence gibi yayınların yanı sıra, CNN ve MTV’de yer aldı.

Rebecca Walker, 1996 yılında basılan ‘Gerçekçi Olmak için: Doğruyu Anmak ve Feminizmin Yüzünü Değiştirmek’ kitabının yazarıdır ve Pulitzer ödüllü romancı Alice Walker ve saygın sivil haklar avukatı Mel Leventhal’ın kızıdır. Derlediği makalelerden oluşan kitabında, 23 katılımcının gerçek deneyimlerinden yola çıkarak, dönemin feminist hareketine yeni bir bakış açısıyla bakmıştır. Cinsiyet rolleri, kimlik politikaları ve güç feminizminin sorunlu sularını müzakere ederken, feminist inançların stereo tiplleşmiş algılarına meydan okuyan çeşitli bakış açıları ve deneyimler sunmuştur. Kişisel tanıklıkların bir koleksiyonu olarak bu çalışma üçüncü dalga aktivistlerinin, kendi kişisel deneyimlerini, sosyal ve cinsiyet adaletsizliğini aktarmak için nasıl kullandıklarını göstermektedir. Walker’ın web sitesine göre, bu kitap dünyanın dört bir yanındaki Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları programlarında ders kitabı olarak okutulmuştur (Wikipedia, 2020).

2007 yılında yayınlanan anı kitabı olan Baby Love: Choosing Annhood After A Lifetime of Ambivalence (Bebek Aşkı: Bir Yaşam Boyu Kararsızlıktan Sonra Annhood’u Seçmek), isimli kitabında, üvey oğlu ve biyolojik oğluluyla birlikteki yaşamını feminizm çerçevesinde irdelemiştir. Diyet ve doğuma hazırlık gibi geleneksel hamilelik konularını tartışırken, genç kadınları, kariyerleri olduğunda veya zor bir çocukluk geçirdikleri için buna direndiklerinde bile anneliğin mümkün olduğunu anlamaları için teşvik etme çabası içindedir.

Kitap, kadınların çocuk sahibi olmak için bir seçim yapması gerektiğine inanan bir sosyal ortamda büyüdükten sonra kendi kuşağından ve daha genç kadınların karşılaştıkları “işe karşı annelik” tercihi üzerinden çeşitli irdelemeleri de içermektedir.

2-8) Feminist Hareket 4. Dalga Dönemi

En yalın haliyle, feminizm, kadınların toplumsal ve siyasal alanlarda, temel insan haklarının tamamına, bir ayırım ya da kısıt gözetilmeden sahip olmasını savunan ve erk bakışın erkekler lehine oluşturduğu, alt-üst cinsiyet ayrımının yok edilmesi mücadelesini sürdüren bir harekettir. Kitabın önceki bölümlerinde, birinci dalga öncesinden başlayarak (diğer bir deyişle dalga sıfır), birinci, ikinci ve üçüncü feminist dalga hareketleri, bu hareketlere yön vermiş düşünür ve aktivistlerin mücadeleleri üzerinden aktarılmaya çalışıldı. Süreğen bir hareket olan feminist mücadele, her bir dalganın bir önceki dalgayı içermesi ve üzerine inşa olması ile gerçekleşmiştir. Geliştirilen söylemler ve mücadeleye konu edilen haklar, dönemin teknolojik, siyasal ve toplumsal dönüşümleriyle paralellik göstermiştir. Özetle, 1.dalga öncesinden başlayarak, 1. 2. ve 3. dalga feminist mücadeleler, kadınların en temel hakları olarak niteleyebileceğimiz, oy kullanması, mülkiyet hakları ve eğitimde fırsat eşitliği talepleri ile başlayıp, bedenlerinin kontrolünü ve sosyal yaşamdaki etkinliklerini, kendi özgür iradelerine aktarma taleplerini şekillendiren "kişisel olan politiktir" düşüncesini geliştirmeleri ile devam ederek, ırk, sınıf, etnisite, psişe ve cinsel yönelim farklılıklarına vurgu yapan feminist teorilerin ışığında süren, uzun soluklu bir mücadeleye dönüşmüştür.

İnternetin yaygın bir şekilde kullanımı, iletişim teknolojilerinin çok kısa sürede, büyük bir hızla gelişmesine neden olmuş ve bu sayede geleneksel kitle iletişim araçları değişime uğrayarak sosyal paylaşım ağlarının ortaya çıkmasında başat etkiyi göstermiştir. Dünyanın çehresini değiştiren bu dönüşümde, feminist hareket de yerini almış ve süreğen mücadelesini mevcut yöntemlerin yanı sıra dijital dünyanın sosyal paylaşım ağlarına da taşımakta gecikmemiştir. Facebook, Twitter, Instagram gibi ağlar her geçen gün üye sayısını arttırmış ve neredeyse tüm dünya ülkeleri politikaları, toplumsal ve sosyal yaşam edimleri bu ağlar üzerinden etkisini göstermek üzere farklı bir biçime evrilmiştir. Feminist aktivistler Web'deki çevrimiçi platformlarda feminist söylemlerini geliştirip tartışarak eylemlerini planlamış ve gene aynı kanal ile duyurusunu yaparak, sokakta bu eylemlerin uygulamasını gerçekleştirir hale gelmiştir.

6284 ve İstanbul Sözleşmesi uygulanırsa kadınlar yaşayacakları

#39KADIN

Kasım'da erkekler tarafından öldürüldü

KADIN ÇARŞIYI
KADINLARIN
KADINLARIN
KADINLARIN

Bölgeri Onur Halike Okutucu Şafak Bozkurt Huteber A. Hatice Yalnız Seda Kart Aysun Yeşil Sarıye Soydaş Sultan Şimşek Ceren Şimşek Seda Ç. D.E. Fatma Laçın Sultan Kömük Sosin Küçüköğven Dündü Akkeçe Zehra Üzkan Ayşe Hündür Zübeyde Gelen Halideye El Hamit Serpil San Rabia Yılmaz Ebru Özürk Melisa Kalem Gülede Cenkel Nevin Niltaş Salha Büyükkayaoğlu Sibel Kaya N.Y. Firdus Aliyeva Ayşe Tuba Arslan Nihal Akar Sevgi Polat Carolyn Margaret Deansley Zeynep K. Lisha Yu, Durdü G. Melisa K.

(Kadınlar kimliği tespit edilmedi)

Türkiye gündemini son günlerde meşgul etmeyi sürdüren, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi tartışmalarına yönelik verilen mücadele dalgalar halinde ülke geneline yayılmış olup, "Sosyal Medya" üzerinden feminist mücadeleye, güçlü bir örnek oluşturmuştur. İptali gündemde olan İstanbul Sözleşmesi'ne sahip çıkmak için sosyal medyada #istanbulsözleşmesiyaşatır başlığı ile dayanışan çok sayıda kadın platform ve örgütleri, Türkiye'nin farklı kentlerinde buluşarak protesto gösterileri düzenlemeyi sürdürürken, mevcut iktidara, altına imza attığı sözleşmeyi eksiksiz uygulaması çağrısını yineliyorlar.

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NDEN VAZGEÇMİYORUZ!

6284'Ü UYGULA!

#İstanbulSözleşmesiYaşatır

tmmb makina mühendisleri odası istanbul şubesi

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ YAŞATIR!

Dünya genelinde, #MeToo hareketinin yanında Twitter gibi sosyal ağlar üzerinden kadınların tepkilerini gösterdiği, eylemlerini planladığı birçok hareket, dördüncü feminist dalganın mihenk taşları olmuştur. Sosyal medya ortamı, kadın sorunlarının konuşulduğu, eleştirilerin yapıldığı, tepkilerin dalga dalga yayıldığı bir mecra haline gelmiştir. Dünyada ve Türkiye'de kadınlar, cinsel taciz, kadına yönelik şiddet, cinsiyet ve cinsel yönelim üzerinden ayrımcılığa karşı tepkilerini sosyal medya üzerinden etkili bir şekilde yansıtarak, kadın sorunlarına dair farkındalık halkasını genişletmekte ve destek ağlarını büyütmektedir.

2-10) Uluslararası Sözleşmeler Üzerinden Feminist Mücadele

Uluslararası kadın hareketi, Platon'un "Devlet" kitabında başlayıp ve J.J. Rousseau'nun "Toplum Sözleşmesi"ne uzanan, erkek merkezli geleneksel insan hakları yaklaşımındaki özel alan kamusal alan ayrımı üzerinde teoriler üreterek ve sorgulayarak, insan haklarının kapsayıcılık sınırlarında bir evrilme gerçekleştirdi. Aile içi şiddet, toplu tecavüzler, kadının beden bütünlüğüne yönelik hak ihlalleri, cinsel hakların, doğurganlık haklarının ihlali, BM kararlarında ve uluslararası sözleşmelerde insan hakları olarak yer almaya başladı. 1993 yılında Viyana'da gerçekleştirilen Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda, dünyanın bir çok ülkesinden gelen bağımsız kadınlar, kadın haklarının insan hakları olduğu yönünde büyük bir kampanya başlattılar. Bu başarılı kampanya sonunda, dünya devletleri düzeyindeki İnsan Hakları Konferansı "kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının, evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünmez ve vazgeçilmez bir parçası" olduğunu kabul etti. 1995 yılında yapılan BM'nin dördüncü kadın konferansı, Pekin Konferansı'nda kadın sorunlarının evrensel olduğu mesajının verilmesiyle de, uluslararası düzeyde kadın sorunlarının tartışılması olgusu zirveye ulaştı.

CEDAW Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Anlaşması (1979)

"Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar" maddesi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (1948) en temel ilkesidir. İnsan hakları evrenseldir, dokunulmazdır. CEDAW kadınlar için uluslararası platformda en önemli insan hakları aracıdır. CEDAW, kadınlara karşı cinsiyet ve medeni durum temeline dayalı ayrımcılığın yasaklanması ve kadın erkek hak eşitliği, eşit muamele ve konum şartı sunmaktadır. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkes sözleşmede bahsi geçen otuz maddeden faydalanabilmelidir. Sözleşme sadece kamusal alanı değil özel alanı da kapsar niteliktedir.

1947'de kurulan Kadın Statü Komisyonu (KSK), kuruluşundan itibaren uluslararası sivil toplum örgütleri ve kadın örgütleri ile birlikte çalışmıştır. KSK üyelerinin çalışmaları sayesinde kadın hakları, uluslararası sözleşme ve beyannamelerin içeriğinde yer almıştır. Bunlardan bazıları;

- Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme, 1952
- Evli Kadınların Tabiiyetine İlişkin Sözleşme, 1957
- Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline İlişkin Sözleşme ve Tavsiye, 1962 ve 1965
- Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi, 1967
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 1979
- Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Beyanname, 1993
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin İhtiyari Protokolü, 1999

Uluslararası beyannamelerin devletler için doğrudan bir bağlayıcılığı yoktur ancak uluslararası anlaşmalar veya sözleşmeleri kabul eden devletler, ilkelerine uymakla ve alınan hükümleri uygulamakla mükelleftirler.

CEDAW, 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı kararı ile BM Genel Kurulunda 130 ülke tarafından oy birliği ile kabul edilen bir sözleşmedir. "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi", kadın-erkek eşitliği ilkesinin tüm dünyada ve tüm yaşam alanlarında dikkate alınıp gerçekleştirilebilmesi için atılmış en önemli adımdır. Önemli bir diğer özelliği de kadınlara karşı

yapılan ayrımcılığı yasaklayarak kabul eden devletleri hukuki ve gerçek platformlarda şartlarını sağlamakla yükümlü kılmasıdır. Sözleşme tüm dünyada 1 Mart 1980’de imzaya açılmış olup İkinci Dünya Kadın Konferansı’nın açılış protokolünde 51 ülke tarafından imzalanmış ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2015 yılı itibari ile 189 ülke sözleşmeyi onaylamış veya taraf olmuştur (Wikipedia, 2020).

Türkiye, CEDAW’ı 11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Yasa ile uygun bulmuştur. 24 Temmuz 1985 tarihli ve 85/9722 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile de bazı çekinceler koyarak onaylamış, resmen taraf olmuştur. Ancak süreç içerisinde TBMM tarafından 15. ve 16. Maddelerdeki çekinceler geri alınmıştır.

CEDAW Sözleşmesinde taraf olan devletlerin taahhütleri:

- Kadınların tüm insan haklarından, temel özgürlüklerinden tam olarak yararlanmalarını ve bu hakların özgürlüklerin ihlalini önlemek için tüm etkili önlemlerin alınmasını,
- Kanun önünde kadınlara erkeklerle eşit haklar tanımayı,
- Evlilik ve aile içinde ayrımı önlemek için bütün önlemlerin alınmasını,
- Ülkenin siyasal ve kamusal alandaki kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için gerekli tedbirleri almayı ve bu alanda kadınlara ve erkeklere eşit haklar tanımayı,
- Eğitimde kadın erkek eşitliğini sağlamayı,
- Kadınların uluslararası kuruluşların faaliyetlerine katılmasını sağlamak, hükümetlerini uluslararası alanda temsil etmesini sağlamak,
- İstihdam alanında kadınlara karşı ayrımı önlemek, eşit haklar sağlamak
- Kırsaldaki kadınlara, kalkınma planları uygulanmasını, bütün toplumsal faaliyetlere katılmalarını, sosyal güvenlik programlarından yararlanmalarını sağlamayı taahhüt eder (CEDAW-1979).

CEDAW’da bireysel şikâyet başvurusu yapılamamaktadır. Ancak Viyana İnsan Hakları Dünya Konferansı’nda ve Pekin Dünya Kadın Konferansı’nda dilekçe hakkının olması gerektiği vurgulanmış ve 1999’da BM Genel Kurulunda protokol kabul edilmiştir. 2003 tarihinde Türkiye’de de yürürlüğe girmiştir. Böylece bireysel şikâyet yapılabilmesi CEDAW’ın denetim sistemini güçlendirmiştir.

Taraf devletlerin, sadece mevzuatlarında yapacakları düzenlemeler kadın erkek eşitliğinin sağlanması, ayrımcılığın ortadan kaldırılması bağlamında yeterli olmayacaktır. Bu sebeple sözleşmenin yükümlülükleri kapsamında yaşamın her alanında yaptırımları olmalı, kamunun kadının hakları konusunda daha fazla bilinçlenmesi sağlanmalıdır.

Nairobi Buluşmaları- Birleşmiş Milletler 3. Dünya Kadın Konferansı(15-26Temmuz 1985)

Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Kadın Konferanslarının üçüncüsü 15-26 Temmuz 1985 tarihlerinde Kenya’nın başkenti Nairobi’de, Margaret Kenyatta başkanlığında gerçekleşmiştir. BM tarafından ilan edilen “Kadının On Yılı” 1985’te sona erdiğinde tüm dünyadan birçok kadın örgütü, 1975’te belirlenen eylem planlarının gerçekleşen ve gerçekleşmeyen hedeflerini gözden geçirmek ve 2000 yılına kadar ulaşılmasını sağlamaya yönelik eylem planı hazırlamak üzere toplanmıştı. Ülkelerinin hükümetlerine Onyıl’da verdikleri sözleri gerçekleştirmeleri, ayrımcı yasaları değiştirmeleri, kadın işlerine bakacak daireler kurmaları için baskı yapmışlar ve toplantıda

da , eşitlik, kalkınma, barış konularından ve ilk kez lezbiyen haklarından bahsedilmiş, kadına yönelik şiddetle mücadelenin önemi vurgulanmıştır.

1975-1985 yılları arasında gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artması, derinleşen ekonomik krizler, silahlanmanın artması, ülke gelirlerinin kadınların lehine kullanılmamasına sebep olmuştur. Böylece yoksullaşma kadın sorunlarının başını çekmiştir. Dünya genelinde kadınların gerek ev içinde gerek kamusal alanda durumlarını iyileştirmek için verilen uğraşlar çok az kadının hayatında olumlu etki meydana getirebilmiştir. Ortaya konan hedeflere ulaşamamıştır. Böylece aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 157 ülkeyi temsilen, 1400 kadar resmi delege ile 10 binden fazla kadın katılımıyla yapılan buluşmada "Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri" kabul edilmiştir. Ve böylece, ilk defa kadınların toplumun tüm alanlarına katılması sadece "hak" değil aynı zamanda toplumsal bir gereklilik olarak değerlendirilmiştir.

İleriye dönük stratejiler kadının statüsüne ilişkin cinsiyet temelli ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Üçüncü dünya kadın konferansı kararlarından üç kategoride bahsedebiliriz; eşitlik için yasal adımlar, sosyal katılımı eşitlik, siyasi katılım ve karar almada eşitlik. Konferans belgesinde, kadınların her düzeydeki karar alma mekanizmalarına katılmalarının gerekliliği özellikle vurgulanmıştır.

1993 yılında ise Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konferansında benimsenen, kadın haklarının evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünemez, devredilemez bir parçası olduğunun resmi kabulü Nairobi sonrasındaki dönemin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur.

İstanbul Sözleşmesi-Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi-İstanbul, 2011

Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önleme ve bununla mücadelede temel standartları ve devletlerin bu konudaki yükümlülüklerini belirleyen uluslararası nitelikteki ilk ve en kapsamlı Avrupa Konseyi Sözleşmesidir. 2011 yılında İstanbul'da imzalandığı için "İstanbul Sözleşmesi" olarak anılmaktadır. İlk imzacı devlet ise "Türkiye"dir.

Sözleşme, Avrupa Konseyi tarafından desteklenmektedir ve taraf devletleri hukukî olarak bağlamaktadır. Kadına karşı şiddeti bir insan hakkı ihlali ve ayrımcılık türü olarak tanımlayan, bağlayıcı nitelikte ilk uluslararası düzenlemedir.

Sözleşmenin dört temel ilkesi:

- 1) Kadına yönelik her türlü şiddetin ve ev içi şiddetin önlenmesi,
- 2) Şiddet mağdurlarının korunması,
- 3) Suçların kovuşturulması, cezalandırılması,
- 4) Kadına karşı şiddet ile mücadele alanında bütüncül, eş güdümlü ve etkili işbirliği içeren politikaların hayata geçirilmesidir.

Kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramlarını tanımlayan İstanbul Sözleşmesi ayrıca şiddetin türlerini Fiziksel, Cinsel, Psikolojik, Ekonomik olarak tanımlayıp kabul etmektedir.

Sözleşme, kadına yönelik şiddetin kaynağını "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği" olarak işaret etmenin yanı sıra "barışta ve savaşta", tüm şartlarda , "kamusal veya özel alanda" yasal ve toplumsal statü ne olursa olsun hangi gruba üye olursa olsun "on sekiz yaş üstü ve altı", "bütün kadınları" orantısız şekilde etkileyen "her türlü şiddeti" kapsamaktadır.

Tarafların sözleşme kapsamında vermiş oldukları taahhütler, bağımsız uzmanlar grubu GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence / Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzmanlar Grubu) tarafından izlenmektedir. GREVIO, belirli takvimlerde taraf devletlere hazırladıkları soruları gönderir ve durum değerlendirmesini içeren raporlarını yayımlar.

GREVIO Türkiye'ye ait ilk raporunu 3 Temmuz 2017'de yayımlamıştır. Raporda atılan olumlu adımlar için memnuniyet dile getirilirken kadına yönelik şiddeti sonlandırmak için yasal düzenleme, politika ve tedbirlerdeki eksiklikler belirtilmiş ve sözleşmenin daha etkin uygulanması için öneriler sunulmuştur (CEİD).

İstanbul Sözleşmesi-Türkiye'de Durum

Türkiye, sözleşmeyi imzalayan ilk ülkedir. Sözleşmeyle ilgili olarak 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" Türkiye'de kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik olarak 2012 yılında çıkarılmıştır. Kanun, şiddete uğrayan veya uğrama riski bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takibe maruz kalan kişilerin korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirleri içermektedir. Kanun fiziksel şiddetin yanı sıra, ekonomik, psikolojik, cinsel şiddet gibi farklı şiddet türlerini de kapsamaktadır.

Türkiye'de aile içi şiddetin önlenmesine yönelik ilk kanun **4320** sayılı Ailenin Korunması Hakkındaki Kanun'dur. Yetersizlikler sebebiyle, ilgili sivil toplum kuruluşlarının çabasıyla, **6284** sayılı kanun 20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Önemli iyileştirmeler:

- Kanunun evli olmayan bireyleri de koruması:
- Şiddet uygulayan kişi tanımının genişletilmesi:
- Şiddetin tanımının yapılması ve fiziksel şiddetten farklı şiddet türlerinin dahil edilmesi:
- Önleyici ve koruyucu tedbirlerin dahil edilmesi ve zorlama hapsinin getirilmesi:
- Şiddetle mücadelede kurumsal yaklaşım: Kanunda kadına yönelik şiddete ilişkin "**koruyucu**" tedbir kararları ve "**önleyici**" tedbir kararları bulunmaktadır.

<p>Polis, savcılık ve valilik tarafından alınabilecek koruyucu tedbirler:</p> <p>Şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadına (ve beraberindeki çocuklara);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uygun barınma yerinin (bkz. sığınak) sağlanması • Geçici maddi yardım yapılması • Psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi • Kreş imkânı sağlanması 	<p>Hakim tarafından alınabilecek koruyucu tedbirler:</p> <p>Şiddete uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunan kadına (ve beraberindeki çocuklara);</p> <ul style="list-style-type: none"> • İş yerinin değiştirilmesi • Müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi (evli olması halinde) • Şiddet uygulayan kişiyle evli olması halinde tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması • Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi.
--	--

Önleyici tedbirler:

Şiddet uygulayan kişinin;

- şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması,
- müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi,
- korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması,
- hakkında çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması,
- korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması,
- korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi,
- korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi,
- buldurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahlarını kolluğa teslim etmesi,
- silah taşınması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi,
- korunan kişilerin buldukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması,
- bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması,
- çocuklarıyla ilgili velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulmasına dair karar verilmesi,
- korunan kişi ve çocukları için tedbir nafakasına hükmedilmesi.

İstanbul Sözleşmesi

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi

- Taraf devletler
- Sadece imzalayan devletler
- İmzacı olmayanlar (AK üyeleri)^[not 1]
- İmzacı olmayanlar (AK üyesi olmayan dev.)

» Şubemiz Kadın Mühendisler Komisyonu'nun İstanbul Sözleşmesi'nin önemli maddelerini bir araya getirdiği çalışma metni: <https://www.mmo.org.tr/izmir/haber/komisyonomuzdan-istanbul-sozlesmesi-calismasi>

» Sözleşmenin Türkçe versiyonu: <https://rm.coe.int/1680462545>

» Sözleşmenin resmî web sayfası: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>

» GREVIO'nun Türkiye'ye yönelik ilk raporu: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/3825/grevio-rapor-turkce-5bd99d7dbb799.pdf>

» 6284 mevzuat: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>

Birleşmiş Milletler Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı-Pekin, 15 Eylül 1995

Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılından itibaren kadın hakları konusunda dünya devletleri ve sivil toplumun katılımıyla dört büyük uluslararası konferans düzenlenmiştir. Dördüncüsü 4-15 Eylül 1995'te Pekin'de yapılan ve "Fourth World Conference on Women: Action for Equality, Development and Peace" (4. Dünya Kadın Konferansı: Eşitlik, Kalkınma ve Barış için Eylem) ismiyle düzenlenen konferanstır. Bu konferans, 189 ülkeyi temsilen 17.000 delegenin katılımıyla 1995'e kadar yapılanların en büyüğüdür. Konferansta kadın sorunlarının evrensel olduğu mesajı verilmiştir.

Konferansın sonunda "15 Eylül 1995" de 189 üye devletin imzasıyla "Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı" kabul edilmiştir. Yayınlanan bildirme ve eylem planı, devletlerin "Toplumsal Cinsiyet Politikaları" hakkındaki tartışmalar ve uygulamalar açısından önemli bir yere sahiptir.

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>

"Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu", "kadın haklarının" "insan hakları" olduğunun altını çizerek, hükümetlere, "kadına karşı şiddeti önleme ve yeryüzünden silme" çağrısında bulunmuştur. Silahlı çatışma ortamlarında kadınlara uygulanan yoğun şiddetin bir "insanlık suçu" olduğunu vurgulamıştır. Hükümetleri, "kadının güçlenmesini ve toplumsal konumunun yükselmesini sağlamak", "kadın-erkek eşitliğini geliştirmek" ve "toplumsal cinsiyet perspektifini" temel politika ve programlara yerleştirmekle yükümlü kılmıştır (CEİD).

Konferansta öncelik taşıyan 12 alan (Nairobi Stratejileri, 1985, 3.Dünya Kadın Konferansı, Gerçekleşmeyen konular) belirlenmiştir. Hükümetler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör kaynak ve faaliyetlerini aşağıda sıralanan alanlarda odaklayıp somut olarak harekete geçmeye çağırılmıştır:

- Kadınların omuzlarına binen ve hep büyüyen yoksulluk yükü.
- Eğitimde ve eğitim hizmetlerine ulaşma konusundaki eşitsizlik ve yetersizlikler.
- Sağlık ve bağlantılı hizmetlerdeki ve bu hizmetlere ulaşmadaki eşitsizlik ve yetersizlikler.
- Kadına yönelik şiddet.
- Silahlı çatışmaların kadınlar üzerindeki etkileri.
- Ekonomik yapılarda ve politikalarda, üretime yönelik her türlü faaliyette ve kaynaklara ulaşmada eşitsizlik.
- Yetki ve karar mekanizmalarındaki kadın-erkek eşitsizliği.
- Kadının insan haklarının yaygınlaştırılması ve korunması konusundaki yetersizlik.
- Başta medya olmak üzere bütün iletişim sistemlerine katılım ve erişebilme konusundaki eşitsizlik.
- Doğal kaynakların yönetiminde ve çevrenin korunmasında toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizlikler.
- Kız çocuklarına karşı ayrımcılık ve kız çocukların haklarının ihlali.
- Kadının toplumsal konumunu yükseltmeye yönelik mekanizmalarda her yer ve düzeyde görülen yetersizlik.

Hükümetler, ilk kez burada, ulusal politikalarında yapacakları değişikliklere, atacakları adımlara dair, kendilerini bağlayıcı taahhütlerde bulundular; Platform kararlarını ülkelerinde nasıl uygulayacaklarını gösteren ulusal planlar hazırladılar.

Türkiye, “Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu” nun on iki acil önlem alanından sekizini öncelikli alan olarak belirleyip bu alanlardaki taahhütlerini ve bunları hayata geçirme programını, 1996’da hazırladığı “Konferans Sonuçlarının Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı”nda duyurdu. Bu taahhütlere ilişkin tam program “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü” nden edinilebilir:

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/>

Türkiye’nin Ulusal Eylem Planındaki Taahhütlerinden bir kaçısı şu şekildedir:

- » Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda çalışmakla yükümlü ulusal mekanizmanın personel ve finansman açısından güçlendirilmesi, hizmetlerinin yurt çapında yaygınlaştırılması için gerekli örgütlenme yapısının oluşturulması.
- » Devlet kurum ve kuruluşlarında kadın birimleri oluşturulması ve aralarında koordinasyon sağlanması.
- » Kadınların tüm eğitim imkanlarından erkeklerle eşit şekilde yararlanmasının sağlanması.
- » 2000 yılına kadar, okur-yazar kadın oranının %100’e ulaştırılması.
- » Zorunlu ilköğretimin 8 yıla çıkarılması ve kız çocuklarının eğitimi yarıda bırakmalarının önlenmesi için gerekirse aileye destek sağlanması.
- » Eğitimi yarıda bırakmış kadınların eğitimlerini tamamlayabilmeleri için yuva, kreş, gündüz bakımevi gibi destek hizmetlerinin sağlanması.
- » Bütün okullarda cinsel eğitim verilmesi.
- » Kadınlara yönelik cinsel eğitim, cinsel sağlık ve bakım hizmetlerinin sağlanması.
- » Kadının istediği sayıda ve istediği aralıklarda çocuk doğurma hakkı konusunda bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmesi.
- » Gerekli yasal düzenlemeler yapılarak erken evliliğin önlenmesi ve ilk evlilik yaşının hem erkekler hem kızlar için 18’e yükseltilmesi.
- » Kadının çalışmasını engelleyen en önemli faktör olan çocuk bakımının sorumluluğunun anne-baba arasında eşit şekilde paylaşılması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması.

Katılımcı hükümetler bu deklarasyon doğrultusunda hükümlü kılınarak eylem planının hayata geçirilmesinden sorumlu tutulmuştur. 1995 yılından itibaren beş yıllık aralarla “Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu” toplanarak bildirgenin farklı bölgelerdeki uygulanma biçimleri ve kadınlar lehine kazanımları değerlendirmeye, devletlere raporlarını sunmaya devam etmektedir.

4- MMO İZMİR ŞUBE BÜLTENİNDE YAYINLANAN YAZILARDAN SEÇKİLER

Yıldız Sınmaz Uzgan
Makine Mühendisi
yildizsinmaz@gmail.com

GEÇMİŞİN İZLERİ ÜZERİNDEN YÜRÜYEN KADINA YÖNELİK ŞİDDET; CADILAR VE CADİ AVI

*Üst tarafları kadındır onların ama alt tarafları hayvandır; bellerinden yukarısı tanrılarındır ama aşağısı şeytanın malıdır..

Cehennem, zulmet, kukurt kuyuları, alev alev ateşler, kaynar sular, pis kokular hep, hep oradadır..
Shakespeare, Kral Lear, [1992:129]

"Cadı" kavramı hepimizin yakından bildiği ve çocukluk masallarımızdan itibaren yaşamımızın çeşitli dönemlerinde çeşitli formatlarda karşımıza çıkmış bir kavramdır. Masallara, söylencelere, destanlara, romanlara ve fantastik filmlere konu olan doğaüstü varlıklar her kültürde sözlü, yazılı ve görsel geleneğin temel nüvesinde yer almıştır. Kültürümüzde cadı kavramı temsiliyet olarak kötülüğün simgeleştirildiği ve göreceli Avrupa ve Ortadoğu kültüründeki cadı kavramına göre daha dar kapsamlıdır. Mitolojik hikayeler, Tanrıça kültü çerçevesinde, cadılık/büyücülük kavramının temsil edici özelliğini içinde barındırmış vazgeçilmez kaynaklardır. Ortaçağ Avrupa'sında cadılık, antik çağlarda iç içe olan şifacılık büyü pratikleri ve dini ritüellerin, sonraki zamanlarda birbirinden ayrılarak cezayı hak eder hale sokulan "cadı/büyücü" kavramına evrilmesi üzerine, kaotik alanda avlanan bir kimliğe dönüşmüştür.

"Çevresi üzerinde hakimiyet kurmak amacıyla bilinemeyenin (doğaüstü/dışı) sırlarını keşfetmek, ayrıcalık kazanmak üzere yola çıkan insanoğlunun kazandığı gücü tanımlamak için kullanılan kavrama, en geniş anlamında "büyü" diyoruz. Sonradan (doğaüstü güçlerin yardımıyla kazanılmış bir yeteneği anlatan büyü kavramının genelde hem yararlı hem de zararlı amaçlara yönelik pratikleri ifade ettiği kabul edilir (Akın, 2001)."

Mezopotamya kültüründe bir dizi demon (cin, şeytan) insanların cinsellik, verimlilik ve üretme güçlerini yok etmekle görevlidir. Bunlardan Babil'in dişi gece demonu Lilitu, umutsuzluk bakiresi olarak nitelenir, rüzgarla getirdiği felaketler, hastalıklar ve veba ile ölümün temsilcisi olup geceleri erkeklere saldırıp kanını içer, cinsel yaşamlarına müdahale eder ve kadınların doğurganlıklarını engeller. Bu tür demonların temel hedefi aileyi yıkmak olarak görüldüğü için toplum açısından büyük tehlike oluşturduğu düşünülürdü. Lilitu'nun Yunan Mitolojisindeki Lamia'ların öncülü olduğu düşünülür. Lamia'lar, kadın başlı, eşek bacaklı bir canavar olup çocuklara korkuluk olarak gösterilirdi. Bir efsaneye göre Lamia güzel bir kızmış, Zeus ona gönül vermiş, onunla birkaç kez gelip sevişmiş, ama Lamia'nın her çocuk doğuruşunda kıskanç Hera gelir, doğan çocuğu öldürmüştü. Sonunda Lamia gidip bir mağaraya saklanmış ve çocukları yaşayan analara düşman kesilmiş. Geceleri gözüne uyku girmedigi için gider, çocukları kaçıtır, yermiş (Erhat, Mitoloji Sözlüğü, 1996).

Haydar Akın, "Ortaçağ Avrupa'sında Cadı ve Cadı Avları" kitabında eski Mezopotamya insanının demonik güçlerin etkisini bertaraf edebilmek için uyguladığı ritüellerin, cadıların başvurduğu okültist (gizil güç/medyumnik) yöntemlerle büyük ölçüde benzediğini belirtir. Çoğu zaman rahipler de, bilgiler ve büyücülerin kullandıkları yöntemleri taklit etmiş, yararlı ve sağaltıcı amaçlar için kullanmışlardır. Mezopotamya cadılarının gizemli isimler ve işaretleri kullanmak, balmumu ve ağaçtan yapılmış heykelcikleri şişlemek, yakmak, parçalamak, toprağa gömmek gibi zararlı büyüler yaptıklarına inanılmış ve oluşan doğa felaketlerinin ardında demonların olduğu düşünülmüştür. O dönem insanının inanışına göre büyü'nün bozulması da gene cadılar tarafından aynı sürecin izlenmesiyle mümkün olacağı yönündedir. Büyü, kontrol altında tutulabildiği sürece, insanlıkla beraber varoluşundan itibaren dine hizmet etmiş ve yararlı amaçlar için kullanılmış ancak diğer yanda batıl inanış geleneklerinden beslenen ve cadı inancının da temelini oluşturan yönüyle de yasak alana itilmiştir (Akın, 2001).

Geleneksel cadı öğretilerinde, cadının insanlara zarar verdiği düşünülen büyü gücünün kendisinden çok şeytan ve demonlarla olan işbirliğinden geldiği yolunda bir bilgi vardır. Cadı-şeytan ilişkisi üzerine çok farklı tasarımlar olmasına rağmen en çok kabul gören inanışta cadı, şeytan ile cinsel ilişkiye giren, onun hizmetçisi olarak emirlerini yerine getiren, sonuçta onun adına insanlara zarar veren kötü kadın kimliği taşır. Haydar Akın kitabında, bu anlayışa göre şeytanın kandırılmaya yatkın, zayıf karakterli kadınlara yaklaşarak onlarla sevgili olup, bu yolla Tanrı'yı ve Hıristiyanlık inancını reddederek, kendine bağlanmalarını ve emrine girmelerini sağladığını belirtir. Şeytan, ruhlarını ele geçirerek boyunduruğuna aldığı kadınlara, insanlara zarar verici büyü sanatının inceliklerini öğreten ve bu konuda onları eğitendir. Hatta çevrelerine zarar vermeleri için çeşitli zehirli karışımların tarifini veren ve efsunlu bitkileri gönderen de gene şeytandır (Akın, 2001).

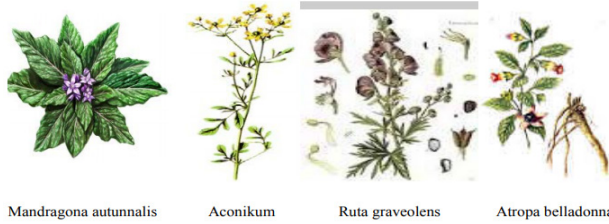
Akın, kitabında cadı avları sürecinde mahkemelerdeki sorgulamaların üzerinde en çok durduğu savın, cadı ile şeytanın işbirliğinin niteliğinin araştırılması olduğunu ve bu yolla da somut olarak kavranamayan şeytan hakkında daha çok şeyin öğrenilmeye çalışılması için, çok ağır işkencelerin itiraf aracı olarak kullanılmasından bahseder. Katolik Kilisesi ve sivil mahkemeler, hakkında çok şey söylenen ancak tamamı hayali ve hatta uydurma olan şeytana dair bilgilerin gerçekliğe dönüştürülmesi alt amacı da güderek, yargılanan kadınlara işkence altında şeytanın fiziksel özellikleri, giyimi, sesi, davranışı ve ilişki sırasında zevk verip vermediği gibi sorulara yanıt

ararlar (Akin, 2001). Dayanılmaz işkenceler sonucu verilen yanıtlar süreç içinde alt amaca hizmet eder ve zihnen yaratılmış kötülük timsali gerçekliğe dönüştürülerek, cadı avları sürecinde dönemin bir çok şifacısının, bilge kadınların, bilim alanında çalışan sınırlı sayıda kadının ya da dönemin değer yargılarının dışına taşan yaşam biçimi olan pek çok kadının da sonunu getirmiştir.

34) İnsan kılığına girse de, çift tırnaklı ayaklarından kimliği anlaşılan şeytan, genç bir kadını pakt kuruyor. Ulrich Molitor'un 'Adına Cadı Denilecek Kötü Kadınlar Üzerine' (1490/91) adlı eserinden anonim ahşap gravür.

Sağaltıcı kadınlar ve ebeler cadı avında ilk hedef olmuştur. Katolik kilisesi büyü kullanılarak insanların ve hayvanların tedavi edilmesini günah saymıştır. Zehirli-zehirsiz çeşitli bitkiler kullanılarak uygulanan sağaltımın başarısı, kullanılan bitkilerin dozu ile alakalı olduğundan başarısız sonuçlar, tedaviyi uygulayan kadının büyücülükle de suçlanması sonucunu doğurmuştur.

Mandragona autumnalis

Aconikum

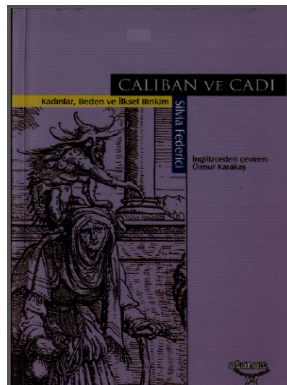
Ruta graveolens

Atropa belladonna¹

Şifacı Kadınların Kullandığı Gizemli Bitkilerin Bazıları

Uzun bir dönem kilisenin büyüye bakışı, büyü zararlı olmadığı sürece hoş görülme olmuştur. Ak büyü/kara büyü kavramı bu süreç içinde geçerliliğini korumuştur. Gündelik yaşamda insan ve hayvan sağlığından sorumlu olan halk hekimleri ak büyü'nün zeminini oluşturmuş ve tedavi edici bilge kadınların varlığının meşruluğunu oluşturmuştur. Ancak ilerleyen süreçlerde özellikle ak ve kara büyü'nün kaynak elemanlarının aynı olması bu iki büyü durumunun birbirine karıştırılması ve ayırt edilememesi sonucunu ortaya çıkarmış ve Hıristiyanlığın reforme edildiği dönemde yararlı-zararlı tüm büyü pratiklerinin cadılık eylemi ile örtüştürülmesi, özellikle 15. yüzyıl başları ve 16. yüzyıl ortalarında sürekle avına dönüşen cadı takibinin temelini oluşturmuştur.

Tarih anlatıcıları ki genellikle erkektir, neredeyse 350 yıl süren cadı avlarına detaylı şekilde değinmeyi pek tercih etmemişlerdir. Silvia Federici, "Caliban ve Cadı" kitabında proletarya tarihinde cadı avına nadiren değinildiğinden söz ederek tarihçilerin böylesi bir soykırıma bu derece ilgisiz kalmalarını, Avrupa'da kurbanların çoğunun köylü kadınlar olmasına bağlar.

*“Bu ilgisizlik suç ortaklığıyla el ele gitmiştir, çünkü cadıların tarihin sayfalarından silinmesi, kazıklara oturtularak fiziksel olarak yok edilmiş olmalarını önemsizleştirmiş, bir folklor ürünü olarak değilse bile oldukça önemsiz bir olgu olarak görülmesine neden olmuştur”
(Federici, 2011).*

Federici, cadı avı üzerine yapılan az sayıda çalışmada, cadı suçlamasına hedef olan kadınların yok edilmesinin hoş karşılanmamasına rağmen, onların halüsinasyonlara kapılan zavallı ahmaklar olarak resmedilmiş olduklarını anlatır. Gördükleri zulmün bir sosyal terapi süreci olarak ya da tıbbi terimlerle bir “panik,” “çılgınlık” ve “salgın” hali gibi tanımlanmasının cadı avcılarını temize çıkaran ve işledikleri suçu politik olmaktan çıkararak nitelendirmeler olduklarından dem vurur. Kitabında Mary Daly’nin konuya yaklaşımından da söz eder. Mary Daly’nin de bu konu üzerine literatürün büyük bir kısmının, kurbanları toplumsal arızalar (namussuz ya da aşk delisi kadınlar), hatta cinsel fantezileriyle erkek sorgucularla alay etmekten zevk alan sapkınlar olarak göstererek kötüleyen “kadın bir infazcının bakış açısı”yla kaleme alınmış olduğunu ifade ettiğini anlatır (Federici, 2011).

Cadı Sabbatı. Alman ressam Hans Baldung Grien'in 1510'da başladığı bir gravür dizisinin bu ilki ve en ünlüsünde, kadın bedeni, kötülükleri açığa çıkarma kisvesi altında pornografik olarak sömürülmektedir.

Silvia Federici, cadı avında katledilmiş binlerce kadın, mevcut iktidar yapısına tehdit oluşturmuş olmasalardı belki de en zalim işkencelere maruz kalıp, katledilmeyecekleri olgusunu da ilk fark edenlerin feministler olduğu gerçeğini dile getirir;

“Dahası, feministler en az iki yüzyıl boyunca kadınlara karşı yürütülen böylesi bir savaşın Avrupa’da kadınların tarihi açısından bir dönüm noktası oluşturduğunu, bunun kapitalizmin ortaya çıkmasıyla beraber kadınların maruz kaldığı toplumsal itibarsızlaşma sürecindeki “ilk günah” olduğunu, bu yüzden de bugün de kurumsal pratiklere ve kadın-erkek ilişkilerine damgasını vurmuş olan kadın düşmanlığını anlamak için bu savaşa sürekli geri dönülmesi gerektiğini de fark etmişlerdi (Federici, 2011).”

Federici, cadı avıyla sınıf mücadelesi arasında da kuvvetli bir bağ olduğu yönünde bir düşünce sergileyerek Marksist tarihçileri, kapitalizme geçiş üzerinde çalışırken bu bağı kurmamakla suçlar. O, cadı avlarının, yeni dünya nüfuslarının kolonileştirildiği ve yok edildiği, köle ticaretinin başladığı, serseriler ve dilenciler için kanlı yasaların yürürlüğe konduğu ve çok güçlenmiş olan Avrupa köylüsünün uğradığı tarihi yenilgisiyle feodalizmin sonunun geldiği dönemde özellikle yoğunlaşmış olmasını önemli bulur. Çünkü kadınlara yapılan başka hiç bir eziyetle karşılaştırılamayacak olan bu terör kampanyası, toprak özelleştirmeleri, artan vergiler ve toplumsal hayatın her yönü üzerinde devlet kontrolünün genişlemesi sonucu köylü toplulukların çoktan parçalanmakta olduğu bir dönemde, soyluların ve devletin saldırılarına karşı Avrupalı köylülerin direncini kırmıştır. Cadı avı erkekler kadınlardan güçlerinden korkmayı öğreterek, kadın erkek ayrımını derinleştirmiş ve kapitalist iş disipliniyle uyumsuz bir pratikler, inançlar ve toplumsal özneler dünyasını yok ederek toplumsal yeniden üretimin esas unsurlarını yeniden tanımlamıştır. Bu anlamda, tıpkı o günlerde yaşanmakta olan “halk kültürüne karşı saldırılar ile yoksulların ve serserilerin yoksullar evine ve islahahçilerine “Büyük Kapatılmaları” gibi, cadı avı da ilksel birikimin ve kapitalizme “geçiş”in temel yönlerinden biriydi (Federici, 2011).

Günümüzde yükselişe geçmiş durumda olan kadına yönelik şiddetin tarihsel temeli olarak görülebilecek olan “Cadı Avı Çağı” nda zulme en büyük katkı, bugün kanun adamlarının çalışmalarında modern rasyonalizmin kurucuları olarak görülen felsefeciler ve bilim adamlarını da içeren saygın entelektüellerden gelmiştir. Cadılığın gerçekliğine dair şüphelerini muhafaza etmesine rağmen, bu zulmü toplumsal bir kontrol yöntemi olarak onaylayan İngiliz siyaset kuramcısı Thomas Hobbes ve enflasyon üzerine ilk bilimsel incelemeyi kaleme aldığı için itibar gören Jean Bodin, bu isimlerin başında gelir. Modern bilimin doğuşunun gerçekleştiği ve keşifler çağı olarak nitelenen ortaçağ, karanlık ve aydınlığın birbirine koşut olarak gerçekleştiği çağ olmuştur.

“Kopernik Devrimi’nin zaferine, modern bilimin doğuşuna, felsefi ve bilimsel rasyonalizmin gelişimine şahit olan, Bacon, Kepler, Galileo, Shakespeare, Pascal ve Descartes gibi “dahilerin çağında,” cadı avı Avrupalı entelektüel elitlerin en mühim tartışma konularından biri haline gelmişti. Yargıçlar, avukatlar, devlet adamları, felsefeciler, bilim adamları, teologların hepsi bu “sorun” a eğilmiş, broşürler ve demonolojiler yazmış, cadılığın en alçak suç olduğunu kabul ederek cezalandırılması gerektiğini ilan etmişlerdir. O halde cadı avının politik bir girişim olduğundan şüphe duyulamaz (Federici, 2011).’

Cadı davalarında atıfta bulunulan suçların genellikle suç sayılmadığı önceki yıllarda gerçekleşmiş olması, cadılığın işkence gibi özel yollardan soruşturulabilir suç muamelesi görmesi, suçlanan kişinin başka kişilere zarar vermemiş bile olsa cezaya tabi tutulması cadılık suçlamasının bugün ki terörizm suçlamasıyla büyük benzerlik oluşturduğunu söyleyebiliriz. Toplumsal değişim ya da çatışma dönemlerinde siyasi baskı uygulamak için daha önceleri suç bile sayılmayan olguların suçmuş gibi muamele görmesi, buna ek olarak cadı avının kadın bedeni, emeği ve kadının yeniden üretim gücünün devletin kontrolü altına alınarak ekonomik kaynaklara dönüştürülmesi, patriarkal düzenin kuruluşuna hizmet eder. O patriarkal düzendir ki günümüzde de kadına yönelik şiddeti doğuran nedenlerin temel nüvesini oluşturur. Çağımızın cadı avı biçimleri dünyanın her bir köşesinde her gün öldürülen kadınların sayısındaki artış ile kendini gösteriyor. Ataerkil düzenin kadına yönelttiği toplumsal dayatmaların erkek şiddetine dönüşmesi, toplumların cadı avlarının izi üzerinde yürüyüşü, kadınlara yönelik yeni bir savaşın tezahürüdür. **(MMO İzmir Şubesi Bülteni-Aralık 2020)**

Nilay ABINIK

Psikolog

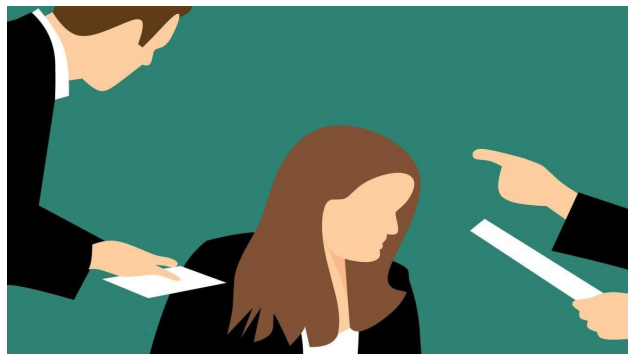
nilayabinik@gmail.com

MOBBİNG VE TACİZ

Mobbing ve taciz, günümüzde oldukça yaygın görülen problemler olup şiddet çatısı altında değerlendirilmektedir. Bu sebeple öncelikle, şiddetin ne olduğuna bakmakta yarar var, diye düşünmekteyim. Dünya Sağlık Örgütü, şiddeti “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına veya bir grup ve topluluğa uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanmaya, ölüme ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır. Şiddetin fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik ve siber şiddet olmak üzere çeşitli biçimleri bulunmaktadır.

- o **Fiziksel şiddet:** Kişinin fiziksel olarak zarara uğramasına sebebiyet veren ve vücut bütünlüğünü tehdit eden her türlü eylemi kapsamaktadır. Dövme, tokat atma, yumruk ve/veya tekme atma, yakma gibi eylemler.
- o **Cinsel şiddet:** Kişinin isteği dışında, istemediği bir zamanda, mekanda veya biçimde cinsel içerikli eylemlerde bulunma, kişiyi cinsel ilişki yaşamak için zorlama, cinsel içerikli konuşmalarda bulunarak rahatsız etme, bir tehdit ve kontrol etme aracı olarak cinselliği kullanma gibi eylemleri içeren şiddet biçimidir.
- o **Psikolojik şiddet:** Kişinin benliği ve duygusal iyilik halini hedef almaktadır. Bağırma, küçümseme, aşağılama, hakaret ve küfür etme, tehdit etme, küçük düşürme, yalıtma gibi baskı ve kontrol kurma amacıyla yapılan eylemler.
- o **Ekonomik şiddet:** Ekonomik yönden özgürlüğün kısıtlanması, baskı ve kontrol altında tutulması amacıyla yapılan her türlü eylemi kapsamaktadır. Çalışmasına izin vermeme, zorla çalıştırma, para vermeme veya elindeki parayı alma, işten atılmasına sebep olacak veya kendisini geliştirmesini engelleyecek davranışlarda bulunma gibi eylemler.
- o **Siber şiddet:** Günümüzde gelişen iletişim teknolojileriyle beraber hayatımıza giren şiddet biçimidir. Akıllı telefonlar ve internet aracılığıyla gerçekleştirilen şiddet davranışlarının tümünü kapsamaktadır.

Taciz dediğimiz şiddet davranışına baktığımızda, bahsedilen şiddet biçimlerinden genellikle ilk akla gelen, cinsel şiddetin içerisinde yer alan taciz durumu olmaktadır. Lakin taciz bu durumdan ibaret değildir. Taciz; bizi rahatsız eden, onayımız dışında gerçekleşen ve fiziksel temas içermeyen eylem, söz ve davranışlardır. Bunlar genellikle ısrarlı ve tekrarlayıcı bir biçimde gerçekleşmektedir. Cinsel tacizde bunun yalnızca cinsel yönden karşılığını görmekteyiz. Bunun yanında diğer şiddet biçimleri içerisinde de tacizin farklı davranış örneklerini görebiliriz. Her ne kadar fiziksel temas içermediği için, fiziksel şiddeti dışarıda bırakıyor gibi görünse de tamamen dışarıda kaldığını söyleyemeyiz. Çünkü hiçbir zaman bir taciz durumunun fiziksel şiddete dönüşmeyeceğinden emin olamayız. Ayrıca fiziksel yönden bir hasar verme durumu yokmuş gibi görünse de etkileri bakımından oldukça ciddidir. Siber şiddet içerisindeki taciz, dijital yollarla gerçekleşmektedir. Sürekli ve tekrarlayıcı biçimde mesaj atmak, aramak, rahatsız edici biçimde özel hayatıyla ilgili sorular sormak ve yorumlarda bulunmak, saldırgan biçimde kur davranışlarında bulunmak, cinsel içerikli mesaj ve medyalar göndermek, tehdit ve hakaret etmek gibi eylemler örnek olarak verilebilir. Psikolojik ve ekonomik şiddet içerisindeki taciz ise kişinin psikolojik ve ekonomik yönden bir başkasını yıpratmak, ona engel olmak veya eziyet etmek amacıyla sürekli ve tekrar eden davranışlarda bulunmasıdır.

Çeşitli biçim ve davranışlar halinde gördüğümüz şiddet ve taciz durumlarına toplumumuzda kadınların çok daha fazla maruz bırakıldığı bilinmektedir. Bu durum toplumun özellikleri, sosyal etkenler, ilişkinin özellikleri ve kişisel özellikler gibi çok çeşitli sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Bu sebepler kadına yönelik şiddete doğrudan yol açan etkenler olmamakla beraber, şiddetin ortaya çıkma ihtimalini artıran etkenlerdir.

Peki, kadına yönelik şiddetin bir sorun olduğunu ve şiddetin gerçekleşme ihtimalini artıran faktörleri bildiğimiz halde şiddeti neden bitiremiyoruz?

- o Çünkü toplumda kadına yönelik şiddeti devam ettiren mekanizmalar mevcut.
- o Kültürel, ekonomik, yasal ve politik faktörler

Şiddeti artıran ve devam ettiren faktörlerin temelinde toplumsal cinsiyet yatmaktadır. Toplumsal cinsiyet, “herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler” olarak tanımlanmaktadır. Toplumun ve kültürün kadın ve erkeklere yükledikleri, biyolojik cinsiyetleriyle ilişkili olarak ifade edilen, kadın ve erkek olmak ile ilgili anlam ve beklentileri içermektedir. Toplumsal cinsiyet ve ataerkil anlayış, kadını toplumda ikincil konumda, zayıf ve bağımlı bir varlık ve dolayısıyla kadına yönelik şiddeti de olağan olarak görmekte ve göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin pandemi dönemiyle beraber daha da görünür bir hal almış olduğunu görmekteyiz, özellikle de çalışan kadınlar açısından. Pandemi öncesi, ev işleri ve varsa çocuk ve yaşlı bakımı gibi işler halihazırda zaten kadınların üzerindedir. Bu süreçte evdeki işlerin yükünde oldukça büyük bir artış gerçekleşti. Ev işlerine daha fazla zaman ayrılır oldu. Çocuk veya çocuklar okula giderdi, pandemiyle okullar kapandı ve çocuklar evdeydi. Haliyle çocuk bakımı da normale kıyasla daha zaman alıcı ve zorlu hale geldi. Çalışan kadınların ek olarak düşünmesi

DÜŞÜNÜRLERİ VE AKTİVİSTLERİ İLE FEMİNİST HAREKET

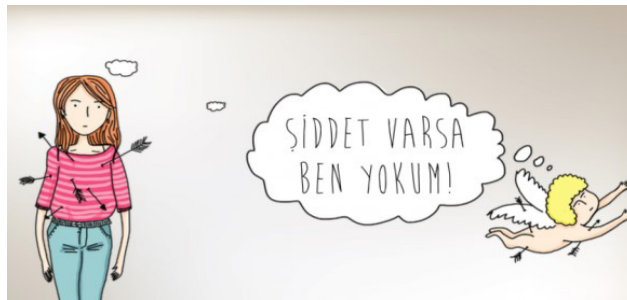
ve sorumluluklarını yerine getirmesi gereken bir de işleri vardı. Karantina döneminde birçok kişi evden çalışmaya başladı. Dolayısıyla bir yandan evdeki işlerini halletmesi bir yandan da çalışması gereken kadının tüm bu işleri birbirinin içine geçmiş oldu. Evde ve işte yapılması gereken işler ve bu işlerin zamanları ayrı iken bu süreçte, kadınlar için her birini aynı anda halletmesi gereken bir süreç başlamış oldu. Haliyle dengeyi kurması da oldukça zor bir hal aldı.

Özetlemek gerekirse, pandemi süreci kadın-erkek demeden hepimiz için zorlu, yeni ve belirsiz bir süreç. Bu süreçle birlikte stres, kaygı ve öfke düzeylerinde artışlar gerçekleşti. Bu durum da saldırganlığın (pasif veya aktif) artışını beraberinde getirdi. Aynı zamanda evden çalışma süreciyle birlikte iş yükünde de artışlar gerçekleşti. Bunun en basit örneği olarak; iş yerinde molalar verebilirken evde veremez olmayı söylemek mümkün. İşverenlerde “zaten evdesin” anlayışı egemen olarak “kriz”i kullanmaları söz konusu hale geldi. Ayrıca kısa çalışma ödeneği, ücretsiz izinler, daha düşük bütçelerle daha çok çalışmak durumunda kalma gibi sorunlarla karşılaşıldı. Bunların yanında bazı işverenler tarafından yasal olmayan işten çıkarmalar ve işsizliğin bir tehdit aracı olarak sunulması gündeme geldi. Haliyle pandeminin getirdiği olumsuz psikolojik ve fizyolojik etkilerin yanı sıra ekonomik kaygılar ve işsizlik korkusu da baş gösterdi. Bu süreçte taciz ve mobbingin de oldukça artmış olduğunu görmekteyiz. Tüm bunları değerlendirdiğimizde ise, kadınların bu tür olumsuz davranış ve problemlerle daha fazla karşılaştığını ve daha fazla olumsuz yönde etkilendiğini biliyoruz.

Sonuç olarak, mobbing ve tacize her birimiz maruz bırakılabiliyoruz veya bizim dışımızda maruz bırakılan çalışma arkadaşlarımız olabiliyor.

o Peki bu durumlarla biz nasıl baş edebiliriz? Ne yapabiliriz?

Öncelikle bu konuda farkındalık kazanmak oldukça önemli. Farkında olmadığımız bir durumdan kendimizi koruyamayız çünkü. Bu hususta mobbingi ve tacizi doğru bir biçimde tanımak büyük önem taşıyor. Bunun yanında “kurban” rolüne girmemek, ses çıkarmak gerekiyor. Mobbing uygulayan kişi ile yüzleşmek, sessiz kalmamak için etkili bir yol olabilir bu durumda ancak her zaman tercih edilebilir bir yol da olmayabiliyor. Kendi başımıza halledemediğimiz ve mobbingi durduramadığımız noktada ise üst yönetime veya İK birimine bu konuyla ilgili başvurulmalıdır. Yasal olarak da haklarımızı bilmek ve gerekirse hukuki süreçlere başvurmak bizleri koruyucu bir noktada bulunuyor tabii ki.

Psikolojik yönden kendimizi koruyabilme noktasında ise, sosyal destek oldukça önemli. **Sosyal destek;** maruz bırakılan biz isek, bunu yakın çevremizle paylaşmak ve çekinmeden destek istemek veya bir yakınımız maruz bırakıldıysa ona bizim destek olmamızı ifade ediyor en genel anlamıyla. Kişi maruz bırakıldığı mobbing ve/veya tacizin olumsuz etkilerinin yanı sıra sosyal desteğin yokluğu veya azlığı durumunda kendisini daha çok yalnız, çaresiz ve suçlu hissedebilmektedir. Dolayısıyla durumu çözüme kavuşturma ihtimali de çok daha düşük olabilir. Sosyal desteğin nasıl verileceği konusunda ise yargılamadan ve küçümsemekten kişinin yalnızca yanında olmak ve onu dinlemek büyük önem taşıyor. Yalnızca dinlemenin dahi, psikolojik iyilik halimiz üzerinde olumlu bir etkisi var.

Sosyal desteğin yetersiz kaldığı veya etkili olmadığı, mobbing ve tacizin yarattığı olumsuz etkilerle baş edilemediği ve gündelik hayatın işleyişini de olumsuz yönden etkilemeye başladığı noktada ise profesyonel destek almak gerekiyor. Kimi zaman profesyonel destek almak maddi ve zaman yönünden sıkıntı yaratabiliyor. Ancak şunu unutmamak gerekiyor ki; olumsuz etkinin düzeyi arttıkça o düşünülen şey her neyse (zaman, para veya farklı bir şey), çok daha fazlası gidebiliyor. Profesyonel destek alarak bu zorlu süreci atlatmak ile, kazanılanın yanında kaybedileceği düşünülen şeyler çok küçük kalacaktır. **(MMO İzmir Şubesi Bülteni-Kasım 2020)**

Suna SOYDAN ALPASLAN
Psikolog
ssoydanalpaslan@gmail.com

İŞ YAŞAMINDA TACİZ ve MOBBİNGİN PSİKOLOJİK YÖNÜ ve BAŞ ETME YÖNTEMLERİ

Psikoloji denince şüphesiz ilk akla gelen isimlerden biri olan Freud, insanı hayatta iki şeyin mutlu edebileceğine inanıyordu: sevmek ve çalışmak. Bu ifadeyi ilk duyduğumuzda mutlu olabilmek için sevgi kadar çalışmanın da gerekli olduğuna inanmak zor gelebilir. Ancak bir insanın çalışma yaşamına katılmakla, hem kendini gerçekleştirebilmek hem de ekonomik bağımsızlığını sağlayabilmek için fırsat bulabileceğini düşündüğümüzde Freud'u daha iyi anlayabiliriz.

Çoğumuz iş hayatına ihtiyaç duyduğumuz geliri elde etmek için katılsak da, aslında mesleğimizde gelişmek, kendimize olduğu kadar ülke ekonomisine ve topluma faydalı olmak da bize büyük tatmin sağlar. Mesleğimiz ve işimiz için yıllar boyu emek verir, ailemize ya da kendimize ayırdığımız zamanın çok daha fazlasını işimize adarız.

Hem duygusal, hem de profesyonel olarak bunca yatırım yaptığımız iş hayatımızda yaşadığımız olumsuzluklar ise doğal olarak bizi derinden etkiler. Birer şiddet türü olan taciz ve mobbing bu olumsuzlukların en yaralayıcı olanlarından. Taciz ve mobbing, hedef aldığı kişinin hem psikolojik hem de bedensel sağlığına tehdit oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda gelir kaynağının da riske girmesine yol açarak kişide her yönden zedeleyici bir etki oluşturur.

Tüm Dünyada yapılan araştırmalar, işyerlerinde bu olumsuz davranışlara en çok maruz kalan grupların başında kadınların geldiğini göstermektedir. Özellikle kadına yönelik şiddetin olağan ve mazur görüldüğü bir kültürün yaygın olduğu ülkemizde, işyerlerinde de en çok kadınların şiddete uğraması şaşırtıcı değildir. Elbette ki bu durum biz kadınların iş yaşamından uzak kalmasına yol açmamalıdır. Her gün daha fazla kadının iş hayatına katılması, kurumlarda kadın çalışan sayısının artmasını, iş yaşamında karar verici pozisyonlara daha çok kadının gelmesini ve böylece kadınlara yönelik olumsuz tutumların azalmasını sağlayacaktır. Önemli olan, maruz kalınabilecek davranışların farkında olmak, bu davranışları nasıl önleyebileceğimiz konusunda bilinçlenmek, herhangi bir olumsuz davranışla karşılaştığımızda da uygun baş etme yöntemlerini izleyebilmek için bilgilenmektir.

Taciz ve Mobbingin Tanımı

İşyerinde taciz, kişinin istenmeyen sözlü ya da fiziksel davranışlara çalışma ortamında maruz kalması olarak ifade edilebilir. Taciz kavramı, hukuki açıdan net olarak tanımlanmıştır ve toplum içinde de herkes tarafından kolayca anlaşılabilir. Hemen her yetişkinin, tacize maruz kaldığında bunu hızlı bir şekilde fark edebileceği ve gerekli aksiyonları alabileceği beklenmektedir. Öte yandan, mobbing kavramı özellikle kültürümüzde henüz yaygın olarak anlaşılammış, belirsiz ve tanımlanması zor bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mobbing, “bir işyerinde, bir grup çalışanın, belirli bir çalışana yönelik düşmanca davranışlarda bulunması, sonuç olarak bu çalışan için işyerindeki güven duygusunun kırılması ve görevlerini yerine getirmesinin zorlaşması” olarak tanımlanabilir.

Mobbing kelimesi İngilizce’de “çete” anlamına gelen “mob” kelimesinden türeyen, dilimizde tam karşılığı olmayan bir kelimedir. Farklı metinlerde psikolojik taciz veya psikolojik yıldırma olarak çevrilebilmektedir. Mobbingin kökeninden de anlaşılabilir üzere, uzun süreli ve sistematik doğası gereği, psikolojik “taciz” yerine psikolojik “yıldırma” olarak çevrilmesi daha doğru görünmektedir. Çünkü taciz denildiğinde akla genellikle bir kerelik, kısa süreli ya da sistematik olmayan hareketler gelmektedir. Ayrıca az önce de belirtildiği gibi taciz olarak kabul edilen davranışlarda (hakaret etmek, küfür, sarkıntılık vs.) netlik varken; mobbing normal koşullarda olumsuz görülmeyecek birçok davranışı da içerebilir; örneğin bir çalışana toplantılara davet etmemek, sürekli çalışma yerini değiştirmek, herhangi bir konudaki fikirlerini dikkate almamak, gibi.

Taciz ve Mobbingin Yaygınlığı

«Her alanda çalışma hayatına atılan, her kademede başarı ile yer alan kadın işçilerimizin çalışma yaşamındaki en büyük engeli, işin fiili, fiziki zorlukları değil, iş yerinde, iş hayatında karşılaştıkları, muhatap oldukları cinsel tacizlerdir.» (Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 2019 yılında aldığı bir karar metninden alıntıdır)

Yargıtay karar metnine dahi yansımış bu tespit, aslında iş hayatında kadınlara yönelik olumsuz tutum ve davranışların ne denli yaygın olduğunun bir göstergesidir. Türkiye’de bu konuda yapılan araştırmalar son derece az olmakla birlikte, Hürriyet İK’nın 2015’te yaptırdığı bir araştırmaya katılan 1.232 kadından %62’si işyerinde en az bir kez cinsel tacize uğradığını ifade etmiştir. Yapılan farklı araştırmalara da bakıldığında genellikle iş yaşamındaki kadınların %50’den fazla bir kısmının sözel ya da fiziksel şiddete uğradığı anlaşılmaktadır.

Mobbing ile Mücadele Derneği’nin açıkladığı verilere göre ise, 2011 ve 2016 yılları arasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İletişim Merkezi’nin 170 numaralı hattını arayan mobbing mağdurlarının sayısının 32 bini aştığı görülmektedir. Mobbing konusunda bilgisi olmayan veya bu hattı aramaktan çekinen birçok kişi olma ihtimali göz önüne alındığında, bu olumsuz tutumlardan etkilenenlerin sayısının çok ciddi boyutta olduğu tahmin edilebilir.

Taciz ve Mobbing En Çok Hangi Durumlarda Ortaya Çıkar?

Taciz olayları maalesef her kurumda, her konumda, her ortamda ortaya çıkabilmektedir. Özellikle üstlerden astlara yönelik olarak yaşandığı söylenebilir. Mobbing tacize göre daha sistematik bir eylem olduğu için daha fazla açıdan incelenebilmektedir. Örneğin uygulayıcı olan kişilerin genellikle aşağıdaki özellikleri taşıdığı görülmektedir:

DÜŞÜNÜRLERİ VE AKTİVİSTLERİ İLE FEMİNİST HAREKET

- Yöneticiler ya da kıdemi fazla olanlar
- Kendini/işini tehdit altında görenler
- Empati yeteneği olmayanlar.

Mobbing davranışlarına maruz kalan kişilerin de belirli özelliklere sahip olduğu söylenebilir:

- Bulunduğu ortama göre azınlık olanlar (Erkek egemen bir işyerinde bir kadın çalışan veya tam tersi gibi)
- Performansı çok yüksek olanlar (Şaşırtıcı şekilde bu kişilerin birçoğu performans düşüklüğü ile suçlanmaktadır, aslında diğer çalışanların tehdit olarak görmesi sebebi ile ortamda istenmemektedirler)
- Sessiz ve kendini savunamayan kişiler

Mobbingin en fazla yaşandığı işyerlerinin de bazı ortak özellikleri bulunmaktadır:

- Katı hiyerarşik yapıda olanlar
- Yönetim sistemleri gelişmemiş olanlar

Ülkemizde taciz ve mobbing vakaları ile ilgili çok fazla araştırma bulunmadığı için, istatistiksel bir analiz yapmak çok zordur. Bununla birlikte, yargıya taşınmış olaylar ve mevcut araştırmalara bakıldığında, çalışma ortamlarında bu tür olumsuzluklar yaşayan çok sayıda mağdur olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun birçok sebebi arasında ilk akla gelenler aşağıdaki gibi sayılabilir:

- Şiddeti içselleştirmiş bir kültür yapısı
- Ekonomik dalgalanmalar ve kıt kaynaklardan ötürü iş yaşamında ortaya çıkan yüksek stres
- İş yaşamında profesyonel yönetim anlayışının henüz yeterince gelişmemiş olması

Öte yandan, yine sosyal ve kültürel ortamdan dolayı şiddete karşı sesini çıkaramama, işini kaybetme korkusu veya bilinçsizlik sebepleri ile bu olumsuzluklara maruz kalan kişilerin çoğu haklarını arayamamaktadır. Özellikle pandemi döneminde işten çıkarmalar yasal olarak engellendiği için, birçok işletmede kişilerin istifaya zorlanmak adına mobbing davranışlarına maruz bırakıldığı bilinmektedir.

Taciz ve Mobbingin Sonuçları

Taciz ve mobbinge maruz kalan kişilerde iş performansının kaybı ve somatik şikayetler görülmekte, bu kişilerde uzun dönemde psikolojik rahatsızlıklar oluşabilmektedir. Bu rahatsızlıkların bazıları aşağıdaki gibidir:

- Sosyal kaygı bozukluğu
- Depresyon ve intihar düşünceleri
- Kendine zarar verme
- Anti sosyal davranışlar geliştirme
- Madde bağımlılığı

Taciz ve mobbing mağdurlarının yaşadığı sıkıntılara bireysel olumsuzluklar olarak bakılmamalıdır. Olaylara şahit olan diğer çalışanların işyerine olan güvenlerinin sarsılması, şirket içindeki huzur ve düzenin bozulması, yetişmiş işgücünün kaybı gibi dolaylı sonuçlar da işletmelerde büyük boyutlarda kayıplar yaşanmasına yol açmaktadır. Resmin bütününe bakıldığında ise, bu gibi sıkıntıların işgücü kaybı ve önlenemez sağlık harcamaları gibi sebeplerden dolayı ülke ekonomisine her yıl yüzbinlerce liralık yük getirdiği görülmektedir.

Taciz ve Mobbinge Karşı Yapılabilecekler

Bu derecede olumsuz sonuçlara yol açan taciz ve mobbing davranışlarının önlenmesi için tüm Dünyada makro düzeyde devletler, mikro düzeyde ise işletmeler her geçen gün daha fazla önlem almakta ve yaşanan olumsuzlukların tespiti ve mağdurların desteklenmesi için çalışmalar yürütmektedir. Ancak bireysel olarak da yapabileceklerimiz bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Farkındalık kazanmak: Hem kendimiz, hem de önem verdiğimiz kişiler için bu tarz durumları nasıl hızlıca tespit edebileceğimiz ve engelleyebileceğimiz konusunda bilgilenecek son derece önem taşımaktadır. Günümüzde çalışanlar konuyla ilgili basılı olarak ya da internette yayınlanan birçok kaynağa ulaşabilmektedir. Gerekli durumlarda çalışanlar işverenlerinden konuyla ilgili eğitim aldırmasını da talep edebilirler.
- Olumsuz davranışları uygulayan kişi ile yüzleşmek: Tacize ya da mobbinge uğradığını düşünen bir çalışan, uygulayan kişi kim olursa olsun, derhal hangi davranıştan rahatsız olduğunu belirtmelidir. Bazen yanlış anlaşılma yaşamamak için, uygulayan kişi yönetici ise tepkisinden çekinildiği için bu tarz yüzleşmeler ertelenmekte, davranışların şiddeti artıp, konu içinden çıkılmaz bir hal alana kadar tepki verilmemektedir. Oysa konu her ne olursa olsun uygun bir dille rahatsızlığını belirtmek herkesin hakkıdır. Yaşanan olumsuzluğu içe atmak, suskun kalmak hiçbir zaman çözüm getirmemektedir.
- Üst yönetime veya varsa İK birimine bilgi vermek: Uygulayan kişiye rahatsız olunan davranış belirtildiği halde durum hala devam ediyorsa, vakit geçirmeden bir üst yöneticiyi ya da varsa kurumdaki İK birimini durumla ilgili bilgilendirmek konunun takip edilmesi ve önlenmesi için önem taşımaktadır.
- Hukuki yollara başvurmak: Eğer çalıştığınız kuruluş bu davranışları önemsemiyorsa, önleyemiyorsa ya da davranışı uygulayan kişi bizzat kurumda söz sahibi olan kişi ise, yine en kısa zamanda bir avukat ile görüşüp yasal haklarınız ile ilgili tavsiye almak size durumu en az kayıpla atlatabilmek için yol gösterici olacaktır.
- Psikolojik destek almak: Maruz kaldığınız olumsuz davranış ne olursa olsun, konuyla ilgili bir ruh sağlığı uzmanından destek almak, yaşadıklarınızın uzun dönemde psikolojik sağlığınız üzerinde yapabileceği kalıcı etkilerin önüne geçebilmenizi sağlayacaktır.

Dünyadan Öğrendiklerimiz: Taciz ve Mobbingi İfşa Etmek Ne Kadar Etkili? #Metoo Hareketi Taciz ve mobbinge karşı yapılması gerekenler konuşulurken, #metoo hareketinden de söz edilmeli, diye düşünüyorum. “Bana da yapıldı” anlamına gelebilecek bu hareket hatırlayacağınız gibi kadınların başlarından geçen taciz vakalarını #meetoo hashtagi ile sosyal medyada paylaşmaları ile başlamıştı. Olayların gizli kalmaması, mağdurların kendilerini yalnız hissetmemeleri ve taciz uygulayanların ifşa edilip cezalandırılması gibi olumlu yönleri olan bu hareket çok ilgi görmüş, birçok tartışmaya da yol açmıştı.

Harvard Business Review’de yayınlanan bir makaleye göre, bu hareketin uzun dönemli sonuçlarının aslında çok da olumlu olmadığı ifade edildi. Makalede, #metoo hareketinin erkekler üzerinde olumlu bir tutum yaratmak yerine, onları kendilerini kadınlardan tamamen soyutlamaya ittiği; dolayısı ile kadınların iş hayatının gereklerinden biri olan iş arkadaşları ile sosyalleşebilme, mentörlük alma, ortak çalışma gibi olanaklardan yararlanamaz duruma gelmeye başladıkları iddia ediliyor. Ayrıca

çözüm olarak tüm erkeklere yönelik gözdağı verici bir tavır yerine, kurumlardaki her bir yöneticinin ekibinde bu tarz olayların yaşanmaması için bilinç ve sorumluluk yüklenmesi öneriliyor.

Ülkemizde bu hareketin yaygınlaşması da yol açtığı sonuçlar da tartışılabilir. Ancak Dünyada neler yaşandığına ve sonuçlarına bakmak bize insan ilişkilerindeki hassas süreçler hakkında iç görü kazandırabilir. Sunulan çözüm önerileri ise çalışma yaşamımıza adapte edilerek daha fazla kişinin bu tarz durumlardan olumsuz etkilenmesi engellenebilir.

Bitirirken...

Taciz ve mobbingin azaltılması için elbette devletlerin, kurumların, yöneticilerin, hukukçuların çok fazla sorumluluğu var. Ancak iş yaşamındaki kadınlar olarak bizler de onlar kadar sorumluyuz. Taciz ve mobbing konusunda bilinçlenerek, öğrendiklerimizi çevremizdekilere yayarak, yılmadan değerlerimizi savunarak ve birbirimize destek olarak birçok olumsuzluğun önüne geçebiliriz.

Geçtiğimiz yıl ABD'nin ilk Asya kökenli, siyahi ve kadın Başkan Yardımcısı olmayı başaran Kamala Harris'in zafer konuşması ilham vericiydi. Özetle şunları söyledi: "Bu ülkede kadınlar yüz yılı aşkın süredir oy verebilmek ve seslerini duyurabilmek için savaş veriyor. Ben onların omuzlarında yükseliyorum. Bu ofiste ilk kadın ben olabilirim, ancak son olmayacağım. Çünkü bu gece beni izleyen bütün kız çocukları artık bunun mümkün olabileceğini biliyor."

İş yaşamında becerilerimiz ve yeteneklerimize uygun alanlarda çalışabilmek, kişiliğimize ve onurumuza saygı duyulan bir iş ortamına sahip olmak, verdiğimiz emeğin karşılığını ve tüm diğer haklarımızı alabilmek için yolumuz uzun. Ancak biz, bizden önce tüm güçlülere rağmen bu yolda yürümekten vaz geçmeyen kadınlar sayesinde, geçmişe göre daha ilerideyiz. Bizim çaba ve azmimiz sayesinde ise kızlarımız bizden çok daha ileride olacaklar.

Tüm çalışanların gerçek potansiyelini ortaya koyabildiği, üretken, verimli, mutlu, onurlu bir çalışma hayatında buluşmak dileğiyle...

Kaynaklar:

- Aşkın, Elif Özlem ve Umut Aşkın (2018). "Çalışma Yaşamında Kadına Yönelik Mobbing: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma" Gümüşhane Üniversitesi SBÜ Elektronik Dergisi, Cilt 9, Sayı 24.
- İlgöz, Selda (2016). "Kadın ve Mobbing", EMO Kadın Bülteni, Kasım Sayısı.
- Solmuş, Tarık (2007). Endüstriyel Klinik Psikoloji ve İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul.
- Tınaz, Pınar (2011). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), (3. Baskı), Beta Basım, İstanbul.
- Torres, Nicole (2020). "#MeToo'nun Mirası" HBR Türkiye, Mart Sayısı.
- <https://kockam.ku.edu.tr/mobbing-kadin-prof-dr-pinar-tinaz/>
- <https://www.psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/15/yildirma-mobbing>
- <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1327/i%C5%9Fyerlerinde-psikolojik-taciz-mobbing-bilgilendirme-rehberi-2014.pdf>
- <https://www.mobbing.org.tr/>
- <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/65254405-turkiyenin-mobbing-haritasicalisanlarin-yuzde-90i-mobbing-magduru-oldugunu-dusunuyor>
- https://futurebright.com.tr/img/media/haberturk/mobbing/ERA_Research_and_Consultancy_FutureBright_Mobbing_Arastirmasi.pdf
- <http://www.leymann.se/English/11120E.HTM>
- <https://www.evrensel.net/haber/331025/6-yilda-32-bin-262-kisi-mobbinge-ugradi>
- <https://www.hurriyet.com.tr/ik-yeni-ekonomi/isyerinde-taciz-var-28387184>
- <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/yargitay-is-yerinde-kadinin-en-buyuk-engeli-cinsel-taciz-dedi-5359851/>

KADINLARIN KURTULUŞU BİLDİRGESİ*

Biz kadınlar cins olarak eziliyor ve sömürülüyoruz.

Erkek egemen toplum ve bu toplumun geliştirdiği bütün baskı aygıtları yani devlet ve himayesindeki aile, hukuk, sağlık, eğitim, bilim, güvenlik kurumları bu egemenliği örgütüyor.

Biz kadınlar ev içinde yaşamaya, ev işine ve analığa mahkûm doğuyoruz.

Ev dışındaysa, ancak ucuz ve statüsüz işlerde ücretli çalışabiliyoruz.

Doğurma hakkımızı ancak evlilik içinde kullanabiliyoruz. Bir kez evlenince doğurmama hakkımız yok. Buna karşılık doğum kontrolünden sadece biz sorumlu tutuluyoruz. Doğurduğumuz ve büyütme yükünü yalnız çektiğimiz çocuklar da babaların sayılıyor.

Resmi tarih, bilimler, sanat ve estetik, din ve dil erkekler tarafından, erkekler için, erkeklere göre üretiliyor. Biz bu alanların öznesi olmuyoruz; bu alanlara girmemiz engelleniyor.

Bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize ve geleceğimize el konuyor.

Kadınlar üzerindeki egemenlik, aşktan şiddete her türlü yöntemle sürdürülüyor. Bu şiddet; dayaktan, sarkıntılık, tecavüz ve öldürmeye kadar çeşitli biçimler alıyor.

Biz feminist kadınlar, kaderimizi biçimlendirme hakkımızı kullanarak bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize, geleceğimize sahip çıkmak istiyoruz.

Ev içinde ve dışında emeğimize erkekler ve sermaye tarafından konulurken, tek tek kadınlar olarak aile kurumu içinde ve dışında erkeklerin vesayeti altında tutuluyoruz.

Ev içinde ve ev dışında (tarım ve küçük üretimde) emeğimiz yok sayılıyor; boğaz tokluğuna çalıştırılıyor.

Cinselliğimiz bizim dışımızda tıp, pornografi, sanat, kitle iletişim araçları, din ve toplum bilimleri tarafından tanımlanıp belirleniyor; bedenimize yabancılaştırılıyor.

Cinselliğimiz evlilikte ve fuhuşta satın alınıyor; evlilik dışında gayrimeşru sayılıyor ve evlilik içine hapsolunuyor.

Kadınların baskı altına alınması; eğitim eksikliği ve geleneksel toplumun kalıntısı gibi gösterilerek, kurtuluş mücadelemiz engelleniyor.

Bedenimize, emeğimize, kimliğimize el konuyor. Böylece erkekler bizim sırtımızdan yaşıyorlar, bakılıyorlar; besleniyorlar; bilgi ve sermaye biriktirdiklerinde bunu da bizim sırtımızdan yapıyorlar, yani toplumun tüm iktidar mekanizmalarını denetliyor, bize tahakküm ediyorlar.

Bütün kadınları ezilmişliğimizi fark etmeye, ezilmişliğimize karşı tavır almaya, dayanışmaya, örgütlenip çıkarlarımız için mücadele etmeye çağırıyoruz.

KADINLAR KURTULUŞUMUZ İÇİN ELELE!

*1989'da 1. Feminist Haftasonu'nda yayımlanan Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi

Kaynakça

- Gleichauf, I. (2007). Kitap. Ankara Çev:Leyla Uslu: ODTÜ YAYINCILIK.
- Akın, H. (2001). Ortaçağ Avrupa'sında Cadı ve Cadı Avları. Ankara: Dost Yayınları.
- Alikoç, F. (2019, Mayıs 7). Bellek. Ağustos 2020 tarihinde Ekmek ve Gül: <https://ekmekvegul.net/bellek/gunun-bellegi-olympede-gouges-dogdu> adresinden alındı
- Baydar, V. (2013, Ocak). Popüler Kültürde Mizojini. Kasım 2020 tarihinde Researchgate: https://www.researchgate.net/publication/271011594_Populer_Kulturde_Mizojini adresinden alındı
- Beauvoir, S. D. (1993). İkinci Cins. İstanbul: Payel Yayınları.
- Bektaş, M. S. (2020). Biyografiler, Makaleler. Kasım 2020 tarihinde İnsan Okur: <https://www.insanokur.org/> adresinden alındı
- Berktaş, F. (2012). Kitap Tanıtımı-Omanlı Kadın Hareketi-Serpil Çakır. Kadın Araştırmaları Dergisi, 119-123.
- Berktaş, F. (2018). Tarihin Cinsiyeti. İstanbul: Metis Yayınları.
- BilgiUstam. (2020). Mary Astell. 2020 tarihinde BilgiUstam: <https://www.bilgiustam.com/mary-astellin-hayati-eserleri/> adresinden alındı
- Bora, A. (2010). Kadınların Sınıfı;Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Britannica. (tarih yok). Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Catharine-A-MacKinnon> adresinden alınmıştır
- Broad, J. (1995). Mary Astell. 2020 tarihinde The Internet Encyclopedia of Philosophy: <https://iep.utm.edu/> adresinden alındı
- Butler, J. (2018). Cinsiyet Belası. İstanbul: Metis yayınları.
- CEDAW. (tarih yok).
- CEİD. (tarih yok). e-Kütüphane-Uluslararası Belgeler. 2020 tarihinde CEİD : http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/219_1.pdf adresinden alındı
- Conley, J. J. (1995). Marie Le Jars de Gournay . 2020 tarihinde The Internet Encyclopedia of Philosophy: <https://iep.utm.edu/> adresinden alındı
- Çakıcı, B. (2019, Ocak 8). Antik Yunan Dünyasında Kadın Filozoflar. Aralık 2020 tarihinde Antik Tarih: <http://www.antiktarih.com/2019/01/08/yunan-dunyasinda-kadin-filozoflar/> adresinden alındı
- Çakır, S. (2011). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çelebi, D. (2017). Hitit Mitolojisi hakkında karşılaştırmalı bir inceleme. Efsaneler, destanlar, şarkılar ve masallar. Bilim ve Ütopya, 51-71.
- Daniels, M. (2014). Bir Nefeste Dünya Mitolojileri. İstanbul: Maya Kitap.
- Demir, H. (2013). Fatma Aliye Hanım'ın Çerçevesinde Kadın Haklarının Sınırları. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 1060-1068.
- Direk, Z. (2009). Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. Cogito-Feminizm, 11-38.
- Doğan, S. (2013, Aralık 01). Düşünce Dünyasının Gölgede Kalanları;Kadın Filozoflar. Aralık 2020 tarihinde Açık Bilim: <http://www.acikbilim.com/2013/12/dosyalar/dusunce-dunyasinin-golgede-kalanlari-kadin-filozoflar-ii.html> adresinden alındı
- Donovan, J. (2016). Feminist Teori. İstanbul Çev:Aksu Bora-Meltem Ağduk Gevrek-Fevziye Sayılan: İletişim Yayınları.
- Duran, O. (2019, Temmuz). Biyografiler. Ağustos 2020 tarihinde Matematiksel: <https://www.matematiksel.org/kadinin-sesi-marie-olympede-gouges/> adresinden alındı
- Ekmekvegül. (2017, Eylül 27). Günün Portresi. Ekim 2020 tarihinde Ekmek Ve Gül: ekmekvegul.net/sectiklerimiz/gunun-portresi-sojourner-truth adresinden alındı
- Encyclopedia. (2020). Women/Madeleine Pelletier. 2020 tarihinde ENCYCLOpedia.com: <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/pelletier-madeleine-1874-1939> adresinden alındı
- Encyclopedia of Marxism. (tarih yok). 2020 tarihinde Encyclopedia of Marxism: <https://www.marxists.org/glossary/people/l/u.htm> adresinden alındı
- Erhat, A. (1996). Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ersoy, E. (tarih yok). Ana Tanrıça Kültü. Anadolu Aydınlanma Vakfı Dergisi, 1-10.

- Federici, S. (2011). Caliban ve Cadı-Kadınlar, Cadı ve İlksel Birikim. İstanbul Çev:Öznurr Karakaş: Otonom Yayınları.
- Gleichauf, İ. (2003). Kadın Filozoflar Tarihi. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş.
- Goldman, E. (2006). Dans Edemeyeceksem Bu Benim devrimim Değildir. İstanbul çev:Necmi Bayram: Agora Kitaplığı.
- Hançerlioğlu, O. (1996). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hayden, D. (2014). Two Utopian Feminists and Their Campaigns for Kitchenless Houses. Chicago Journals, 274-290.
- Holland, J. (2016). Mizojini-Dünyanın En Eski Önyargısı Kadından Nefretin Evrensel Tarihi. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Holmstom, N. (2016, Mart 1). Socialist Feminism: Rosa Luxemburg for Our Time. Nisan 2020 tarihinde Europe Solidaire Sans Frontières: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article37354> adresinden alındı
- Ka-Der. (tarih yok). 2020 tarihinde Ka-Der: http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2018/11/ka-der_kadi-koy_kadin_erkek_esit_cedaw_2005.pdf adresinden alındı
- Karaca, Ş. (2011). Fatma Aliye Hanımın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temeline Katkıları. Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 111-134.
- Kaya, Ş. (2017, Ocak 26). Eylül 2020 tarihinde Gaia Dergi: <https://gaiadergi.com/aydinlanma-caginin-radikal-kadini-mary-wollstonecraft/> adresinden alındı
- Kılıç, S. (2019). Ulusal Tez Merkezi. Ekofeminist aktivist Vandana Shiva üzerine siyasal ekolojik bir inceleme. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Laertius, D. (tarih yok). Lives of Eminent Philosophers. London: LONDON: WILLIAM HEINEMANN NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS.
- Leblebitozu. (2020). Leblebitozu: <http://www.leblebitozu.com/mitoloji/> adresinden alınmıştır
- Marshall, E. (1995). Margaret Cavendish . 2020 tarihinde The Internet Encyclopedia of Philosophy: <https://iep.utm.edu/> adresinden alındı
- Mies, M. (2012). Dünya ölçeğinde Ataerki ve Birikim-Uluslararası İşbölümünde Kadınlar. Ankara Çev:Yıldız Temurtürkan: Dip Not Yayınları.
- Mies, M., Bennholdt, V., & Werlhof, C. V. (tarih yok). Son Sömürge Kadınlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Millet, K. (2000). Cinsel Politika. İstanbul: Payel Yayınları.
- Naymansoy, G. (2020). Antik Yunan'da Kadın ve Hypatia. MIMOZA07 İTÜ Mühendislik Ve Teknolojide Kadın Araştırmaları Dergisi, 22-27.
- Özkazanç, A. (tarih yok). Toplumsal Cinsiyet Temel Kavramlar. Patriyarka ve Mizojinin Tarihsel İnşası.
- Parsova, G., & Biri, İ. (2018). Tanzimat Dönemi Aydınlarından Fatma Aliye. Akademik Bakış dergisi, 124-139.
- Sancar, S. (2013). Erkeklik İmkansız İktidar.Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2014). Türk Modernleşmesinin Cicsiyeti. Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saner, S. (2020, Mayıs). Tarihimizden. Nisan 2020 tarihinde Çatlak Zemin: <https://www.catlakzemin.com/18-mayis-1874-fransanin-ilk-kadin-psikiyatristi-madeleine-pelletier/> adresinden alındı
- Shiva, V., & Mies, M. (2018). Ekofeminizm. İstanbul İlknur Urlkun Kelso: Sinek Sekiz.
- Toprak, Z. (tarih yok). Şirin Tekeli Ve Feminizmi Düşünmek. Toplumsal Cinsiyet Tarihi, 28-30.
- Wikipedia. (2020, Eylül 16). Şubat 02, 2021 tarihinde Vikipedi, özgür ansiklopedi: <https://tr.wikipedia.org/> adresinden alındı
- Wollstonecraft, M. (2012). Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi. İstanbul Çev:Deniz Hakyemez: İş Bankası Yayınları.
- Yetener, M. (2020, Şubat 15). Tarihimizden. Haziran 2020 tarihinde Çatlak Zemin: <https://www.catlakzemin.com/15-subat-1820-kadinlarin-oy-hakki-mucadelesinin-yilmaz-savascisi-susan-brownell-anthony/> adresinden alındı
- Zihnioğlu, Y. (2003, Ocak). Feminist Bir Belleğe İhtiyacımız Var. (H. Şafak, Röportaj Yapan)
- Zihnioğlu, Y. (2010, Mart). Cumhuriyet Feminizmi Nasıl Bastırdı. (S. İdemen, Röportaj Yapan)
- Zihnioğlu, Y. (2016). Kadınsız İnkılap. İstanbul: Metis yayınları.

t m m o b
m a k i n a
m ü h e n d i s l e r i
o d a s ı
i z m i r
ş u b e s i

***Dünya Kadınlar Günü Anısına
8 Mart 2021 - İzmir***